

ENQUÊTE 2022 DOCENTEN DUIITS AAN HET WOORD

Het rapport 'Docenten Duits aan het woord' is een publicatie van de Onderwijsafdeling van het Duitsland Instituut Amsterdam.

Het Duitsland Instituut Amsterdam (DIA) is het academische kennisinstituut in Nederland over het moderne Duitsland. Wij zetten ons in voor meer kennis over Duitsland, de positie van de Duitse taal en Nederlands-Duitse uitwisseling.

De resultaten van deze enquête staan ook op onze website:

duitslandinstituut.nl/docenten-duits-aan-het-woord

Colofon

Auteurs

Eline Hakvoort
Marieke Hökberg
Trixie Hölsgens
Synke Hotje

Redactie

Maartje Bruinewoud
Wiebke Pittlik

Vormgeving

Marieke Hökberg

Inhoudsopgave

Inleiding: Het schoolvak Duits onder druk	4
Positie van het vak Duits	6
Centrale vraagstelling	8
Eerdere onderzoeken	10
Methode	
Vragenlijst en interviews	12
Basisgegevens	14
Resultaten	
Aantal uren Duits: een manier om het lerarentekort te omzeilen?	16
Lesmateriaal en projecten: andere activiteiten in de Duitse les	20
Lezen in de Duitse les: wat én hoe?	22
Internationalisering: over (online) uitwisselingen bij Duits	29
Professionalisering: waar heeft de docent Duits behoefte aan?	34
Doeltaalgebruik: wie spreekt Duits in de les?	38
Toekomstvisie: wat wil de docent voor het schoolvak?	42
Examinering: visie op het Centraal Schriftelijk Examen (CSE)	48
Conclusies en <i>Ausblick</i>	52
Aanbevelingen	
voor docenten Duits	56
voor schoolleiders	58
voor lerarenopleidingen	60
voor uitgeverijen van lesmethodes Duits	61
voor beleidsmakers	62
Suggesties voor toekomstig onderzoek	63
Kantttekeningen bij dit rapport	64
Slotwoord en dank	65
Bijlages	
Vragenlijst	66
Volledige resultaten	71

Inleiding

Het schoolvak Duits onder druk

Duits: een tekortvak

Het vak Duits in het voortgezet onderwijs (VO) staat onder druk. Sinds een aantal jaar is het lerarentekort Duits groeiende. De on vervulde werkgelegenheid bij Duits wordt in 2021 geschat op 5 procent – van 2.257 fte – en deze zal in 2026 oplopen tot 14 procent.¹ Het gaat dan om 287 meer gevraagde fte in 2026 dan er van de lerarenopleidingen uitstromen.

De reden hiervoor is vooral de afname in de studentenaantallen van de lerarenopleiding Duits en de opleidingen Duitse taal en cultuur. Deze aantallen zijn in 2022 alarmerender dan ooit. Het aantal studenten aan de tweedegraads lerarenopleidingen Duits daalde in 2021 met bijna 25 procent ten opzichte van vier jaar eerder.² De uitval bij beginnende docenten is bovendien groot, juist bij de tekortvakken.³

Het resultaat is dat enkele vmbo-scholen het vak Duits geheel uit het lesprogramma hebben moeten schrappen. Bij havo en vwo zijn ons nog geen gevallen van het niet meer aanbieden van Duits vanwege tekorten bekend⁴, maar het is zeker

denkbaar dat dit in de toekomst gebeurt zolang het vak Duits geen verplicht karakter heeft.

Uitdagingen van nu

Anno 2022 hebben we daarnaast in het schoollandschap met twee algemene uitdagingen te maken die het leren belemmeren. Scholieren kampen met motivatieproblemen na twee jaar coronapandemie⁵ en daarnaast hebben steeds meer jongeren problemen met lezen⁶. Beide factoren bemoeilijken het leren van een vreemde taal. Dit is ook te zien in het slagingspercentage voor *Goethe-Zertifikate*. Dit is na de coronapandemie gedaald naar 80 procent in 2021 tegenover gemiddeld 90 à 95 procent vóór de pandemie.⁷

In 2022 deed 30 procent van de eindexamenleerlingen het examen Duits. Dit lage cijfer is mede te verklaren door het feit dat leerlingen één vak mogen schrappen in verband met de coronapandemie en de hierdoor ontstane achterstanden in alle vakken. Deze regeling gold ook voor de lichting van vorig jaar.⁸ Een stijging van de leerlingenaantallen bij een andere taal op school speelt daarentegen maar een

¹ Zie Hendri Adriaens, Peter Fontein en Klaas de Vos, De toekomstige arbeidsmarkt voor onderwijspersoneel: po, vo en mbo 2021-2031 (Den Haag: Voion, 2021), 128, <https://www.voion.nl/media/4088/toekomstige-arbeidsmarkt-onderwijspersoneel-po-vo-mbo-1.pdf>.

² Zie de grafiek op de website van Mach mit! (<https://machmit.nl/daarom-duits/het-vak-duits-in-nederland>).

³ Deborah van den Berg et al., Tekortvakken VO in beeld: onderzoek naar vakspecifieke knelpunten en maatregelen voor de tekortvakken in het voortgezet onderwijs (CAOP, Centerdata en MOOZ, 2021), 2, <https://open.overheid.nl/repository/ronl-3b996e9f-aaa8-4d08-a0cd-50c04890e62c/1/pdf/2%20Rapport%20-%20Tekortvakken%20vo%20in%20beeld.pdf>.

⁴ In het geval van een lyceum in Amsterdam in 2015 en een lyceum in Arnhem in 2019 lag aan het niet meer aanbieden van Duits niet een docententekort ten gronde, maar betrof het een beleidskeuze van de schoolleiding.

⁵ "Gevolgen van 16 maanden corona voor het voortgezet onderwijs", Inspectie van het Onderwijs, 2021, <https://www.onderwijsinspectie.nl/onderwerpen/corona-onderzoeken/gevolgen-van-16-maanden-corona-voor-het-onderwijs/gevolgen-voortgezet-onderwijs>.

⁶ OECD, PISA (2018) Results (Volume I): What Students Know and Can Do (Paris: PISA, OECD Publishing, 2019), <https://www.oecd-ilibrary.org/docserver/5f07c754-en.pdf?expires=1662116641&id=id&accname=ocid56024160&checksum=FFB5FC4986C54AD6D9D18B1E9201F9A5>; "Leesprestaties lopen terug in coronatijd", Stichting Lezen, 2022, geraadpleegd op 22-08-2022 van <https://www.lezen.nl/onderzoek/leesprestaties-lopen-terug-in-coronatijd/>.

⁷ Volgens het Goethe-Institut Nederlande, schriftelijk geraadpleegd op 30-08-22.

⁸ Eindexamenleerlingen mogen het eindcijfer van 1 vak wegstrepen. Dat mag geen kernvak zijn, zoals Nederlands, Engels of wiskunde. Het eindcijfer van het weggestreepte vak telt dus niet mee bij het bepalen van de uitslag, maar blijft wel zichtbaar op de cijferlijst. Wegstrepen kan alleen als een leerling hierdoor alsnog kan slagen. Bron: "Eindexamens 2022", Rijksoverheid, <https://www.rijksoverheid.nl/onderwerpen/eindexamens/eindexamens-2022>.

kleine rol; zo kozen in de afgelopen vier jaar slechts 0,8 procent meer leerlingen Spaans.⁹

Voor het eerst zien we op school een sterke daling van leerlingen die in Duits eindexamen deden, terwijl de cijfers voor Frans stabiel zijn. Sinds een piek in 2017 hebben we algemeen met een daling van leerlingenaantallen te maken. Ook is het aantal Duits-studenten in de laatste jaren sterk gedaald. Bijzonder sterk is de daling in het vmbo, het meest gevolgde schooltype. In de coronacrisis zette deze daling gestaag door; in 2021 is het aantal leerlingen op vmbo, havo en vwo dat eindexamen Duits heeft gedaan ongeveer 13 procent gedaald ten opzichte van 2019.¹⁰

Daarom deze enquête

De hierboven geschetste ontwikkelingen waren de reden voor het Duitsland Instituut Amsterdam om in het voorjaar van 2022 een enquête onder docenten Duits in het voortgezet onderwijs (VO) in Nederland af te nemen, met de focus op de thema's het aantal lessen, de behoeften van docenten, methodes van leesbevordering bij Duits, en de visie van docenten op de toekomst van het vak.

Want het belang van de Duitse taal voor Nederland is onverminderd groot. Duits is met ongeveer 105 miljoen moedertaalsprekers de meest gesproken taal binnen de Europese Unie en de samenwerking met Duitsland op maatschappelijk en cultureel vlak is voor Nederland van essentieel belang. Tegelijkertijd is Duitsland veruit

de belangrijkste handelspartner van Nederland; 22,8 procent van alle export ging in 2021 naar het buurland.¹¹ Andersom is Nederland, na China, de tweede handelspartner van Duitsland wat betreft de waarde van import en export. Bijna elk Nederlands bedrijf dat internationaal actief is, heeft nauwe relaties met Duitse klanten en partners. Dat vereist de beheersing van de buurtaal.¹²

Ten tijde van de coronapandemie bleek ook voor de gezondheidszorg de samenwerking met Duitsland belangrijk. Zo konden ziekenhuizen in het naburige Noordrijn-Westfalen Nederlandse covid-patiënten opvangen voor wie er in Nederlandse ziekenhuizen geen plek was.¹³ Uitdagingen in Europa stoppen niet bij landsgrenzen, samenwerken met én leren van de burens is dan van levensbelang.¹⁴

Voor de individuele leerling vergroot de kennis van de Duitse taal de arbeidsmarkt. En tot slot is Duits voor opleidingsdoeleinden van betekenis: Duitsland is naast Frankrijk, Spanje en de Verenigde Staten op dit moment het populairste land om te gaan studeren.¹⁵

Met dit rapport willen wij daarnaast belichten hoe docenten Duits beter ondersteund kunnen worden in het doceren en positioneren van hun vak. Opdat het schoolvak Duits duurzaam aantrekkelijk blijft en voldoende leerlingen na hun schoolcarrière hun interesse voor de Duitse taal houden en verdiepen.

⁹ Semina Ajrovic. "Duitse taal en cultuur minder populair op school en aan de universiteit". De Volkskrant, 18 mei 2022. <https://www.volkskrant.nl/nieuws-achtergrond/duitse-taal-en-cultuur-minder-populair-op-school-en-aan-de-universiteit~b07668cf>.

¹⁰ "Het vak Duits in Nederland", Mach Mitl, geraadpleegd op 15-08-2022 van <https://machmit.nl/daarom-duits/het-vak-duits-in-nederland>.

¹¹ <https://www.destatis.de/DE/Themen/Laender-Regionen/Internationales/Laenderprofile/niederlande.pdf> blz. 9.

¹² Duits-Nederlandse Handelskamer, "Duits essentieel voor handelsrelatie", 17-04-2018, <https://machmit.nl/assets/upload/Persberichten/Actiegroep-Duits-Dag-van-de-Duitse-taal-Duitslanddag-persbericht-17apr2018.pdf>.

¹³ <https://duitslandinstituut.nl/artikel/47083/duitsland-neemt-opnieuw-nederlandse-covid-patienten-op>

¹⁴ Zie hiervoor ook Koninklijke Nederlandse Academie voor de Wetenschappen, Talen voor Nederland (Amsterdam: KNAW, 2018), www.knaw.nl/publicaties/talen-voor-nederland.

¹⁵ Zie "Het belang van het vak Duits", Stichting Leerplanontwikkeling, geraadpleegd op 19-09-2022 van www.slo.nl/vakportalen/mvt/duits-achtergrond/belang-vak-duits. "De verwachting is dat vanwege de toenemende kosten van het hoger onderwijs in Nederland, meer Nederlandse studenten ervoor zullen kiezen om hun studie in het relatief goedkope Duitsland of één van de andere Duitstalige landen te volgen."

Positie van het vak Duits

Leerlingen in de onderbouw van het havo en vwo leren, naast Engels, twee moderne vreemde talen.¹⁶ Meestal zijn dat Frans en Duits, maar de leerling kan Frans of Duits – als het aanbod op school er is – ook vervangen voor Spaans, Arabisch, Italiaans, Russisch, Turks of – in het vwo – Chinees. In het vmbo hoeft naast Engels maar één andere taal te worden geleerd. Dit kan Duits zijn, maar ook Arabisch, Frans, Spaans of Turks.¹⁷

Profielkeuze

In de bovenbouw van het vwo kiezen leerlingen naast Engels één extra (klassieke of moderne) taal. Op de havo en het vmbo geldt deze verplichting niet. De examenprofielen Economie & Maatschappij en Cultuur & Maatschappij bieden de meeste ruimte voor het kiezen van talen, maar met name dat laatste profiel wordt weinig gekozen. Van docenten, leerlingen en ouders horen we geregeld dat de profielkeuze Cultuur & Maatschappij wordt afgeraden. Nog steeds wordt er gesproken van een 'pretpakket', terwijl alle profielen gelijkwaardig zijn en het leren van moderne vreemde talen ook een flinke uitdaging kan zijn en bovendien evenzeer tot een succesvolle carrière kan leiden.

Kerdoelen

Duits hoort voor de meeste Nederlandse scholieren dus nog steeds bij het schoolprogramma. Na 1,5 jaar Duits – als zij hun profiel voor de boven-

bouw kiezen – kiezen ze ook of zij met Duits doorgaan in de bovenbouw (vmbo 3 en havo/vwo 4). 1,5 leerjaren waarin vakgroepen zelf beslissen over te behalen doelen. Want voor Duits zijn geen kerndoelen geformuleerd. Dit houdt in dat vanuit de overheid geen formele eisen worden gesteld aan het vak Duits in de onderbouw van het Nederlandse voortgezet onderwijs. De minister van Onderwijs uit het vorige kabinet, Arie Slob, heeft toegezegd dat er nu ook kerndoelen voor Duits en Frans komen.¹⁸

Duits in relatie tot andere schooltalen

Naast een trend op scholen vlakbij de Duitse grens om Duits weer vanaf de eerste klas aan te bieden, krijgen de meeste leerlingen in het land pas vanaf klas 2 het vak Duits. Dit is nog het gevolg van de Tweede Wereldoorlog. Na de oorlog verdween Duits uit de eerste klas en ook in totaal kreeg het vak minder uren dan de andere moderne vreemde talen toebedeeld.¹⁹ Deze achterstelling heeft gevolgen voor de perceptie van het vak – dit komt nu op de derde plaats in de rij van vreemde talen –, én het betekent een slechte uitgangspositie voor het vak, waaraan leerlingen in de precare puberleef tijd moeten beginnen. Als zij dan ook nog eens door hun ouders (met een 'naamvaltrauma' uit hun eigen schooltijd) gewaarschuwd worden voor de taal, moet de docent Duits wel alles uit de kast halen om haar of zijn vak te verkopen.

¹⁶ Astrid Vloet, Marcia den Uijl en Peter Fontein, IPTO: vakken en bevoegdheden in het voortgezet onderwijs – peildatum 1 oktober 2020 (Den Haag: Voion, 2021), 18, <https://www.voion.nl/media/4172/ipto-vakken-en-bevoegdheden-in-het-voortgezet-onderwijs-november-2021.pdf>. Op het vmbo is het percentage gegeven lessen Duits 3,0 procent. Bij havo/vwo ligt dit op 5,3 procent. Met name bij vmbo-b en vmbo-k zijn de percentages laag: 0,8 procent en 1,8 procent.

¹⁷ "Welke vreemde talen krijg ik in de onderbouw van het voortgezet onderwijs?", Rijksoverheid, geraadpleegd op 18-08-2022 van <https://www.rijksoverheid.nl/onderwerpen/voortgezet-onderwijs/vraag-en-antwoord/vreemde-talen-onderbouw-voortgezet-onderwijs>.

¹⁸ Kamerstukken II, 2019/2020, 31289, nr. 517, p. 70.

¹⁹ Vóór en in de Tweede Wereldoorlog volgden leerlingen Engels pas in de tweede klas, nu waren de rollen van Duits en Engels omgedraaid. Zie "Positie van de moderne vreemde talen", Levende Talen, geraadpleegd op 16-08-2022 van <https://talenexpo.nl/hoofdstuk.php?mnu=16>.

Ook de kwalificering van het Engels als kernvak vanaf 2013 had gevolgen voor de positie van Duits (en Frans) op scholen. Dit bevestigde het beeld van Engels als lingua franca, en drong het besef naar de achtergrond dat kennis van taal en cultuur van onze buurlanden essentieel is om met deze landen effectief te kunnen samenwerken.

Partijen die georganiseerd zijn in de Visiegroep buurtalen, eisen meer sturing door de overheid om de "teloorgang van het Frans en Duits" te stoppen.²⁰ Zij willen bijvoorbeeld een verplichting voor alle VO-scholen om wekelijks minimaal 150 minuten aan de buurtalen te besteden. Het afschaffen van Duits of Frans door schoolleiders of besturen zou dan niet meer mogelijk zijn.

Effecten van de coronapandemie

Door de coronapandemie en bijbehorende maatregelen in die periode hebben docenten nog een nieuwe uitdaging. Leerlingen moeten in sommige gevallen opnieuw gemotiveerd worden voor het leren. Bij de taalvakken is er door afstandsonderwijs weinig mogelijkheid tot het oefenen van spreek- en gespreksvaardigheid geweest, waardoor leerlingen mogelijk het nut van een taal minder inzien. Een tweede gevolg van de coronapandemie is dat leerlingen een examenvak mochten laten vallen. Hierdoor hebben minder leerlingen eindexamen gedaan in Duits.

Kansen en acties

Tegelijkertijd zijn er ook kansen. Zoals gezegd zijn er positieve ontwikkelingen te zien aan de kant van de docenten Duits: de tendens laat zien dat er meer afwisseling in de les is en meer relevantie van gekozen onderwerpen. Ook is er op school aan-

dacht gekomen voor het naoorlogse Duitsland (tot 1991) door het herziene examen geschiedenis bij havo en vwo. Deze historische context leent zich voor vakoverstijgende projecten met het vak Duits.

Op nascholingsgebied hebben docenten Duits in Nederland een ruim aanbod. Naast het aanbod van maar liefst twee vestigingen van het Duitse Goethe-Institut (Amsterdam en Rotterdam), het LinQ-programma van Nuffic²¹ en het Duitsland Instituut Amsterdam (DIA), is er een Nationaal Congres Duits en een reeks commerciële aanbieders van vak- of taal-didactische trainingen. Sinds de coronapandemie worden nascholingen wel minder vaak bezocht. Daarentegen zijn school-interne trainingen meer gevraagd. Door de nabijheid van Duitsland is het bovendien relatief eenvoudig om een nascholing in het land van de doeltaal te volgen, en ook zelfstandig naar Duitsland, Oostenrijk of Zwitserland te reizen voor inspiratie en ter oefening.

Door afstandsonderwijs was er weinig mogelijkheid tot het oefenen van spreek- en gespreksvaardigheid

Diverse organisaties en samenwerkingsverbanden helpen scholen daarnaast bij het uitvoeren van projecten, zoals de Actiegroep Duits met de *Machmit-Mobil* en *Deutsch macht Spaß* met lesmateriaal gericht op het vmbo. In Nederland zijn bovendien de examens van het Goethe-Institut erg populair; na een dip door de coronapandemie zijn in 2021 weer 1.676 examens afgenomen op 102 scholen.²² Dat zijn er wel nog een stuk minder dan de circa 2.700 examens uit 2017.

²⁰ Visiegroep Buurtalen, Manifest Buurtalen, geraadpleegd op 19-08-2022 van <http://www.buurtaalonderwijs.nl/manifest>.

²¹ LinQ is een netwerk van docenten Frans en Duits. LinQ-docenten pogen luisteren en spreken een volwaardige plek in de les te geven. Bron: "Wat is LinQ?", Nuffic, geraadpleegd op 23-08-2022 van <https://www.nuffic.nl/onderwerpen/netwerk-duits-en-frans-linq/wat-is-linq>.

²² De verdeling is als volgt: A1 – 125, A2 – 331, B1 – 495, B2 – 593, C1 – 132 (informatie Goethe-Institut).

Centrale vraagstelling

Door middel van deze enquête wilden wij in kaart brengen hoe het schoolvak Duits er anno 2022 voorstaat volgens docenten. In 2017 vroegen wij de leerlingen naar hun beleving van het vak Duits en de Duitse taal. Over het algemeen was de leerling positief over het vak. Of in ieder geval niet negatief: veel leerlingen toonden zich neutraal ten opzichte van het vak.

De Duitse taal was volgens een kwart van de leerlingen in ons *Belevingsonderzoek Duits 2017* 'redelijk interessant'. Een grote groep – 40 procent van de leerlingen – stond echter neutraal tegenover de taal.²³

Het imago verbetert, maar toch...

Dit past bij de waarneming van het DIA van de afgelopen jaren: het imago van Duitsland is niet meer negatief, zoals het in de jaren negentig van de vorige eeuw was. Duitsland is populair. Het belang van Duits wordt geregeld benoemd in de media en er is grote interesse in Duitse thema's zoals de Bondsdagverkiezingen van 2021. Ook op scholen zien we veel positiefs: de lessen worden afwisselender en nieuwe docenten (juist ook de zijinstromers) brengen nieuwe ideeën mee/in. Er is veel aandacht voor *Landeskunde* en actualiteit en de meeste docenten weten zeer goed waarom hun vak relevant is voor de leerling én voor Nederland.

Waarom beginnen er dan toch zo weinig leerlingen aan een studie Duits of aan een Duitsland-gerelateer-

de studie? Dit is een centrale kwestie. Want als er te weinig leerlingen 'iets met Duits' studeren, zal het vak uiteindelijk niet overeind blijven. Dan zal het lerarentekort groeien, het schoolvak Duits in de knel raken bij andere vakken en zullen schoolleiders er steeds vaker voor (moeten) kiezen om Duits dan maar niet aan te bieden.

Waarom beginnen er zo weinig leerlingen aan een studie Duits of aan een Duitsland-gerelateerde studie?

Aantal uren

Eén signaal dat het DIA de afgelopen jaren van docenten oppikte, betreft het incidentele afschalen van lesuren bij Duits (ook te vernemen bij Frans), vaak om ruimte te maken voor onderwijsvernieuwing. Is het belang van Duits nog wel voldoende bekend bij schooldirecties en besturen? Deze signalering wordt bevestigd door een in 2020 geconstateerde gestage daling van lesuren Duits bij havo.²⁴ Frappant is ook dat er docenten Duits zijn die geen baan kunnen vinden, terwijl er statistisch gezien sprake is van een groot docententekort. Zou het tekort op scholen verhuld worden door het terugbrengen van de contacturen van drie lesuren per week naar twee?²⁵

²³ Duitsland Instituut Amsterdam, *Belevingsonderzoek Duits 2017* (Amsterdam: Duitsland Instituut Amsterdam, 2017), 43, <https://duitslandinstituut.nl/assets/upload/Belevingsonderzoek%202017.pdf>.

²⁴ Bij havo waren dat begin jaren 90 425 klokuren gemiddeld, en in 2019 nog maar 377 – een daling van 11%; en steeds minder dan bij Frans. Zie College voor Toetsen en Examen, *Rapportage prestatie-eis Duits en Frans havo* (Utrecht: College voor Toetsen en Examen, 2020), 24, <https://open.overheid.nl/repository/ronl-0617e9e9-c1c1-4be5-b344-53bd71402ae2/1/pdf/bijlage-3-1-rapportage-prestatie-eis-duits-en-frans-havo.pdf>.

Op zoek naar antwoorden

Samenvattend kunnen we het volgende stellen: kennis van de Duitse taal en cultuur is onverminderd belangrijk voor Nederland en voor de kansen van de individuele leerling. Tegelijkertijd staat het vak door bovengenoemde redenen flink onder druk. Daar willen wij met dit rapport de aandacht op vestigen om vervolgens gezamenlijk aan oplossingen te werken. We vroegen het aan de experts: de docenten Duits, en vroegen hen naar de hiernaast genoemde onderwerpen.

Aan de hand van deze thema's willen wij een beeld krijgen van hoe het schoolvak Duits zich zou moeten ontwikkelen opdat het vak interessanter, relevanter en vooral aantrekkelijker wordt voor leerlingen en meer aan de wensen van de docent zal voldoen. Ook proberen we in kaart te brengen hoe de docent Duits kan worden ondersteund.

We zijn ons ervan bewust dat we met deze enquête niet alle docenten Duits in Nederland aan het woord hebben kunnen laten. Desalniettemin hebben we met 323 ingevulde enquêtes informatie kunnen inwinnen van circa 12 procent van het aantal docenten Duits in Nederland. Daarbij hebben we reacties gehad van docenten van diverse schoolniveaus, locaties, leeftijden en meer, waardoor we een veelzijdig beeld kunnen presenteren in dit rapport met voldoende zinvolle inzichten en mogelijke oplossingen.²⁵

Thema's in deze enquête:

Aantal lesuren Duits

Extra lesmateriaal en activiteiten

Lezen in de Duitse les

Internationalisering

Professionalisering

Doeltaalgebruik

Toekomstvisie voor het vak

Visie op het Centraal Schriftelijk Examen

²⁵ De studielast van een moderne vreemde taal in het vwo bevat 480 studielasturen (SLO). Ongeveer 5/8ste hiervan zou uit lesuren moeten bestaan. Dat betekent 360 lesuren van 50 minuten verspreid over de drie leerjaren van de tweede fase, hetgeen neerkomt op 3 lesuren per week in een schooljaar. Zie: Daniela Fasoglio en Dick Meijer, Handreiking schoolexamen moderne vreemde talen havo/vwo (Enschede: Stichting Leerplanontwikkeling, 2007), <https://www.slo.nl/handreikingen/havo-vwo/tussenpaginas/handreiking-se-duits-engels-frans-havo/@4449/handreiking-18>.

²⁶ Zie ook het hoofdstuk 'Methode' en 'Kanttekeningen bij dit rapport' voor een verdere analyse.

Eerdere onderzoeken

Onderzoeken Duitsland Instituut Amsterdam (DIA)

Deze docentenenquête is te zien als een vervolg op eerdere rapportages rondom het schoolvak Duits. Het DIA voerde eerder twee grootschalige onderzoeken naar het imago van het vak Duits onder leerlingen in het voortgezet onderwijs uit, in 2010 en in 2017. In het Belevingsonderzoek Duits 2017²⁷ kwam naar voren dat het voor het gros van de leerlingen met Duits in het pakket, niet voldoende duidelijk was waarom zij Duits moesten leren, terwijl ze wel wisten dat Duits nuttig is voor de Nederlandse economie. Het beeld dat leerlingen van Duits als vak en van de Duitse taal hadden, bleek wel positiever dan zeven jaar eerder.

Het beeld van Duits bleek in 2017 positiever dan zeven jaar eerder

Uitwisselingsactiviteiten in het kader van Duits bleken weinig aandacht te krijgen van vakgroepen Duits. Dit was voor de Actiegroep Duits reden om de website Austausch.nl nieuw leven in te blazen.

Een andere opvallende uitkomst was dat docenten druk bezig waren met strategieën om de doeltaal in de les te integreren en dat zij zelf al veelvuldig Duits praatten tegen de kinderen. Alleen de leerlingen zelf hanteerden nog niet actief de doeltaal, gaven ze zelf aan.

Doeltaal - voertaal

Met betrekking tot het gebruik van de doeltaal in de lespraktijk van de moderne vreemde talen (mvt) is in de tussentijd een relevante dissertatie verschenen: *Doeltaal leertaal* door lerarenopleider Sebastiaan Dönszelmann.²⁸ Hierin wordt geadviseerd niet vast te houden aan de veelvoorkomende norm aan de lerarenopleiding (streven naar 100 procent doeltaalgebruik) en worden de leereffecten van doeltaaldidactiek in kaart gebracht. Duidelijk is sindsdien dat doeltaaldidactiek inderdaad voordelen oplevert, dat 100 procent doeltaalgebruik niet haalbaar noch wense-

100 procent doeltaalgebruik is niet haalbaar noch wenselijk

lijk is en dat de methode een intensief scholings-traject vereist. Dit geeft houvast en middelen voor de talendocent. Dönszelmann heeft in de laatste jaren al veel presentaties op nascholingsdagen en ook meerdaagse trainingen aangeboden en zo veel mvt-docenten weten te bereiken. Hij gebruikt het begrip 'verantwoord doeltaal-

²⁷ Duitsland Instituut Amsterdam, Belevingsonderzoek Duits 2017.

²⁸ Sebastiaan Dönszelmann, *Doeltaal-leertaal. Didactiek, professionalisering en leereffecten* (Almere: Uitgeverij Parthenon, 2019).

gebruik'. Daarbij wordt de doeltaal dialogisch ingezet, de taal veilig gecorrigeerd en doeltaal-interactie opgeëist. Deze 'doeltaal-didactiek' stelt de docenten in staat om ook naar taalproductie van de leerling toe te werken, waar hiervóór alleen de docent aan het communiceren was, in veelal te ingewikkelde bewoordingen.

Ontlezing

Er is een algemene trend van ontlezing in Nederland waarneembaar. Vooral de jongere generatie leest, in vergelijking met de oudere, veel minder vaak een boek. Volgens de Leesmonitor van 2022, een publicatie van Stichting Lezen, zijn jongeren in de afgelopen vijf jaar 40 procent minder tijd gaan besteden aan lezen. De dalende leestijd heeft te maken met de opkomst van nieuwe media en de smartphone. De tijd die jongeren aan lezen besteden, is vooral gewijd aan het lezen van kortere nieuwsberichten, web-siteteksten en socialemediaberichten. De vaardigheid van 'diep lezen' komt hierdoor in het gedrang, wat op zijn beurt gevolgen kan hebben voor competenties als kritisch denken en de ontwikkeling van empathisch en reflecterend vermogen. Het proces van ontlezing onder jongeren in Nederland baart docenten, scholen en onderzoekers grote zorgen.²⁹

Elisabeth Lehrner onderzocht - in het kader van haar promotieonderzoek - of de leesvaardigheid én de literaire competenties van leerlingen vooruitgaan als het reguliere lesprogramma gedeeltelijk door een intensief literatuurprogramma vervangen wordt. Het onderzoek ging er van uit dat

bij het schoolvak Duits, maar ook bij andere vreemde talen, in de onderbouw weinig aandacht voor het lezen van literaire teksten is. Uit het vakdidactische onderzoek is gebleken dat het gebruik van allerlei literaire teksten (van songteksten tot en met jeugdboeken) zinvol is en dat creatieve werkvormen de leerlingen ertoe kunnen aanzetten zich met literaire teksten bezig te houden.³⁰

Het onderzoek PISA-2018 heeft het Nederlandse onderwijsveld opgeschrikt. Uit de internationale onderwijsvergelijking bleek dat van de Nederlandse 15-jarigen bijna een kwart "onvoldoende geletterd was" en daarmee "onvoldoende toegerust om zelfstandig mee te doen aan de maatschappij". Reden voor de vorige onderwijsminister, Arie Slob, om een leesoffensief in gang te zetten.

Het proces van ontlezing onder jongeren in Nederland baart docenten, scholen en onderzoekers grote zorgen

Opvallenderwijs verschillen bij nader inzien de resultaten uit de PISA-studie voor Nederland sterk per onderdeel. Nederlandse leerlingen blijken meer moeite te hebben met het evalueren van en reflecteren op teksten dan leerlingen uit de andere OESO-landen.³¹

²⁹ "Jongeren lezen het minst en steeds minder, ook boeken", Stichting Lezen, 2022, geraadpleegd op 23-08-2022 van <https://www.lezen.nl/onderzoek/jongeren-lezen-het-minst-en-steeds-minder-ook-boeken/>; "Jongere generatie leest en schrijft anders", Stichting Lezen, 2022, geraadpleegd op 23-08-2022 van <https://www.lezen.nl/onderzoek/jongere-generatie-leest-en-schrijft-anders>.

³⁰ Elisabeth Lehrner-te Lindert, *Fremdsprachliches Lesen mit literarischen Texten: Zur Entwicklung von Leseverstehen und literarischer Kompetenz im DaF-Unterricht der niederländischen Sekundarstufe I* (Berlijn: Erich Schmidt Verlag, 2020).

³¹ OECD, PISA (2018) Results.

Methode

Vragenlijst en interviews

Online vragenlijst

De resultaten zijn verzameld door het laten invullen van een online vragenlijst via de tool Qualtrics. Deze vragenlijst was vier weken toegankelijk voor iedereen met een directe link, van 16 mei tot 13 juni 2022.

De link werd gedeeld in het netwerk van het Duitsland Instituut Amsterdam via de website, de nieuwsbrieven, socialemediakanalen, andere Duits-gerelateerde organisaties en op persoonlijke titel. Daarnaast werd actief aan de deelnemers gevraagd om de vragenlijst ook te delen in hun eigen netwerk en specifiek in de sectie Duits op hun school. Het doel hiervan was om ook docenten Duits te bereiken die niet (zo) actief zijn online en/of nog niet in het netwerk van het Duitsland Instituut zitten. Als extra stimulans konden respondenten een boekenbon winnen.

Deelnemers werd gevraagd de vragenlijst te delen in hun netwerk en specifiek in de sectie Duits op hun school

De enquête was geheel anoniem, er werd niet gevraagd naar gegevens zoals de naam van de respondent of de naam van de school. Als de respondent kans wilde maken op de boekenbon, werd zij/hij/hen wel gevraagd een e-mailadres in te vullen, maar deze gegevens werden niet gekoppeld aan de andere data. Uitzondering zijn de

docenten die wilden meewerken aan een interview (zie hiernaast).

De vragenlijst bestond uit 52 vragen, waaronder meerkeuze (met of zonder de mogelijkheid tot meerdere antwoorden), open vragen en likertschaal-vragen (waarderingsschaal). In de bijlage vindt u de gehele vragenlijst.

Aantal respondenten

In totaal vulden 424 personen de vragenlijst in. Niet iedereen vulde alle vragen in. We hebben ervoor gekozen om maar weinig vragen verplicht te maken om te voorkomen dat deelnemers iets willekeurigs aanklikken om door de enquête heen te komen (ook al was de vraag misschien niet van toepassing). Bovendien maakte het de drempel lager om de enquête helemaal af te maken. De blanco antwoorden zijn telkens buiten beschouwing gelaten bij het berekenen van percentages per vraag, die u in de volgende hoofdstukken vindt (indien een respondent ervoor koos om een vraag over te slaan, werd deze dus niet meegeteld).

101 respondenten vulden minder dan 75 procent van de vragen in. Deze zijn buiten beschouwing gelaten in de analyse, omdat men ervan uit kan gaan dat deze docenten zijn begonnen met de enquête, maar hem niet direct helemaal hebben ingevuld en eventueel later zijn teruggekomen. Hiermee komen we op een aantal van 323 geldige reacties waar de onderstaande analyse op is gebaseerd.

Verdiepende interviews

Aan het einde van de vragenlijst kregen respondenten de vraag of zij wilden deelnemen aan een interview. 112 respondenten wilden graag meewerken aan zo'n interview en gaven hun e-mailadres of telefoonnummer op. Uit deze groep werd een selectie gemaakt op basis van de ingevulde antwoorden, waarbij diversiteit het belangrijkste criterium was (wat betreft leeftijd, locatie, bevoegdheid etc.). In juli en augustus 2022 werden vijftien gesprekken gevoerd met deze docenten, deels op locatie, deels op afstand via (video)bellen. Indien de docent hiermee akkoord ging, werden de interviews opgenomen.

In de interviews hadden docenten de ruimte om open te spreken over hun visie op het vak

De interviews waren deels gestuurd. De interviewpartner werd specifiek gevraagd naar toelichting op antwoorden die zij/hij/hen had gegeven (in dit geval werden de antwoorden dus wel gekoppeld aan de persoon) en er werd ruimte gegeven om open over de visie van de docent op het vak te spreken. De resultaten van de interviews vindt u in de volgende hoofdstukken ter illustratie en verdieping van de resultaten die uit de enquête naar voren kwamen. De geïnterviewde docenten hebben toestemming gegeven voor het gebruik van hun input in dit rapport en vermelding van hun naam.

52 vragen

**distributie
mei / juni 2022**

323 respondenten

15 interviews

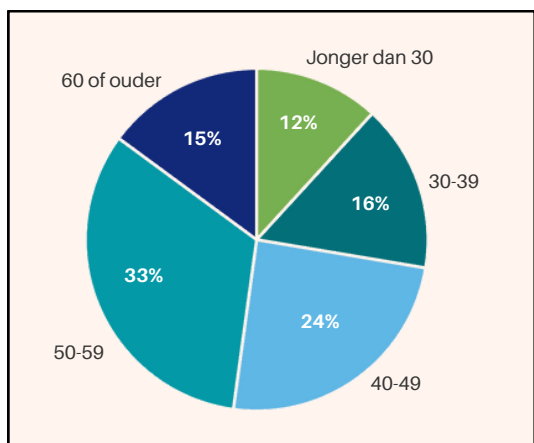
Methode

Basisgegevens

Als eerste werd de respondenten gevraagd naar een aantal basisgegevens. Hieruit kwam het beeld van een diverse groep naar voren, overeenkomstig de landelijke cijfers. Zie voor details over dit onderwerp het hoofdstuk 'Kanttekeningen bij dit rapport'.

Leeftijd

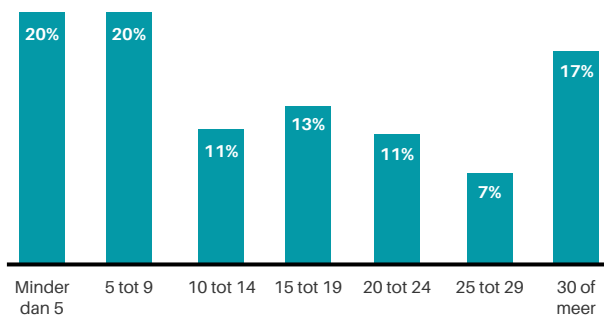
De gemiddelde leeftijd van de respondenten is 46,5 jaar. De grootste groep docenten is tussen de 50 en 60 jaar oud. Ruim een kwart is jonger dan 40.

Open vraag

Aantal jaren werkzaam als docent Duits

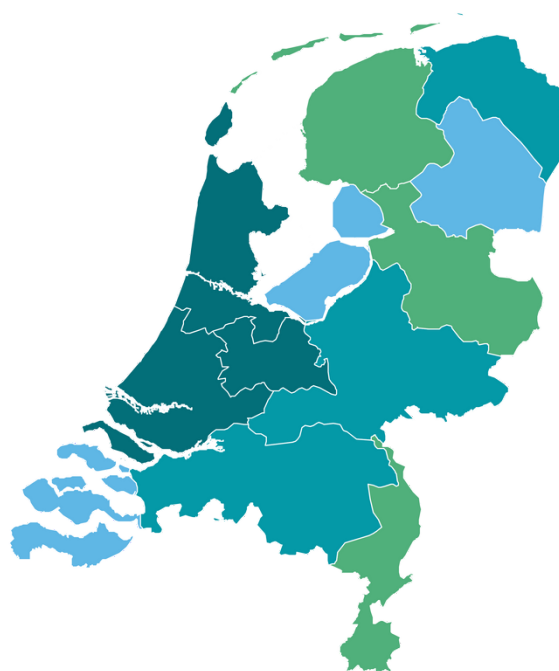
De respondenten zijn gemiddeld 15,7 jaar werkzaam als docent Duits. 40 procent is minder dan 10 jaar aan het werk in deze functie, 17 procent is 30 jaar of langer docent Duits.

Open vraag

Locatie van de school

De meeste respondenten zijn werkzaam in Noord- en Zuid-Holland en Utrecht: 176 van het totale aantal respondenten van 323. 37 werken in Gelderland, 30 in Noord-Brabant en 21 in Groningen. In de overige provincies werken telkens minder dan 25 respondenten.

Minder dan 10 10-20 20-40 Meer dan 40

Meerkeuzevraag

Lesbevoegdheid

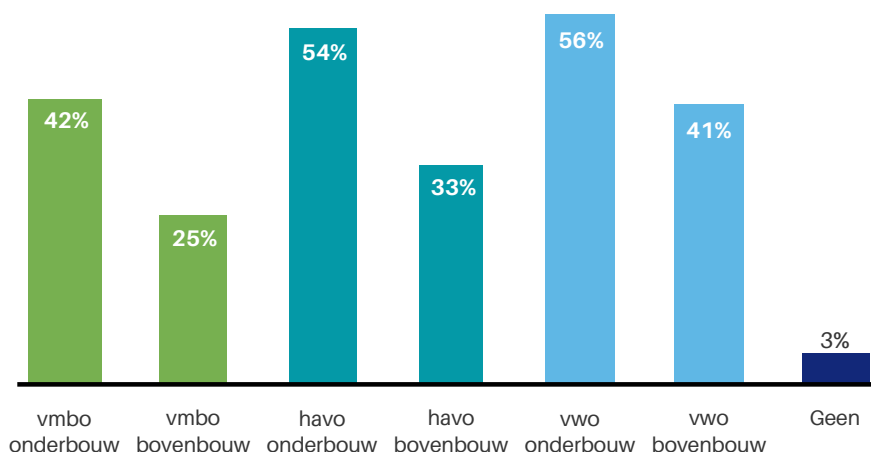
Het aantal respondenten met een tweedegraads bevoegdheid is ongeveer even groot als het aantal met een eerstegraads bevoegdheid: resp. 47 en 44 procent.

Het aantal docenten met een eerstegraads bevoegdheid is in verhouding groot. Zie ook het hoofdstuk 'Kanttekeningen bij dit rapport'.

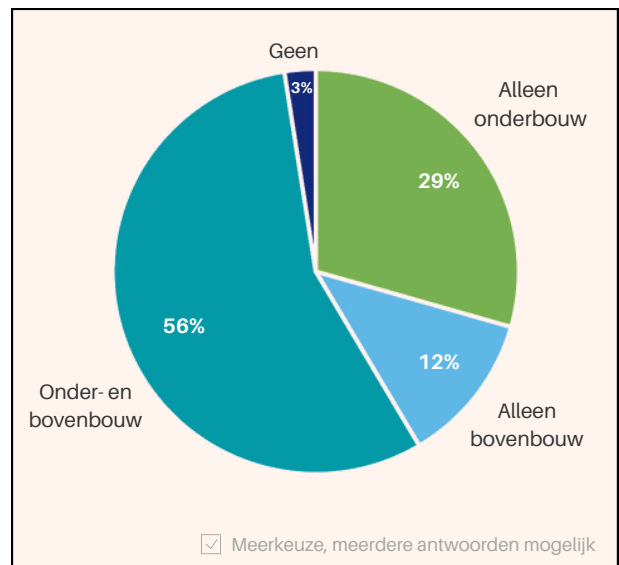
Soort klassen

De respondenten geven aan in het afgelopen schooljaar aan verschillende leerjaren en op verschillende niveaus les te hebben gegeven, zoals in onderstaande grafiek te zien is. De verhouding tussen de verschillende niveaus is verdeeld tussen vmbo (samengevoegd), havo en vwo met respectievelijk 143, 223, 231 docenten die lesgeven op deze niveaus. Een klein percentage gaf in het schooljaar 2021/2022 geen les Duits.

☒ Meerkeuze, meerdere antwoorden mogelijk

De meeste respondenten geven zowel les in de onder- als de bovenbouw. Dit heeft meerwaarde voor deze enquête: in veel vragen wordt onderscheid gemaakt tussen onder- en bovenbouw. Deze docenten konden dit goed met elkaar vergelijken.

Van de bevraagde docenten die op het vmbo lesgeven, werken de meesten in de theoretische leerweg/mavo: 38 procent van de respondenten geeft hier les tegenover respectievelijk 7, 10 en 13 procent bij vmbo basis, vmbo kader en gemengde leerweg.

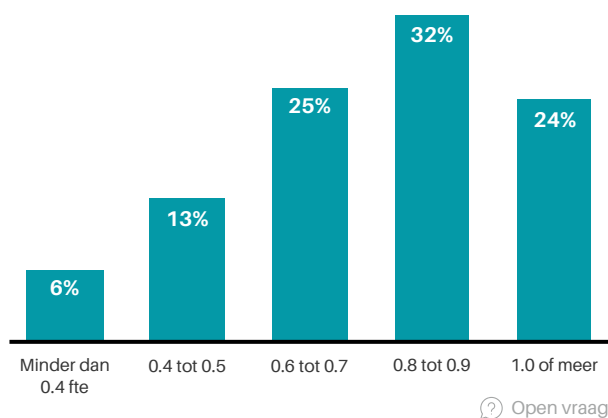
Aantal uren Duits

Een manier om het lerarentekort te omzeilen?

In het licht van het oplopend docententekort voor het vak Duits komt de vraag op of zittende docenten meer uren werken dan zij wensen, doordat uren van ontbrekende collega's moeten worden opgevangen.

Omvang van aanstelling

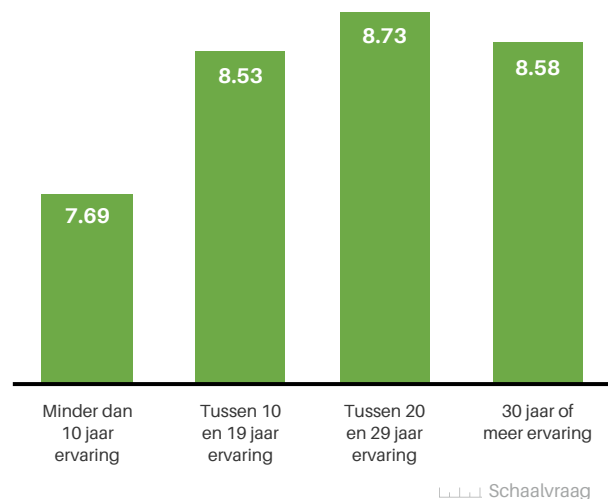
Het aantal fte van de respondenten is gemiddeld 0,74. De grootste groep (32 procent) is aangesteld voor 0,8 – 0,9 fte.

Een grote meerderheid van de respondenten is (zeer) tevreden over de omvang van zijn/haar aanstelling. Slechts zes procent geeft een onvoldoende en is (zeer) ontevreden. Opvallend is dat docenten met minder dan 10 jaar werkervaring een duidelijk lagere waardering geven, dan hun collega's met meer ervaring, al is dat ook nog steeds een ruime voldoende.

Hieronder vindt u een overzicht van het gemiddelde cijfer dat de docenten geven over de omvang van hun aanstelling, opgesplitst op basis van het aantal jaar dat zij werkzaam zijn als docent Duits.

Bent u tevreden met de omvang van uw huidige aanstelling? (rapportcijfer)

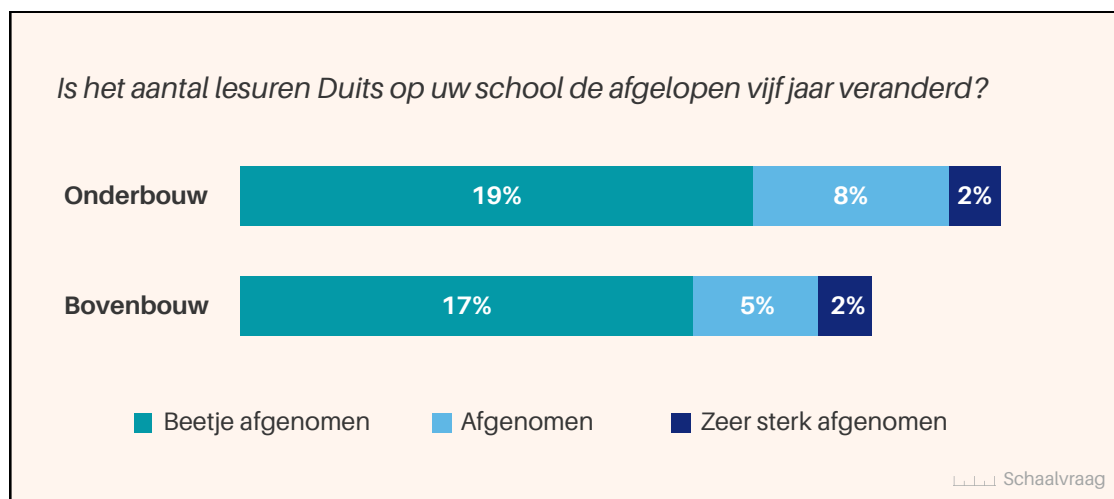
38 procent van de respondenten geeft een toelichting op de vraag of zij meer of minder uren zouden willen werken op hun school. De docenten geven aan dat zij minder zouden willen werken als docent Duits om andere taken op te pakken op school. Een aantal respondenten geeft aan een fulltime betrekking te ambiëren, maar dat dit te belastend is. "0,8 fte is gelijk aan fulltime", zegt een van de respondenten. We hebben vaker van docenten van ons netwerk begrepen, dat fulltime werken in het onderwijs niet haalbaar is op een duurzame manier.³²

³² Zie ook het artikel van Johannes Visser op De Correspondent "Fulltime lesgeven? Ik zou het niet kunnen (en willen)", 20 april 2017 [column], <https://decorrespondent.nl/6570/fulltime-lesgeven-ik-zou-het-niet-kunnen-en-willen/522006210-3e5ea916>.

Verandering aantal lesuren Duits

We vroegen de respondenten een inschatting te maken of het aantal lesuren Duits op hun school in de afgelopen vijf jaar is veranderd. Maar liefst 29 procent van hen geeft aan een afname te zien in de onderbouw. Iets minder, maar nog steeds een flinke 24 procent, ziet een afname in de bovenbouw.

Maar liefst 29 procent van de respondenten ziet een afname van het aantal lesuren Duits in de onderbouw

Als toelichting op deze vraag (optioneel) werd onderwijsvernieuwing, zoals projecturen en flexuren, met afstand het meeste genoemd als reden voor de verandering (12 procent), gevolgd door het feit dat andere vakken prioriteit krijgen, zoals Spaans en

Een meerderheid van onze respondenten ziet een achteruitgang van het aantal contacturen. Deze afname is uiteraard niet goed voor het vak, omdat dit nog minder ruimte geeft voor onderdelen die het vak interessanter maken, zoals bijvoorbeeld spreekvaardigheid oefenen, alle vormen van *Landeskunde* en uitwisselingen of excursies.

Onderwijsvernieuwing zoals projecturen en flexuren worden het meeste genoemd als reden voor de verandering

Chinees (7 procent) en bezuinigingen (5 procent). 183 respondenten (59 procent) beantwoordden wel de vraag maar gaven geen toelichting.

Lestijd onder druk

Het lijkt erop dat de laatste jaren de positie van het vak Duits op de urentabel verslechtert. Waar staan we anno 2022? Nog steeds is 3 uur Duits in klas 2 en 3 van havo en vwo de norm. Toch schijnt het aantal lesuren onder druk te staan. Een derde van de respondenten ziet op de eigen school een afname in uren. Zou dit een gevolg van het leraren tekort zijn?³³

³³ Vloet, Den Uijl en Fontein, IPTO, 16. Het aantal lesuren Duits is tussen 2015 en 2020 reeds met 5,5 procent afgenomen.

Flexuren

Meerdere docenten geven aan dat scholen 'creatief' omgaan met de urentabel. In plaats van contacturen met de docent Duits zijn er flexuren of keuze-uren waarin de leerling zelfstandig aan de slag gaat met huiswerk.

Uitval en kortere lestijd

Startende leraar João van Schie: "We hebben last gehad van veel uitvallers door ziekte, dit was lastig op te vangen. Er moest een docent van een andere school komen en een stagiaire moest lessen opvangen." Deze uitspraak van João past bij de geluiden die we van andere docenten hoorden: stagiaires en beginnende docenten worden vaak in het diepe gegooid: ze moeten het zonder goede begeleiding stellen, omdat die simpelweg niet beschikbaar is. In sommige gevallen hebben leerlingen dan een tijd geen Duits gehad, wat de uitdaging voor de docent nog groter maakt.

Stagiaires en beginnende docenten worden vaak in het diepe gegooid

Maar uren en lestijd voor Duits verdwijnen ook ongemerkt: "Vroeger hadden we lesuren van 60 minuten, nu zijn dat 50 minuten. De meeste leerlingen hebben als ze hun havo- of vwo-diploma halen, volgens mij niet het ERK-niveau dat ze zouden moeten hebben. Sommige komen elk jaar weg met een 5 of een 6 en halen dus niet het gevraagde niveau", aldus docent Niels Müller.

Caja Stokvisch
Docent Duits

Uit ons gesprek:

“Op school staat men principieel positief tegenover de flexuren, maar in de praktijk werkt het minder goed. Stel dat ik voor Duits zo'n blok aanbied, dan komen daar zo'n zes tot zeven leerlingen op af, maar niet per se de leerlingen die ik daar wil hebben. Die leerlingen zijn al geïnteresseerd in Duits en zijn ook al behoorlijk goed in het vak. Dat is natuurlijk mooi, maar niet het gewenste doel van de flexuren. Daarnaast ga je nieuwe klassen creëren die geen vaste klas zijn, dit maakt het veel rommeliger. Leerlingen kiezen zonder expliciete hulp bij hun keuze vaak voor een uur met vrienden in plaats van wat ze nodig hebben.

”

Reactie uit de enquête:

“

[Ik wil] meer tijd voor communicatief onderwijs (spreken, gesprekken voeren), waardoor de leerlingen merken wat ze aan het leren van de taal hebben. Ook zou ik meer ruimte willen voor *Landeskunde*. Daarvoor is nodig dat er meer tijd komt voor Duits in het rooster, zodat dit naast het bestaande curriculum kan worden gedaan.

”

Er wordt al veel gedaan om nieuwe docenten te werven. Zo adviseert het nationale Onderwijsloket sinds 2020 op initiatief van de Vereniging Hogescholen (VH) en de Universiteiten van Nederland (UNL) zij-instromers andere belangstellenden over het vak en de instroommogelijkheden; is er voor Duits de website www.docentduits.de en stellen de lerarenopleidingen zich steeds meer open voor maatwerktrajecten van studenten.

Meer spreekvaardigheid en *Landeskunde*, maar wanneer?

Docenten die wij spraken gaven aan dat ondanks het beperkt aantal uren "de eindtermen toch gehaald moet worden; op het eindexamen moet voorbereid worden". Dat wil zeggen dat de reductie in het aantal lessen ten koste gaat van, zoals een docent dat omschrijft/benoemt, "leuke projecten", zoals een uitwisseling, taaldorp of vakoverstijgend project.

De reductie in het aantal lessen
gaat ten koste van projecten
zoals een uitwisseling of taaldorp

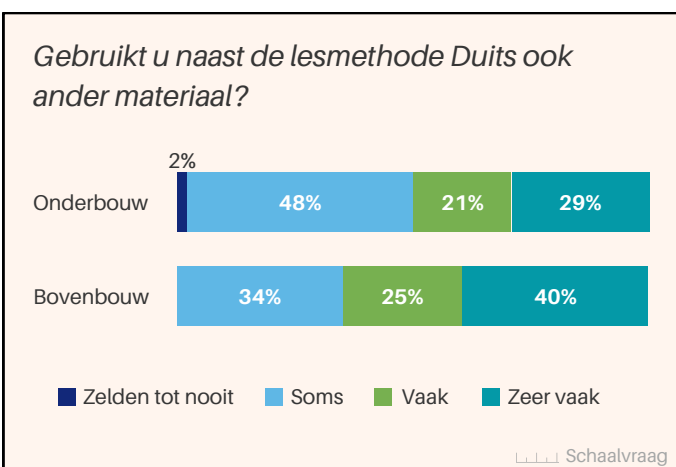
Dit zijn uiteraard niet alleen 'leuke projecten', maar ook activiteiten waardoor de leerling de taal in natuurlijke omgeving gaat gebruiken en daardoor de taal waarschijnlijk als relevanter had kunnen ervaren!

Lesmateriaal en projecten

Andere activiteiten in de Duitse les

Extra lesmateriaal

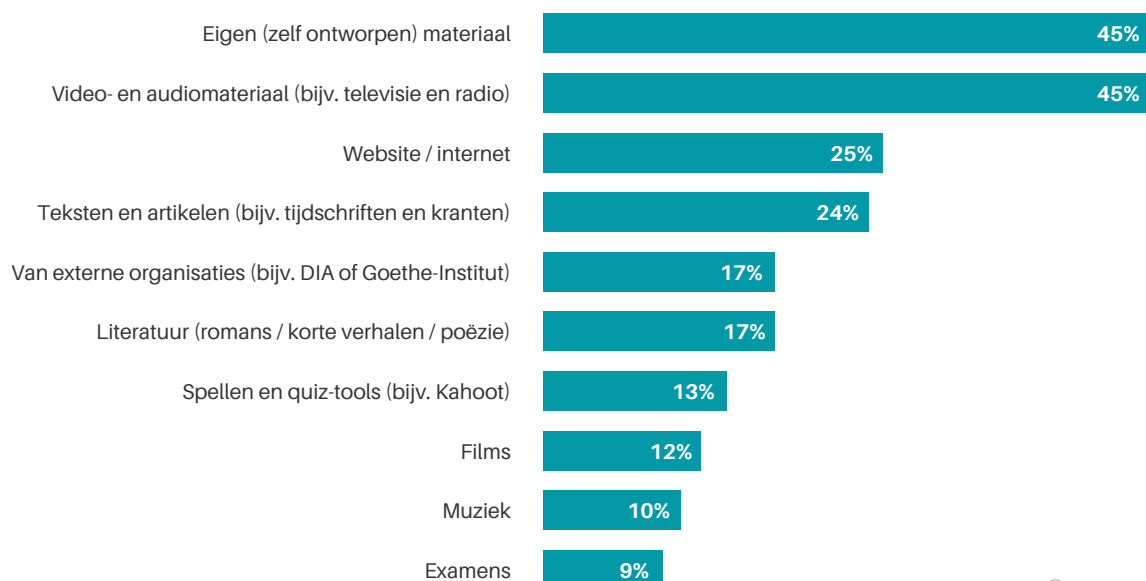
Een ruime meerderheid van de docenten geeft aan vaak of zeer vaak naast de lesmethode extra materiaal in te zetten in de les. Vooral in de bovenbouw wordt dit veel gedaan. Vrijwel niemand geeft aan zelden of nooit extra materiaal te gebruiken.

Vrijwel niemand geeft aan zelden of nooit extra materiaal te gebruiken

We vroegen de respondenten toe te lichten welk materiaal zij gebruiken naast hun lesmethode. Verreweg het vaakst wordt eigen materiaal en extra video- en audiomateriaal gebruikt. Zo gebruiken veel docenten *Logo TV*, *Neuneinhalb*, *Sendung mit der Maus* en video's op Youtube. Daarnaast zijn websites populair: hier werden specifiek *Deutsche Welle*, het *Frühstücksei* van het DIA en sociale media veel genoemd als een goede bron. Hieronder vindt u een overzicht van de tien meest gegeven antwoorden:

Welk ander materiaal gebruikt u naast de lesmethode?

Open vraag

Vakoverstijgende projecten

Slechts ongeveer een kwart van de respondenten heeft regelmatig of vaak tijd voor vakoverstijgende projecten in de Duitse les. Vooral in de bovenbouw blijkt dit een uitdaging: een derde zegt zelden tot nooit tijd te hebben hiervoor.

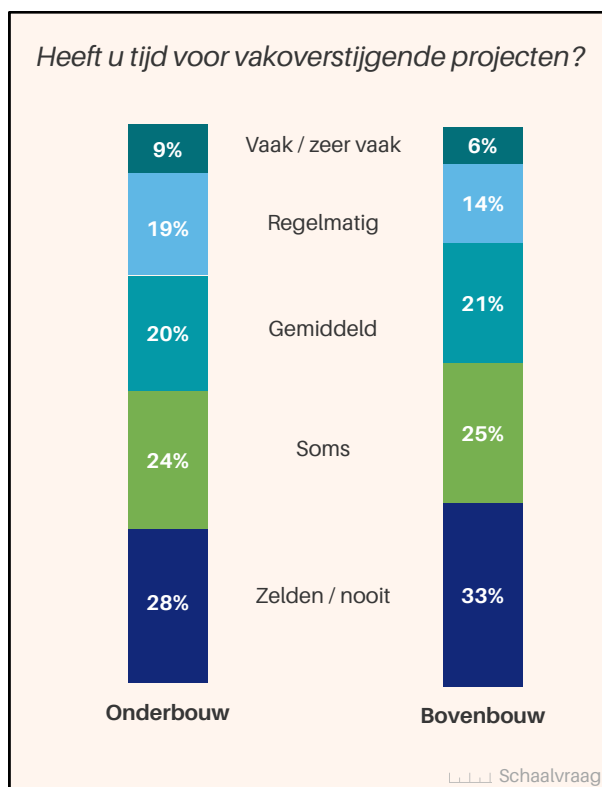
Van de 289 docenten die deze vraag beantwoordden gaven 124 een toelichting. De drie meest genoemde redenen waarom vakoverstijgende projecten niet (meer) georganiseerd worden: er is (veel) te weinig ruimte naast de stof die behandeld moet worden; er is te weinig tijd om het te organiseren; de coronapandemie heeft gezorgd dat hier geen mogelijkheid (meer) voor is.

Genoemde voorbeelden

De respondenten noemen echter ook een aantal interessante projecten, waaronder een project rondom de val van de Berlijnse Muur en een project waarbij brieven geschreven worden, beide in samenwerking met het vak geschiedenis. In een ander project werkt de docent samen met collega's van het vak Frans over het thema kunst en cultuur in Berlijn en Parijs. Een van de docenten werkt samen met de vakken muziek, beeldende kunst en Spaans voor een hiphop-project en met economie voor een marketing-project. Daarnaast worden ook excursies naar Duitsland vaak georganiseerd in samenwerking met de vakgroep aardrijkskunde. Meerdere docenten geven aan dat ze regelmatig taaldorpen³⁴ organiseren in samenwerking met andere moderne vreemde talen.

Tijdgebrek

Er worden in onze enquête meerdere aansprekende voorbeelden van vakoverstijgende projecten genoemd, maar helaas ziet een meerderheid van de

bevroegde docenten geen ruimte in haar of zijn lesprogramma om een dergelijk project op te starten en succesvol uit te voeren. In de nasleep van de coronapandemie zijn er wellicht ook andere prioriteiten.

Taal mét inhoud

Het is dus zaak om weer kennis, inspiratie en *best practices* in de scholen te brengen. Hier ligt een mooie taak voor nascholingsinstituten. Hoopgevend is de vorming van een Vakvernieuwingscommissie Moderne Vreemde Talen³⁵ onder leiding van Stichting Leerplan Ontwikkeling (SLO), die onder meer de 'bouwstenen' uit het traject Curriculum.nu zal gebruiken. In deze bouwstenen krijgt de inhoud in de mvt-les meer gewicht. Wellicht kunnen hierdoor in de toekomst vakoverstijgende projecten makkelijker worden gerealiseerd.

³⁴ Een werkvorm waarbij leerlingen in een nagebootst Duits dorp informele gesprekken voeren met moedertaalsprekers Duits.

³⁵ Zie: <https://www.slo.nl/@20470/slo-maakt-leden-vakvernieuwingscommissie/>

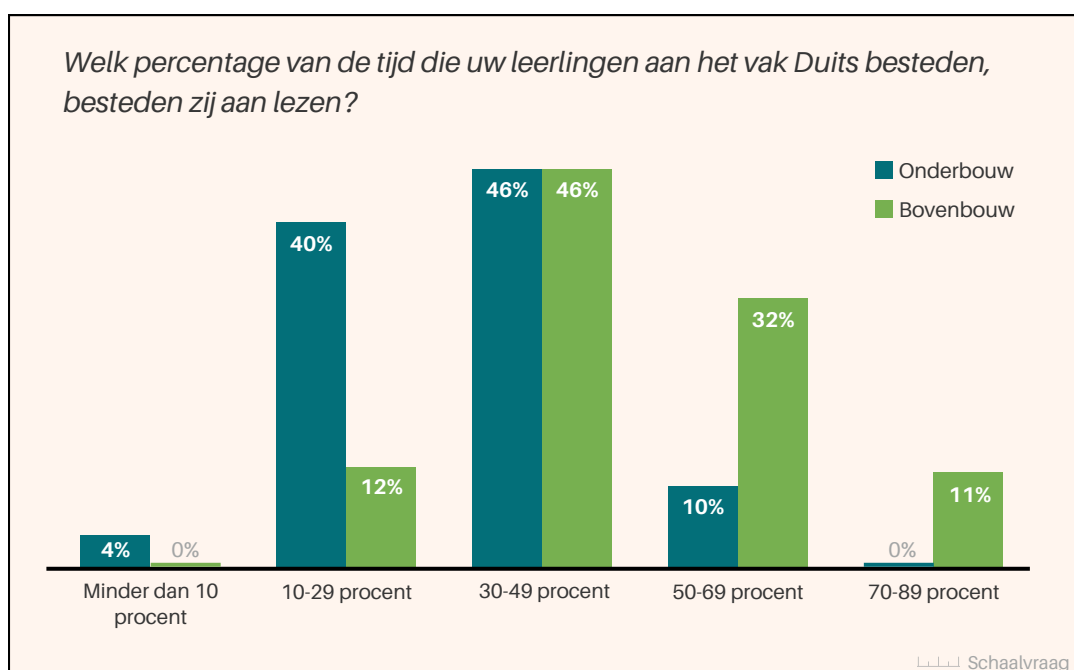
Lezen in de Duitse les

Wat én hoe?

Dat lezen voor de leerling van nu een uitdaging is, is geen nieuws. Ook het talenonderwijs heeft hiermee te kampen. Wat zijn de gevolgen van de ontleding voor de huidige generatie leerlingen?

Uren besteed aan lezen

We vroegen de respondenten om een inschatting te maken welk percentage wordt besteed aan lezen van het totaal aantal uren dat hun leerlingen met het vak Duits bezig zijn. Vooral in de bovenbouw is dit een groot deel: bij 43 procent van onze respondenten zijn de bovenbouwleerlingen meer dan de helft van de tijd aan het lezen.

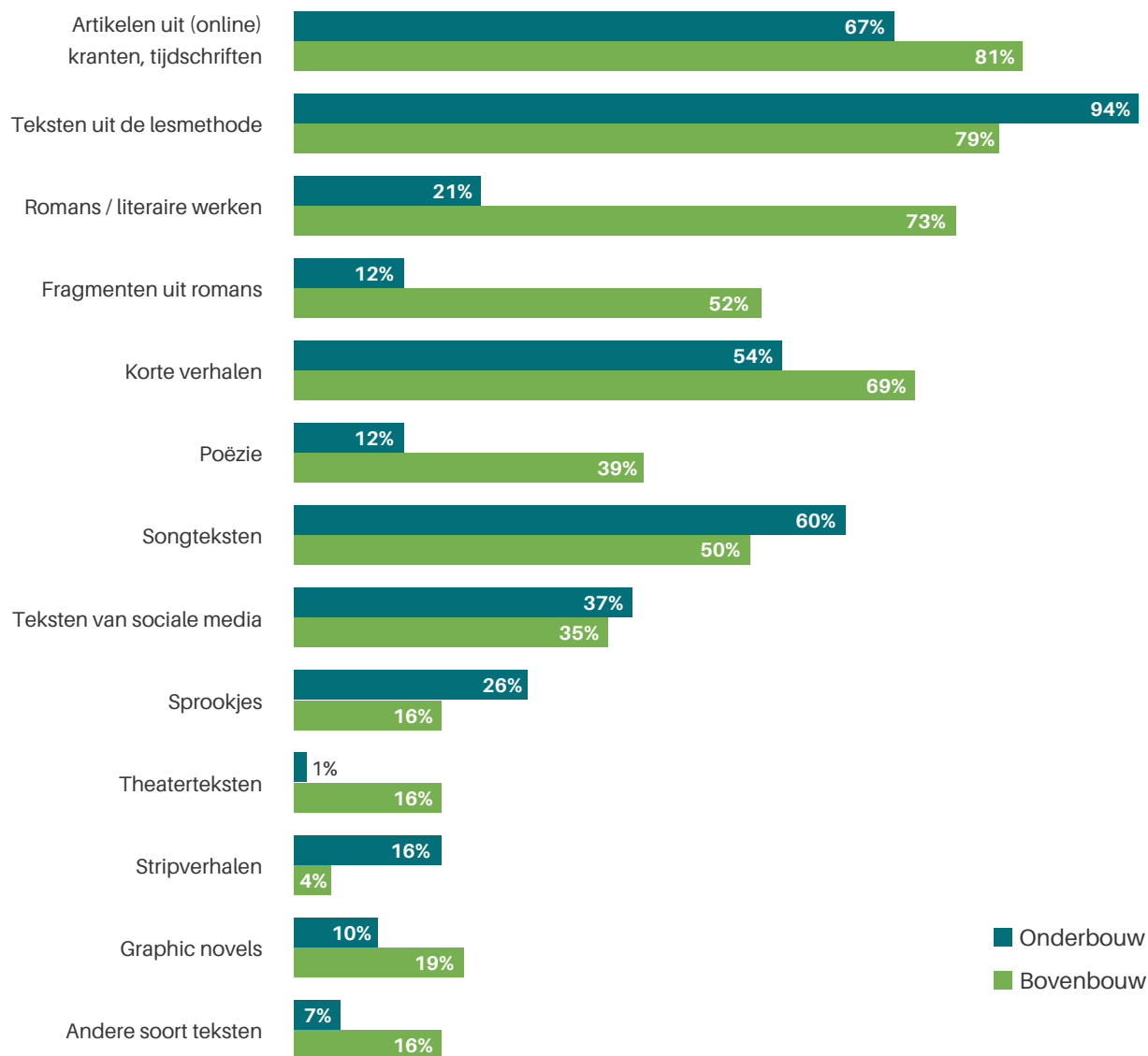

Soort teksten

In de lessen van onze respondenten wordt een grote variatie aan teksten gelezen. Naast de lesmethode zijn vooral nieuws en tijdschriften-artikelen populair en diverse soorten literatuur, zoals (fragmenten uit) romans, korte verhalen en poëzie. In de onderbouw wordt meer uit de lesmethode en minder literatuur gelezen dan in de bovenbouw. Ook songteksten zijn populair, vooral in de onderbouw. Weinig docenten werken met visuele elementen: strips en *graphic novels* worden door gemiddeld 12 procent van de respondenten genoemd. In de grafiek hiernaast vindt u een overzicht van de antwoorden.

In de lessen van onze respondenten wordt een grote variatie aan teksten gelezen

Wat voor soort teksten leest u met uw leerlingen?

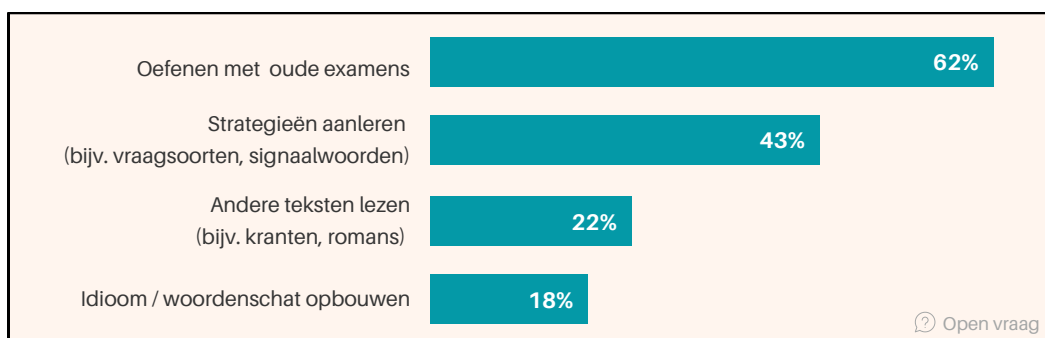

☒ Meerkeuze, meerdere antwoorden mogelijk

Voorbereiden op Centraal Schriftelijk Examen

Als voorbereiding op het Centraal Schriftelijk Examen Duits laten onze respondenten hun leerlingen vooral oefenen met oude examens en leren ze hun strategieën aan, zoals het herkennen van vraagsoorten en signaalwoorden. Hieronder vindt u een overzicht van de vier meest genoemde manieren.

Als voorbereiding op het CSE laten onze respondenten hun leerlingen vooral oefenen met oude examens

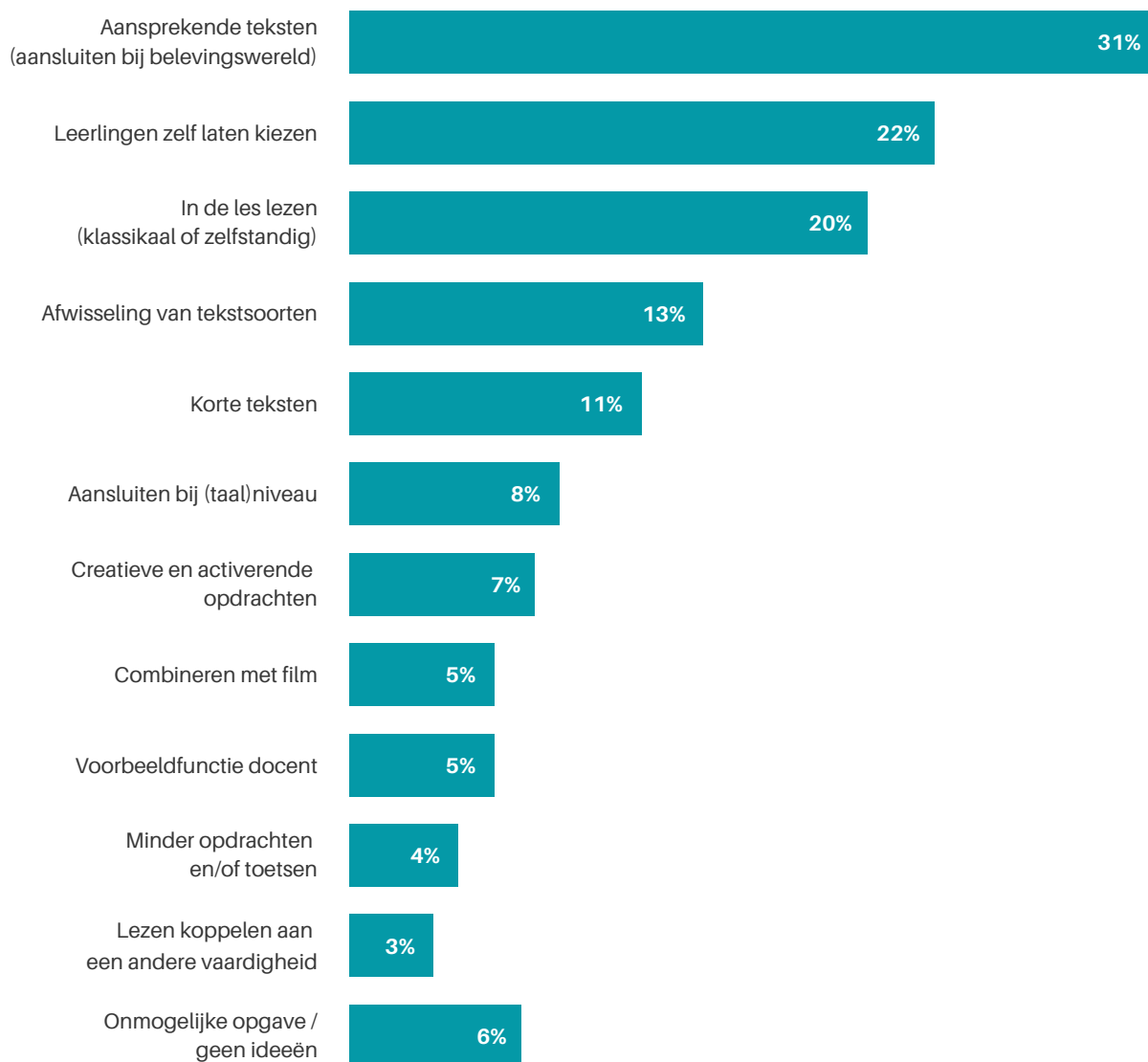
[? Open vraag](#)

Leerlingen aan het lezen krijgen

We vroegen de docenten ook naar hun ideeën om leerlingen meer te laten lezen. Het meeste werden aansprekende teksten genoemd, die aansluiten bij de belevingswereld van de leerling. Daarnaast werden als oplossing vaak genoemd: leerlingen zelf laten kiezen, lezen in de les en afwisselende tekstsoorten. In het onderstaande overzicht staan de twaalf meest gegeven antwoorden.

Om leerlingen meer te laten lezen, werden 'aansprekende teksten' het meeste genoemd

Wat zijn uw ideeën om leerlingen meer aan het lezen te krijgen?

Open vraag

Geschikte teksten

Uit de enquête blijkt dat er veel diversiteit is in het aanbod van teksten. Tegelijkertijd komt in de interviews naar voren dat docenten nog zoekende zijn naar teksten, die geschikt zijn om in de onderbouw te lezen. In de bovenbouw leest de leerling meer, maar omdat veel aandacht uitgaat naar het oefenen voor het eindexamen blijft er toch relatief weinig ruimte over voor literaire teksten.

Docenten zijn nog zoekende naar teksten, die geschikt zijn om in de onderbouw te lezen

Oefenen voor het examen gebeurt veelal met behulp van oude Cito-examens (bij 62 procent van de bevroagden); dat zijn vragen bij hoofdzakelijk oude krantenartikelen. Hiermee worden meters gemaakt zonder dat de docent zelf materiaal hoeft te selecteren en te bewerken en daarnaast wordt de manier van toetsen aangeleerd "zodat ze de Cito-vragen snappen". Deze leesvaardigheids-training bevordert niet de motivatie voor het vak, vinden ook de docenten zelf. Een docent uit onze enquête licht zijn examenoefening als volgt toe: "Ik geef ze examentraining. Welke trucs gebruikt Cito? Ik laat ze oefenen en de vragen analyseren. Ik probeer ze te verleiden om zoveel mogelijk artikelen te lezen die ze interesseren."

Klassikaal lezen

João van Schie geeft aan dat het thema 'lezen' niet zo'n probleem vormt bij hem in de les. Hij begrijpt wel dat zijn leerlingen het soms ook te druk

Elke Olfe

Docent Duits

Uit ons gesprek:

Docent Duits Elke Olfe deelt een leesproject rond Fontane's ballade "Herr von Ribbeck auf Ribbeck im Havelland". De uit voormalig Oost-Duitsland afkomstige docent gebruikt de tekst voor *Landeskunde* – het Havelland – en voor burgerschapsthema's. Leerdoelen zijn dan het nadenken over het verschil tussen arm en rijk, vrouwen-emancipatie en het verdwijnende burgerdom. Daarnaast wil zij lezen als iets positiefs meegeven. Hiervoor denkt zij ook aan iets tastbaars voor haar vmbo-klassen: zij neemt peren mee en laat leerlingen in de schoolkeuken perentaart bakken. Ook wordt er geknutseld – leerlingen maken hun eigen leesboekje.³⁶ Maar niet alleen het lezen wordt gepromoot, ook het vak Duits zelf. Want in de brugklas gaat het er al om welke taal de leerlingen gaan kiezen."

³⁶ Download via https://www.hardschule.de/wp-content/uploads/2020/03/Miniheft_Fontane_HerrRibbeck.pdf

Evelien Busse
Docent Duits

Uit ons gesprek:

“ Als ik vroeger ergens een hekel aan had, was het dat iemand mij ging vertellen, wat ik moest lezen. Creëer dus als docent een groter aanbod aan teksten en laat ze zelf kiezen wat ze lezen. Het maakt mij haast niet uit wat leerlingen lezen, als ze maar lezen. Keuzevrijheid is belangrijk voor leerlingen, dit geeft meer motivatie dan dat ik een werk verplicht stel.

”

Evelien stimuleert haar leerlingen daarom om te lezen door de methode LEELU³⁷: Vrij lezen in de les. Leerlingen kiezen zelf een boek uit de bibliotheek en krijgen aan het begin van de les de tijd om hierin te lezen.

hebben om geconcentreerd en met aandacht te lezen: "Leerlingen moeten verplicht lezen, en dat naast hun huiswerk voor alle andere vakken. Dat maakt dat leerlingen er geen zin meer in hebben. Verminder dus de hoeveelheid van het lezen, of strek het uit over een langere periode."

Daarnaast is zijn tip om leerlingen zoveel mogelijk in de les te laten lezen: "Zo voorkom dat leerlingen alles van scholieren.com halen. En je kunt hen in de les direct vragen of ze het begrepen hebben, dit zorgt uiteindelijk voor hogere resultaten."

Zoveel mogelijk in de les lezen:
"Zo voorkom je dat leerlingen alles van scholieren.com halen"

Niels Müller pakt het anders aan. Over zijn klassen in de afgelopen jaren vertelt hij: "Individueel lezen in de klas werkt nauwelijks. Daarom doe ik het spelenderwijs. Ik geef vragen bij een tekst die in groepjes beantwoord moeten worden. We lezen klassikaal, de groepjes bespreken de vragen met elkaar en aansluitend houdt elk groepje een kaart met de antwoorden omhoog. Zo zie ik of we nog op het goede pad zijn, als de meesten met de juiste antwoorden komen."

Vrij lezen

Uit de interviews komt ook naar voren dat het van belang is dat leerlingen – in ieder geval gedeeltelijk – zelf mogen kiezen wat ze lezen. Docent Sander Polak maakt graag gebruik van de *Bücherkoffer*³⁸ van het Goethe-Institut. De ruim 20 *Bücherkoffer* en 10 *Klassensätze* kunnen docenten Duits

³⁷ Zie voor meer informatie over deze methode www.leelu.eu.

³⁸ Alle informatie hierover op: www.goethe.de/angeboteschulen.

voor meerdere maanden lenen uit de bibliotheek van het Goethe-Institut Amsterdam.

Het interpreteren van een boek is misschien niet zo heel anders dan het uitspelen van een game

Literatuur als spel

Caja Stokvisch, docent Duits op UniC Utrecht, motiveert haar leerlingen om te lezen door het te verbinden met een spel. "Laat ze een stuk tekst ontrafelen door middel van een escape room bijvoorbeeld". Verder noemt ze 'The lucky reading game'³⁹, een spel waarbij leerlingen punten scoren als ze een tekst goed begrepen hebben. Caja: "Verdeel de klas in groepjes en laat ze allemaal dezelfde tekst lezen. De leerlingen bedenken tijdens het lezen alvast vragen die gesteld kunnen worden over de tekst. Laat vervolgens van alle groepjes één van de leerlingen naar voren komen en stel een vraag over de tekst. Als ze het antwoord goed hebben, trekken ze een kaart van een kaartspel. Elke kaart geeft een ander aantal punten. Het blijft spannend wie het spel wint, hierdoor blijven de leerlingen gemotiveerd tot het einde van het spel! Als ze een spel winnen, krijgen ze vervolgens een stempel op hun stempelkaart. Met een volle stempelkaart, krijgen ze bijvoorbeeld weer een voordeeltje op een toets." Leerlingen trainen hiermee spelenderwijs hun tekstbegrip en vinden het bovendien leuker om te lezen.

Joanne Rullens
Docent Duits

Uit ons gesprek:

“ Ik formuleer voor mijn leerlingen altijd *Leitfragen* alvorens ze gaan lezen. Zo leer ik ze om het boek te zien als een puzzel. Een leerling zei eens: "Het voelt alsof ik het boek nu heb uitgespeeld." Daarmee bedoelde deze leerling dat hij de vragen, de raadsels uit de tekst had weten te interpreteren. Het interpreteren van een boek is misschien niet zo heel anders dan het uitspelen van een game. En zo wordt literatuur lezen leuk voor leerlingen. Het traint bovendien de vaardigheid om begrijpend te lezen, maar dan op een inhoudelijk interessante manier, anders dan met oude kranten-artikelen.

”

³⁹ Zie hiervoor <https://senorachase.com/2018/03/20/the-lucky-reading-game>.

"Lees al in de onderbouw"

Hoogleraar Duitstalige literatuur en cultuur Ewout van der Knaap (UU) formuleert het als volgt: "Als leerlingen leren lezen in een vreemde taal, hebben ze er baat bij als ze in hun moedertaal goed kunnen lezen. De leestraining in het vreemdetalenonderwijs gaat stapsgewijs: van het ontwikkelen van elementaire leesvaardigheid via het opbouwen van enige leesroutine naar meer leesbegrip waarbij het omgaan met leesstrategieën en reflectie belangrijk zijn. Hoe vloeiender leerlingen kunnen lezen des te meer ruimte ze hebben om over betekenissen na te denken."⁴⁰

Ewout van der Knaap geeft in zijn boek *Literatuur en film in het vreemdetalenonderwijs* praktische voorbeelden om literatuur en andere fictievormen al vanaf de onderbouw in te zetten in het vreemdetalenonderwijs. Hierin komt recent internationaal onderzoek over literatuuronderwijs terug waarbij taal en culturele inhoud worden geïntegreerd.

Ontlezing en het Centraal Schriftelijk Examen (CSE)

Een belangrijke kwestie die docenten in de verdiepingsinterviews aansnijden is de vraag 'Wat toets je eigenlijk met een toets leesvaardigheid?' Toets je de specifieke taalvaardigheid of het vermogen om te lezen überhaupt? En daaraan gekoppeld rijst de vraag: Is een eindcijfer dat voor 50 procent afhankelijk is van leesvaardigheid nog wel van deze tijd? Veel docenten vinden daarom dat ontlezing in het algemeen moet worden tegengegaan en dat bij het CSE ook andere vaardigheden getoetst zouden moeten worden. "Dat kinderen minder lezen, is een trend in de maatschappij. Dat kun je als mvt-docent niet ontkennen", zegt Petra Dunweg (bijna 35 jaar ervaring als docent). Ontlezing is niet alleen een probleem bij Duits, zegt ook docent Sander Polak. "Ik hoor het ook van collega's geschiedenis en aardrijkskunde. Leerlingen vinden het vaak echt moeilijk om een vraag correct te lezen. Dus krijg je een antwoord dat eigenlijk nergens op slaat."

"Leerlingen vinden het vaak echt moeilijk om een vraag correct te lezen"

Ook docent Evelien Busse beaamt dit: "Leerlingen geven al heel snel aan dat ze de opdracht niet snappen. Als je hen dan vraagt of ze de vraag wel gelezen hebben, is het antwoord vaak nee. Een vraag opnieuw lezen komt niet in hen op. Ik merk dat dit na de coronaperiode nog wat erger is geworden." Lezen is niet makkelijk voor de leerling van nu. Het is belangrijk om leerlingen vanaf de onderbouw aan te leren dat ze vragen nauwkeuriger moeten lezen.

⁴⁰ Ewout van der Knaap, *Literatuur en film in het vreemdetalenonderwijs* (Bussum: Coutinho, 2019), 25.

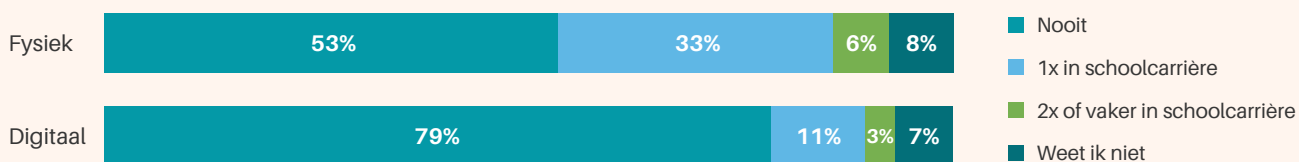
Internationalisering

Over (online) uitwisselingen bij Duits

Hoe vaak worden uitwisselingen georganiseerd?

Fysieke uitwisselingen zijn populairder dan digitale uitwisselingen: bij 39 procent van de scholen worden fysieke uitwisselingen georganiseerd, bij 14 procent digitale uitwisselingen. Helaas wordt bij een meerderheid van de respondenten helemaal geen uitwisselingen georganiseerd voor het vak Duits, noch fysiek noch digitaal.

Hoe vaak worden leerlingenuitwisselingen georganiseerd in het kader van Duits?

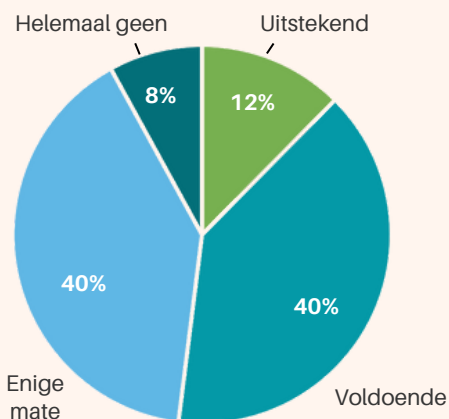

Schaalvraag

Bij de meerderheid wordt geen uitwisselingen georganiseerd voor Duits, fysiek noch digitaal

We vroegen de respondenten om hun antwoord toe te lichten. De drie meest genoemde redenen voor het niet organiseren van fysieke uitwisselingen voor het vak Duits zijn de beperkingen door de coronapandemie, een gebrek aan tijd en een gebrek aan (financiële) middelen. Wat betreft digitale uitwisselingen werd het vaakst als toelichting gegeven dat er een project op de planning staat.

Hoeveel ondersteuning is er vanuit de schoolleiding voor leerlingenuitwisselingen?

Schaalvraag

Ondersteuning door schoolleiding

Ongeveer de helft van onze respondenten ervaart voldoende tot uitstekende ondersteuning vanuit de schoolleiding voor het organiseren van leerlingenuitwisselingen, tegenover 40 procent die wel enige mate van ondersteuning krijgt en 8 procent die helemaal geen ondersteuning krijgt.

We vroegen docenten om een toelichting. Als reden voor te weinig ondersteuning werd het meest het praktisch faciliteren van de uitwisselingen genoemd. Docenten lopen tegen problemen aan zoals gebrek aan tijd en/of geld en mogelijke lesuitval, waarbij de schoolleiding 'dwarsligt'. Verder gaven respondenten aan dat de docenten of sectie alles zelf moeten doen en dat de school te weinig aandacht heeft voor dit onderwerp of dat het geen prioriteit heeft.

Hulp bij het organiseren van een uitwisseling

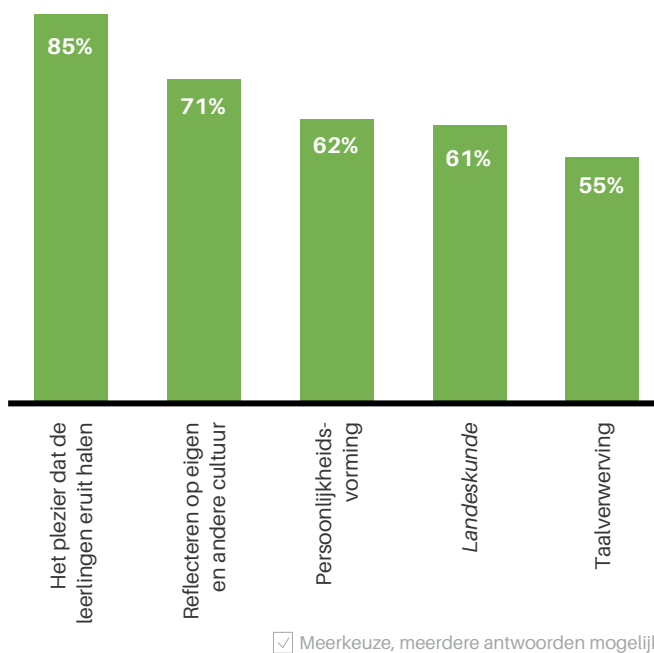
We vroegen onze respondenten naar wat zou kunnen helpen om in de toekomst een uitwisseling te organiseren. Bij deze vraag waren meerdere antwoorden mogelijk. 82 procent van de respondenten geeft aan behoefte te hebben aan extra uren voor de voorbereiding. Daarnaast zeggen veel respondenten behoefte te hebben aan informatie over subsidies en zouden zij graag een betere samenwerking met hun collega's binnen en buiten de sectie Duits hebben.

De Actiegroep Duits⁴¹ heeft in 2020 een website in het leven geroepen om docenten te helpen leerlingenuitwisselingen met Duitsland te organiseren: Austausch.nl. De website is een vernieuwde versie van een vroegere Duits-Nederlandse samenwerking, maar is helaas nog niet erg bekend bij onze respondenten: slechts 17 procent geeft aan deze te kennen.

Redenen voor uitwisseling

Niet alleen omwille van de taalverwerving organiseren docenten Duits uitwisselingen. Op de eerste plaats staat het plezier dat de leerlingen eruit halen (85 procent), gevolgd door het leren over de eigen cultuur en de cultuur van het gastland (71 procent). Het leren van de Duitse taal staat pas op de vijfde plaats van gewenst leerrendement. Dit is in lijn met de bevindingen van Nuffic (2018) over doelstellingen van internationalisering schoolbreed: docenten geven aan dat ze hiermee de kennis over Europa en de wereld bevorderen, alsmede communicatie en in

⁴¹ Sinds 2011 zet zich de Actiegroep Duits in voor de Duitse taal in Nederland. Met gebundelde kracht werken vijf partners samen om het bewustzijn voor het belang van de Duitse taal voor Nederland te vergroten: de Duitse Ambassade in Den Haag, het Duitsland Instituut Amsterdam, de Duits-Nederlandse Handelskamer, het Goethe-Institut Niederlande en de Zentralstelle für das Auslandsschulwesen.

mindere mate samenwerken in internationale omgevingen.⁴² Specifiek voor talendocenten constateerden al Schat, De Graaff en Van der Knaap in hun studie dat de ondervraagde docenten 'het ontwikkelen van een interculturele houding de belangrijkste component van interculturele educatie vinden.'⁴³

Het belang van een uitwisseling staat buiten kijf: In de door ons gevoerde interviews onderstreepten dit alle docenten, ook als zij zelf (nog) geen uitwisseling organiseerden. Leerlingen leren over de andere cultuur, waarbij niet alleen verschillen maar juist ook verrassende overeenkomsten aan het licht komen. Ook als er niet (enkel) Duits wordt gesproken, geeft de uitwisseling een positieve impuls aan het schoolvak en aan de waardering van de taal. Daar zijn de docenten het over eens.

Ontbrekende kennis?

Helaas komen veel docenten er door tijdgebrek niet aan toe. De beperkingen die de coronapandemie met zich meebracht hebben niet geholpen. Waardevolle contacten moeten weer opnieuw leven worden ingeblazen. Informatie over subsidies en praktische vraagstukken moet opnieuw worden verzameld. Een verblijf in een Duitstalig land blijft voor leerlingen het meest effectieve taalbad, mits het gecombineerd wordt met opdrachten en taalproductie. Als dit een uitwisseling met leeftijdsgenoten over de grens is, kan dit bovendien duurzaam motiverend werken voor het leren van de taal.

Behalve aan taalbeheersing werk je bij een uitwisseling ook aan burgerschapsvorming: "Door te werken aan internationalisering en wereldburger-

schap geef je leerlingen kennis, houding en vaardigheden mee waarmee ze internationaal competent worden. Hiermee kunnen ze leven, leren en werken in een diverse samenleving. Bovendien draagt het positief inzetten van diversiteit en meertaligheid in de klas bij aan het vergroten van kansengelijkheid."⁴⁴ Op individueel niveau leert de leerling veel over zichzelf en zijn eigen cultuur.

Uitwisseling is op veel verschillende creatieve en laagdrempelige manieren te organiseren

Het aantal leerlingenuitwisselingen met leeftijdsgenoten in het buitenland was al vóór de coronapandemie afgenomen.⁴⁵ Het is spijtig dat de grootste groep in onze enquête aangeeft nog nooit een uitwisseling op zijn/haar school te hebben meemaakt. Eén derde van de respondenten geeft aan dat er één keer per schoolcarrière een uitwisseling binnen Duits wordt georganiseerd.

Creatieve vormen

Uitwisseling is op veel verschillende creatieve en laagdrempelige manieren te organiseren. Caja Stokvisch verbindt uitwisseling met een schrijfopdracht: "Op school gebruiken wij de website postcrossing.com. Dit is een online tool om wereldwijd kaarten te versturen. Op de website zie je allemaal profielen van mensen. Laat leerlingen een kaartje schrijven naar iemand in Duitsland. Het mooie is dat ze vaak daadwerkelijk een kaartje terugkrijgen, op een gegeven moment kreeg ik dikke stapels brieven terug."

⁴² Annelies Messelink, Laurens Steehouder en Daan Huberts, Internationalisering in beeld 2018. Feiten en cijfers uit het onderwijs (Den Haag: Nuffic, 2018), https://www.nuffic.nl/sites/default/files/2020-08/internationalisering-in-beeld-2018_0.pdf.

⁴³ Esther Schat, Rick de Graaf en Ewout van der Knaap, "Intercultureel en taalgericht literatuuronderwijs bij de moderne vreemde talen. Een enquête onder docenten Duits, Frans en Spaans in Nederland", *Levende Talen Tijdschrift* 19, nr. 3 (2018): 22.

⁴⁴ "Beginnen met internationalisering in het voortgezet onderwijs", Nuffic, geraadpleegd op 18-08-2022 van <https://www.nuffic.nl/onderwerpen/beginnen-met-internationalisering/beginnen-met-internationalisering-in-het-voortgezet>.

⁴⁵ Duitsland Instituut Amsterdam, Belevingsonderzoek Duits 2017: 41. 16% van de scholen organiseerde een uitwisseling met een Duitstalige school.

Internationalisering

Reactie van Nuffic

Nuffic is de Nederlandse organisatie voor internationalisering in het onderwijs. LinQ is hun netwerk van docenten Duits en Frans die luisteren en spreken een volwaardige plek geven in hun lessen. Het LinQ-team, Sabrina Comat, Daniëlle Immers, Marie-Louise Lubbers en Irma Nentjes, geeft een reactie op onze enquête.

Wat is jullie eerste reactie op de cijfers?

Buitenschoolse activiteiten horen voor leerlingen vaak bij de momenten die ze zich na vijftien jaar nog herinneren. Mede door de coronapandemie, de werkdruk en de discussie omtrent vrijwillige ouderbijdrage komen excursies en reizen meer onder druk te staan.

Buitenschoolse activiteiten worden vaak gedragen en georganiseerd door één docent. Hierdoor zijn ze niet verankerd in de organisatie, wat het project kwetsbaar maakt. Wij zien bij scholen met een succesvol taal- en/ of wereldburgerschap-curriculum, dat er een enthousiast docententeam vakoverstijgend samenwerkt en dat zij in tijd worden gefaciliteerd door hun directie. De werkdruk maar ook de kennis van het organiseren van de activiteit wordt verdeeld en de activiteit keert jaarlijks terug in het programma.

Wat is er op het gebied van uitwisseling veranderd door de coronacrisis?

De zekerheid dat je in december een aantal dagen naar Duitsland kan, is door de pandemie verdwenen. Scholen zoeken naar structuur, zekerheid en maken keuzes waar ze van op aan kunnen. De wisselende regelgeving omtrent de coronapandemie, alleen al binnen de EU, maakt het er niet makkelijker op.

Een voorbeeld van een zichtbare verandering is het onderkomen tijdens een meerdaagse uitwisseling. Voorheen werden leerlingen ter verhoging van de culturele- en taalervaring, ondergebracht in een gastgezin. Dat ligt nu gecompliceerder, waardoor men eerder geneigd is om te kiezen voor een accommodatie. Hierdoor neemt de culturele- en taalbeleving af en worden de kosten verhoogd.

Waarom zou je bij het vak Duits een uitwisseling moeten organiseren?

Het nut van het leren van een vreemde taal wordt pas echt duidelijk in de praktijk. Op een andere plek zijn, uit je comfortzone zijn als het gaat om wat je er kunt eten, maar ook zonder je ouders in het buitenland zijn en zelf dingen moeten oplossen. Door niet alleen de reis te maken, maar er voorafgaand en nadien ook over te spreken, stimuleer je de ontwikkeling van het intercultureel bewustzijn van leerlingen.

Hebben jullie een tip voor docenten Duits die willen beginnen met internationalisering?

Zoek de samenwerking met collega's op school in zowel je eigen vakgroep als vakoverstijgend, maar vergeet niet dat er veel enthousiaste docenten in het land zijn. Vind het wiel niet opnieuw

uit, zoek online naar bestaand materiaal en gebruik het scholingsbudget om bijeenkomsten, scholingen en congressen te bezoeken. Daar kun je nieuwe ideeën opdoen en de samenwerking vinden met vakcollega's uit het land.

Het tekort aan budget wordt gezien als een doorslaggevend argument om een uitwisseling niet te organiseren. Nuffic biedt subsidiemogelijkheden, bijvoorbeeld via Erasmus+.

Neem contact op met Erasmus+ om informatie te krijgen hoe je een subsidieaanvraag doet. Wil je klein beginnen in verband met de reisonzekerheid als gevolg van maatregelen rondom de coronapandemie, start dan met een digitale uitwisseling via eTwinning.

Wat kan Nuffic voor scholen betekenen?

Nuffic werkt in opdracht van het ministerie van OCW en heeft als missie om elke leerling internationale competenties te laten verwerven tijdens hun schooltijd. De verschillende programma's zijn gericht op internationalisering van onderwijs. Nuffic heeft voor scholen relevante netwerken zoals het tto-netwerk (tweetalig onderwijs), het LinQ-netwerk (voor Duits en Frans)⁴⁶, het Global Citizen Network en eTwinning⁴⁷. Bovendien beheren we het Erasmus+-programma⁴⁸ en geven we informatie over de Nederlandse IFO-subsidie.

Marlies Mäkelburg

Docent Duits

Uit ons gesprek:

Docent Marlies Mäkelburg woont in Duitsland en geeft les in Nederland: Duits in de onder- en bovenbouw en lessen VWO+. Volgens haar levert een uitwisseling altijd veel op: kennis van de cultuur van je buurland en reflectie op je eigen cultuur. "Het contact met Duitse scholen maakt voor de leerlingen duidelijk dat Duitse kinderen 'net als wij' zijn."

Een uitwisseling levert altijd veel op: kennis van de cultuur en reflectie op je eigen cultuur

Barrières vallen weg en vooroordelen verminderen. Op de school van Marlies is het de bedoeling dat de leerlingen twee keer in hun schoolcarrière in het kader van vwo+ internationalisering een uitwisseling meemaken. Schoolbreed worden er ook uitwisselingen en buitenlandreizen georganiseerd. Onder andere als gevolg van de coronapandemie is voor de lessen VWO+ het project eTwinning uitgeprobeerd. Een prima alternatief, laagdrempelig en goed om in contact te komen met scholen die wat verder van de grens liggen, stelt Marlies. De resultaten waren boven verwachting goed.

Marlies maakt als docent in het oosten van het land vaak gebruik van de nabijheid van de Duitse grens: "Mijn leerlingen weten heel goed dat je echt heel veel hebt aan Duits."

⁴⁶ Contact Nuffic LinQ team via linq@nuffic.nl.

⁴⁷ Zie voor meer informatie over eTwinning <https://www.etwinning.net/nl/pub/index.htm>.

⁴⁸ Zie voor meer informatie over Erasmus+ <https://www.erasmusplus.nl>.

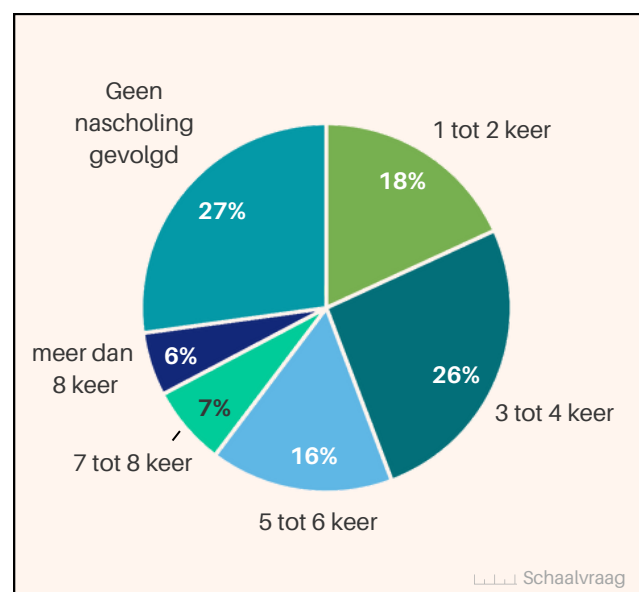
Professionalisering

Waar heeft de docent Duits behoefte aan?

Zowel voor de eigen taalbeheersing, de kennis van actuele *Landeskunde* als ook didactische vraagstukken hebben docenten met regelmaat nascholing nodig. Dat geldt net zo goed voor de moedertaalspreker. Op landelijke of regionale studiedagen komt bovendien uitwisseling tussen scholen tot stand en kan de docent in het algemeen nieuwe ideeën opdoen.

Nascholingen in de afgelopen vijf jaar

We vroegen onze respondenten hoe vaak zij in de afgelopen vijf jaar hebben deelgenomen aan een nascholing. Bijna driekwart had dit minstens één keer gedaan. Gemiddeld bezochten zij 3,9 nascholingen in vijf jaar. 29 procent deed dit gemiddeld één keer per jaar of meer.

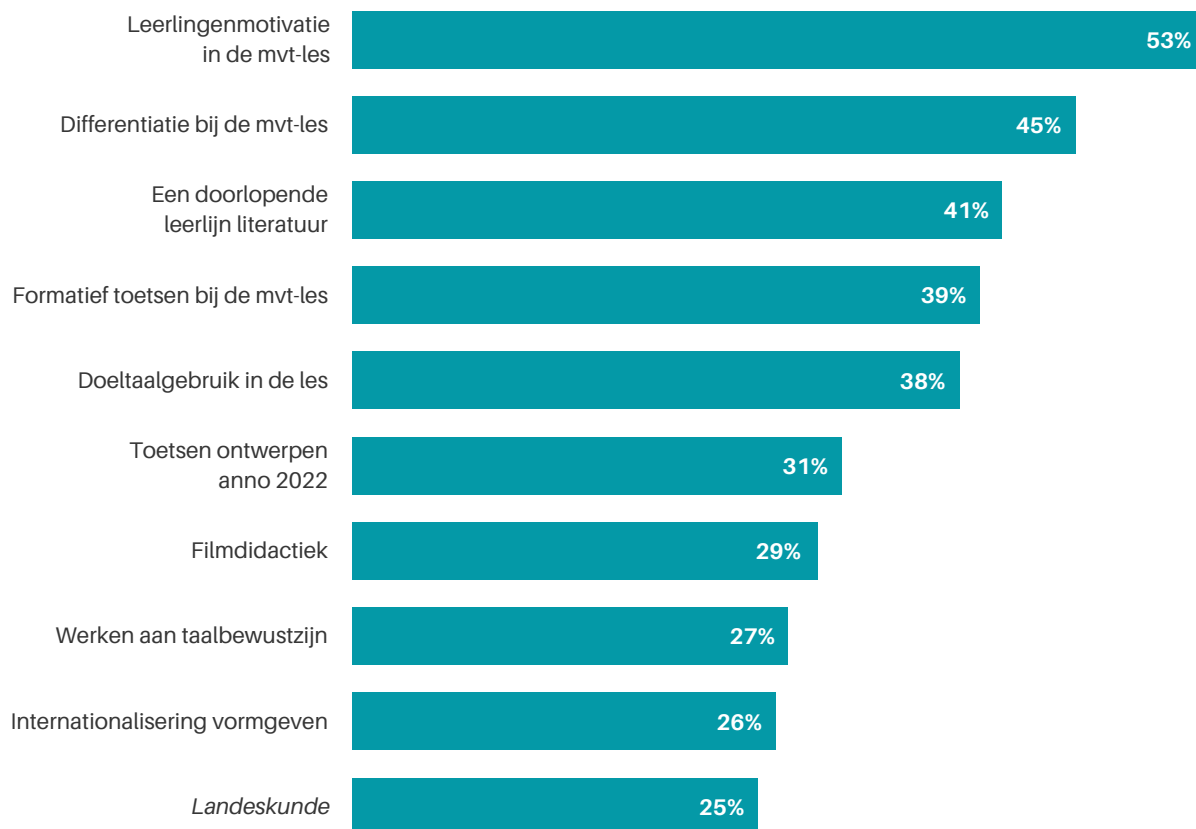

We vroegen de respondenten om aan te geven over welke onderwerpen zij een nascholing hadden gevolgd. Hieronder vindt u de vijf meest genoemde onderwerpen. Het gaat hier om de percentages van het totaal aantal respondenten dat aangaf een nascholing te hebben gevolgd de laatste 5 jaar. De vraag was optioneel: 65 respondenten (31 procent) gaven geen toelichting welke nascholing ze hebben gevolgd.

Een paar voorbeelden van andere onderwerpen die minder vaak zijn genoemd: *Landeskunde*, gespreks- of spreekvaardigheid, activerende didactiek, *gamification* / *Escape rooms*, films in de les.

Over welk onderwerp zou u graag nog een nascholing willen volgen?

☒ Meerkeuze, meerdere antwoorden mogelijk

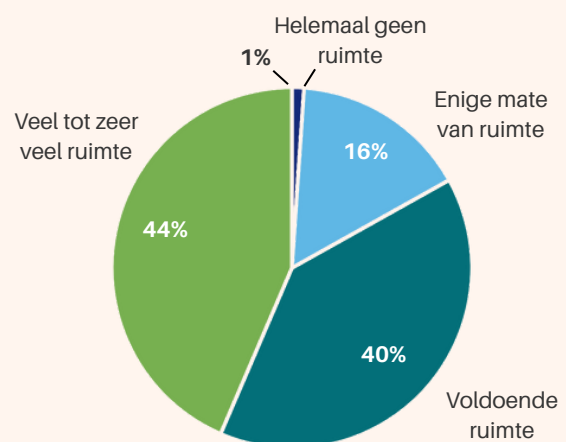
Nascholingen in de toekomst

De meeste respondenten geven aan in de toekomst graag een nascholing te willen volgen over leerlingenmotivatie en differentiatie in de mvt-les. Ook is er veel interesse voor de doorlopende leerlijn literatuur, formatief toetsen en doeltaalgebruik. 4 procent zegt geen nascholing te willen volgen. Hierboven vindt u de top 10 van meest genoemde onderwerpen.

Ondersteuning bij professionalisering

Een groot deel, 83 procent, van de respondenten ervaart dat zij/hij/hen voldoende tot zeer veel ruimte krijgt van de schoolleiding voor het volgen van nascholingen.

Biedt uw school voldoende ruimte voor het volgen van nascholingen?

■■■■ Schaalvraag

Naast nascholingen vroegen we onze respondenten ook naar andere manieren waarop zij zouden kunnen worden ondersteund. Hierbij geven de meeste docenten aan graag meer uitwisseling met vakgenoten te hebben. Hieronder vindt u het overzicht van de meest gegeven antwoorden.

Uitdagingen

Leerlingenmotivatie blijft een uitdaging voor docenten. En ook op het gebied van differentiatie blijft nascholingsbehoefte bestaan. Hierbij strijden de docenten tegen twee actuele problemen in het onderwijsveld – te grote klassen en te weinig concentratievermogen bij leerlingen na de coronapandemie.

Leerlingenmotivatie blijft een uitdaging voor docenten

Daarnaast kan de behoefte aan nascholing op het gebied van een doorlopende leerlijn literatuur ook de wens naar meer houvast zijn. Een leidraad vanuit een centraal instituut zou dan een mogelijke oplossing zijn, wellicht zou *Lezen voor de lijst*⁴⁹ dit in de toekomst kunnen bieden.

Niels Müller
Docent Duits

Uit ons gesprek:

Docent Niels Müller heeft in de laatste jaren juist géén nascholingen meer bezocht. Hij wijst erop dat het soms lastig kan zijn om de input duurzaam te implementeren in de praktijk:

“ In het begin deed ik dat nog wel. Je kwam er enthousiast en met nieuwe ideeën van naar huis, maar het lukt bijna niet om je gedrag in je eentje te veranderen en nieuwe dingen te implementeren. Dat geldt ook voor studiedagen op school. Veel beter zou ik het vinden om gedurende een jaar met de vakgroep samen aan een onderwerp te werken dat steeds terugkomt. Zodat je echt vooruitgang boekt.

”

⁴⁹ Zie: <https://www.lezenvoordelijst.nl/duits>

Professionalisering

Reacties van twee experts

dr. Sebastiaan Dönszelmann

Vakdidacticus mvt en lerarenopleider aan de Vrije Universiteit

Denk eens aan taalbewustzijn!

"Wat mooi dat zoveel collega's nieuwsgierig zijn naar nieuwe actuele kennis over een breed scala aan didactische onderwerpen. Docenten die hun vak bijhouden en goed geïnformeerd voor de klas staan, vormen een bewezen sterke voorspeller van goed onderwijs en gemotiveerde leerlingen! Dat geldt overigens ook voor samenwerking onder docenten en ruimte voelen om professionaliseringsactiviteiten (zoals scholing) te ondernemen. Het is dus helemaal mooi als scholen manieren vinden om hun docenten die ruimte te geven.

Een vakdidactisch thema dat ik overigens mis bij de scholingsthema's is *Taalbewustzijn*⁵⁰. Dit overkoepelende thema, vrij vertaald: taalkunde in de vreemdetalenles, kan in grote mate bijdragen aan de differentiërende, culturele en burgerschapsdoelen van de vreemde talen in het VO."

dr. Sible Andringa

Hoogleraar didactiek van de tweedetaalverwerving aan de Universiteit van Amsterdam

Behoefte aan leerlingenmotivatie

"De uitkomsten zijn interessant en misschien ook wel wat zorgelijk. Maar liefst 53 procent van de docenten Duits heeft behoefte aan nascholing over het motiveren van leerlingen voor het vak Duits. Het zou interessant zijn om te weten of wiskunde- of biologie docenten dezelfde behoefte hebben, want dat geeft inzicht in hoeverre dit vak-gerelateerd is. Ik vrees echter dat dit percentage uitdrukt dat veel docenten een groot gebrek aan motivatie bij leerlingen ervaren voor specifiek het vak Duits. Mijn indruk is dat het steeds belangrijker wordt om de buitenwereld in de klas te halen en de inhoud van de les veel beter af te stemmen op wat leerlingen belangrijk en interessant vinden. Leerlingen accepteren de traditionele methoden met woordjes en grammatica steeds minder.

Misschien komt dat doordat ze voor het Engels ervaren dat ze die taal heel goed op andere manieren kunnen leren. Recent onderzoek in Vlaanderen liet zien dat sommige 11-jarige kinderen B1 niveau hadden bereikt nog voordat ze enige Engelse les op school hadden gehad, door gewoon hun interesses te volgen op youtube, tiktok, etc.

Duits en Engels zijn natuurlijk moeilijk te vergelijken, maar zulk onderzoek laat wel zien hoeveel potentie er zit in dit soort buitenschools leren, dat eigenlijk puur gedreven is door nieuwsgierigheid. Ik denk dat je met name in de beginfase gebruik moet maken van die nieuwsgierigheid en dat je leerlingen moet leren dat ze ook via het Duits hun nieuwsgierigheid kunnen bevredigen."

⁵⁰ Taalbewustzijn is volgens de definitie van SLO: "Bewust omgaan met taal, je bewust zijn van hetgeen je doet en laat tijdens taalactiviteiten. Een bewuste taalgebruiker heeft besef van schrijf- en leesdoelen en stuurt het proces dat nodig is om die doelen te bereiken." Zie: <https://www.slo.nl/thema/vakspecifieke-thema/nederlands/basistaal/algemeen/taalgeweten>.

Doeltaalgebruik

Wie spreekt Duits in de les?

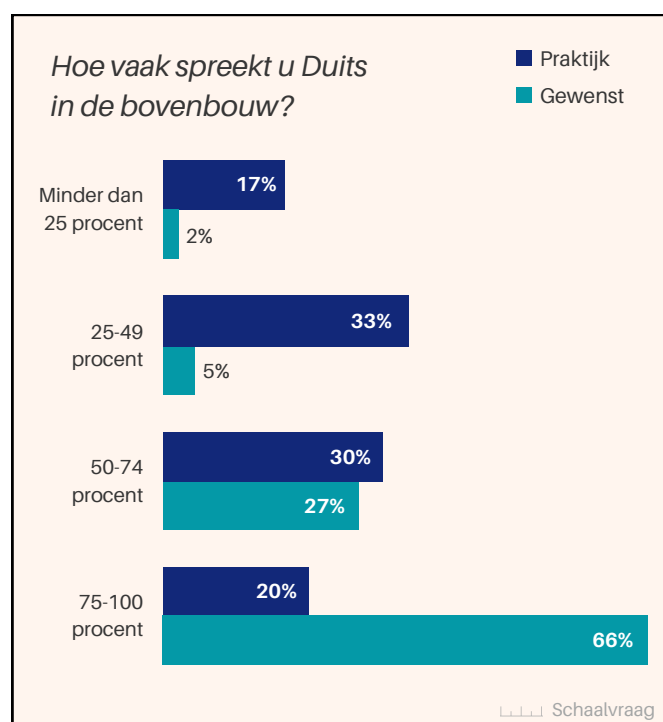
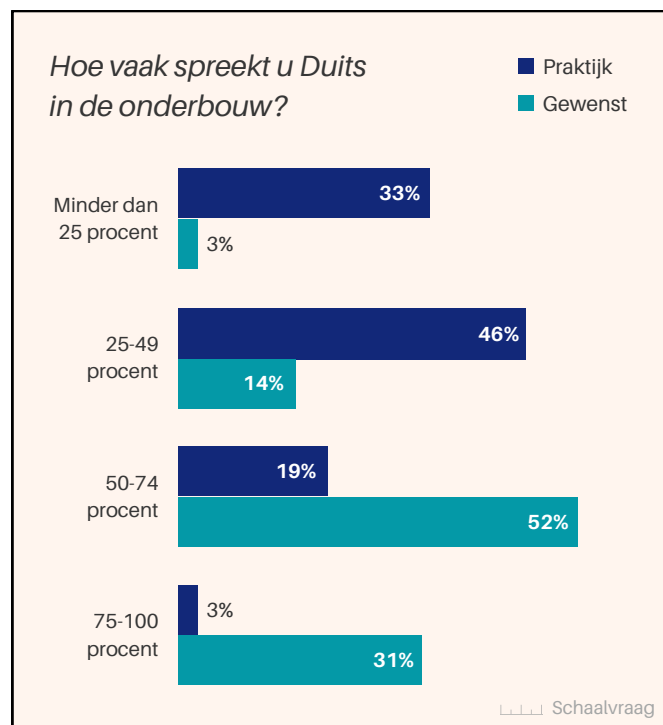
In 2017 hebben wij aan leerlingen gevraagd hoeveel zij Duits spreken in de les. De leerling staat neutraal tegenover de vraag of zij voldoende Duits spreken. Interessant was dat deze significante samenhang kon worden aangetoond: "Het gebruik van de doeltaal in de Duitse les hangt samen met een hogere waardering voor het vak. Ook het nut van het leren van die taal wordt bij meer doeltaalgebruik sterker ingezien. Met name het spreken van Duits in de les door de leerlingen zelf hangt samen met een positievere attitude ten opzichte van het vak."⁵¹ In onze enquête hebben we daarom de kwestie aan docenten voorgelegd.

Als docent Duits spreken

In hoeverre spreken docenten Duits anno 2022 de doeltaal in de les? In de onderbouw geeft een grote meerderheid (79 procent) aan dat ze dit minder dan de helft van de tijd doen. 33 procent geeft aan dit nog geen kwart van de tijd te doen.

We vroegen de docenten ook naar hoeveel ze het liefst Duits zouden willen spreken. Hier kwam een heel ander beeld uit naar voren: 52 procent wil het liefst de helft tot driekwart van de lestijd in het Duits communiceren in de onderbouw. 31 procent zelfs nog vaker.

In de bovenbouw gebruiken onze respondenten vaker de doeltaal: 50 procent lukt het om dit meer dan de helft van de tijd te doen. De docenten geven aan dit het liefst nog vaker te doen: 66 procent wil meer dan driekwart van de lestijd Duits spreken. Slechts een heel klein deel (6 procent) zou in een ideaal scenario minder dan de helft van de tijd de doeltaal spreken in de les.

⁵¹ Duitsland Instituut Amsterdam, Belevingsonderzoek Duits 2017: 29.

Leerlingen Duits laten spreken

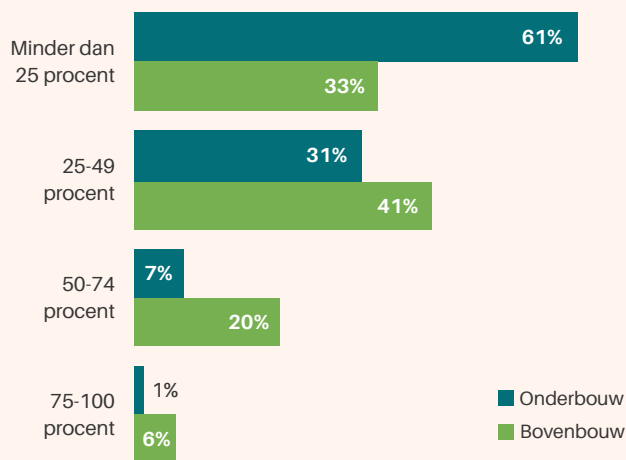
Naast de tijd die de docent zelf Duits spreekt, waren wij ook benieuwd naar welk percentage van de les de leerling de doeltaal gebruikt. Een zeer groot deel van de docenten (92 procent) geeft aan dat dit in de onderbouw minder dan de helft van de tijd gebeurt. In de bovenbouw ligt dat percentage bij 74 procent.

Moeilijkheden bij het hanteren van de doeltaal

Wij stelden de respondenten de open vraag wat voor problemen zij ervaren bij het hanteren van de doeltaal in de les. Het allergrootste deel (47 procent) geeft aan dat dit komt doordat de leerlingen het niet begrijpen of het te moeilijk vinden. Hierbij wordt vaak genoemd dat de woordenschat te klein is.

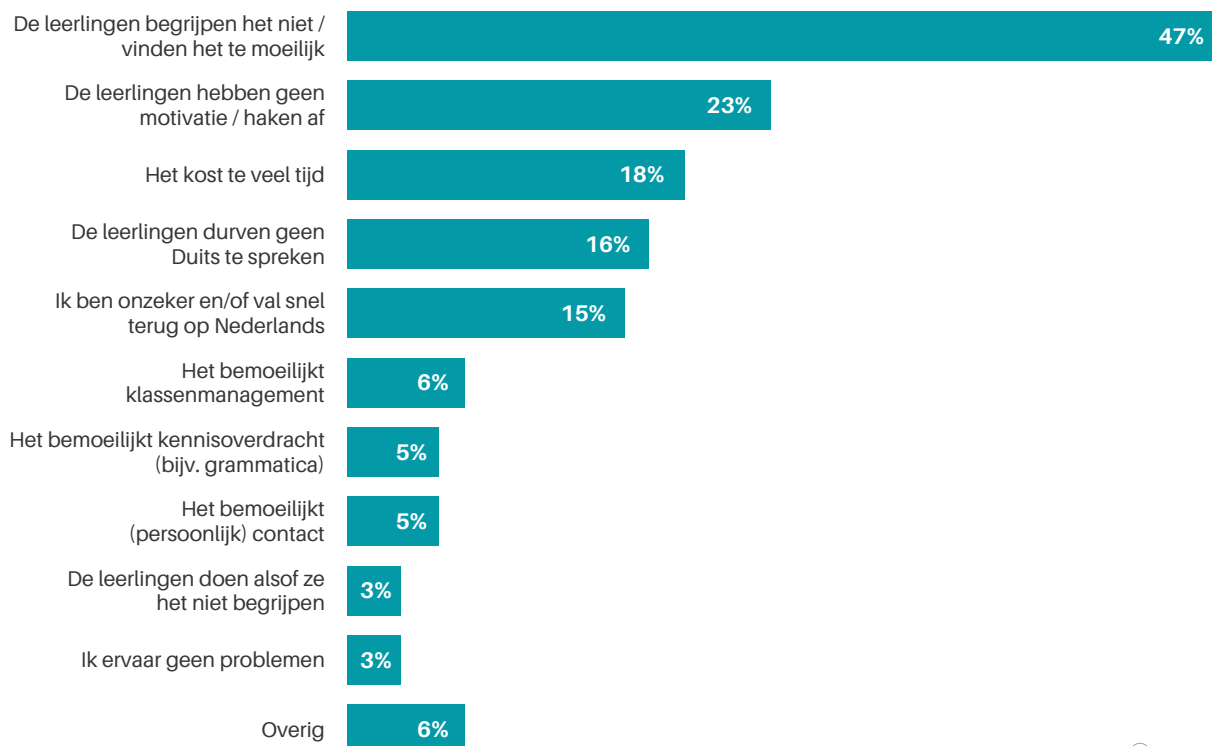
Verder wordt de motivatie en de zelfverzekerdheid van de leerlingen genoemd als probleem

Hoe vaak laat u uw leerlingen Duits spreken in de les?

(respectievelijk 23 en 16 procent van de respondenten noemt dit). Ook tijd is een belangrijke reden: Duits spreken haalt het tempo uit de les, vinden veel respondenten. 15 procent van de docenten ziet een probleem bij zichzelf: zij zijn onzeker over hun eigen spreekvaardigheid en vinden het moeilijk niet terug te vallen op het Nederlands.

Welke problemen ervaart u bij het hanteren van het doeltaalgebruik tijdens de les?

Open vraag

Petra Dunweg

Docent Duits / schoolopleider

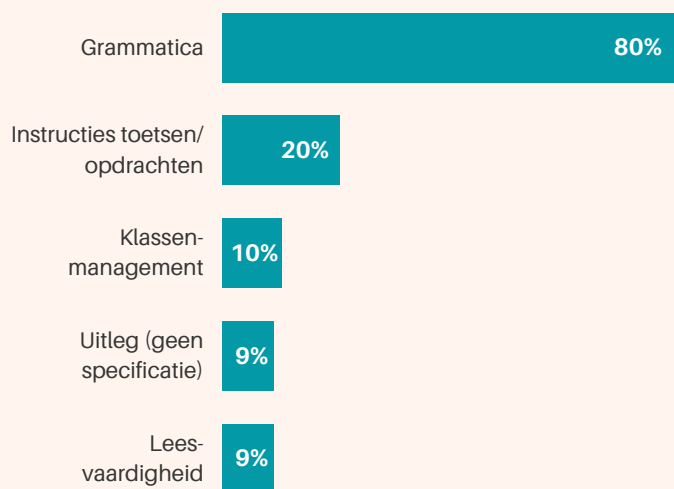
Uit ons gesprek:

“Mijn leerlingen in de bovenbouw missen door de online lessen tijdens corona de basis van de spreekvaardigheid uit de onderbouw. De spreekopdrachten zijn van een te hoog niveau nu. De leerlingen ervaren gêne, daarom zorg ik dat er een veilige omgeving is voor de leerlingen en oefen ik de spreekvaardigheid ook met opdrachten uit de onderbouw.

”

Bij bepaalde onderdelen van de les gebruiken de respondenten nooit de doeltaal. Een zeer groot deel, 80 procent van de bevroegde docenten, geeft aan grammatica niet uit te leggen in het Duits. Twintig procent denkt hierbij aan instructies voor opdrachten en toetsen. Hieronder vindt u een overzicht van de vijf meest genoemde onderdelen.

Bij welke onderdelen gebruikt u de doeltaal niet?

Open vraag

"Het versloft bij mijzelf in de loop van het jaar. Ik vergeet het soms."

Waarom geen doeltaal?

In de open antwoorden zijn docenten eerlijk over de uitdagingen die ze ervaren in het spreken van de doeltaal: "Het versloft bij mijzelf in de loop van het jaar. Ik vergeet het soms. Mijn vakgroepgenoten doen het ook niet. Onderling spreken we helaas weinig Duits."

Effect coronaperiode in het onderwijs

Meerdere docenten geven aan dat door het afstandslernen tijdens de coronamaatregelen veel leerlingen weer opnieuw gemotiveerd moeten worden om de doeltaal te spreken. "Vooral sinds

In de coronaperiode is juist het oefenen in spreekvaardigheid vaak weggevallen

de online lessen tijdens de coronapandemie durven leerlingen minder te spreken in de klas en is het doeltaalgebruik achteruitgegaan", zegt een

anonieme docent in de enquête. In de coronaperiode is juist het oefenen in spreekvaardigheid vaak weggevallen.

Een opdracht voor de lesmethode?

In de lesmethodes missen docenten die wij spraken oefeningen voor spreekvaardigheid om taalproductie te genereren. Zo zegt bijvoorbeeld Niels Müller: "Je hebt per hoofdstuk dialogues staan, en die schijn je dan uit je hoofd te moeten leren. Dat is niet leerzaam. Liever zou ik spreekvaardigheidsoopdrachten zien zoals in eentalige lesmethodes waarbij gewerkt wordt met *chunks*."

Reactie van een expert:

“ De doeltaal is een heel belangrijk didactisch instrument dat docenten kunnen toepassen wanneer zij hun leerlingen veel taal willen leren. Dan moet de doeltaal wel als leertaal worden ingezet (een gedidactiseerde vorm van de doeltaal). Iedere docent kent de situatie waarin leerlingen maar beperkt reageren op jouw doeltaalgebruik. Of soms begrijpen ze nog wel iets van wat je zegt, maar gaan ze er nou echt zelf beter Duits door spreken? Die situatie is goed te veranderen zodra we gaan draaien aan de knoppen van de didactische kwaliteit van het doeltaalgebruik. Hier is heel veel taalverwerving te winnen!

”

dr. Sebastiaan Dönszelmann

Vakdidacticus mvt en lerarenopleider aan de Vrije Universiteit

Toekomstvisie

Wat wil de docent voor het schoolvak?

Hoe vindt u dat het schoolvak Duits inhoudelijk verbeterd kan worden? Hoe wordt het vak interessanter en kunnen we leerlingen enthousiasmeren? Om dat te weten te komen, vroegen we de docenten wat ze graag meer willen zien in hun lesmethode Duits en waarom ze denken dat leerlingen Duits laten vallen.

Inhoudelijke verbeteringen

Twee elementen blijken het belangrijkste voor de docenten als het gaat over inhoudelijke verbeteringen: het meer focussen op vaardigheden als spreken en luisteren (27 procent) en een ander eindexamen (26 procent). Beide antwoorden laten zien dat de respondenten niet blij zijn met de sterke nadruk op

leesvaardigheid. Daarnaast wil 15 procent meer aandacht voor het belang van de Duitse taal. In de lessen zouden zij zich graag meer richten op *Landeskunde* en communicatie en minder op grammatica. Het praktisch toepassen van de taal

Respondenten zijn niet blij met de sterke nadruk op leesvaardigheid in het kader van het CSE

wordt ook meerdere keren aangehaald: 18 procent van de docenten wil het vak beroepsgericht en/of taakgericht vormgeven.

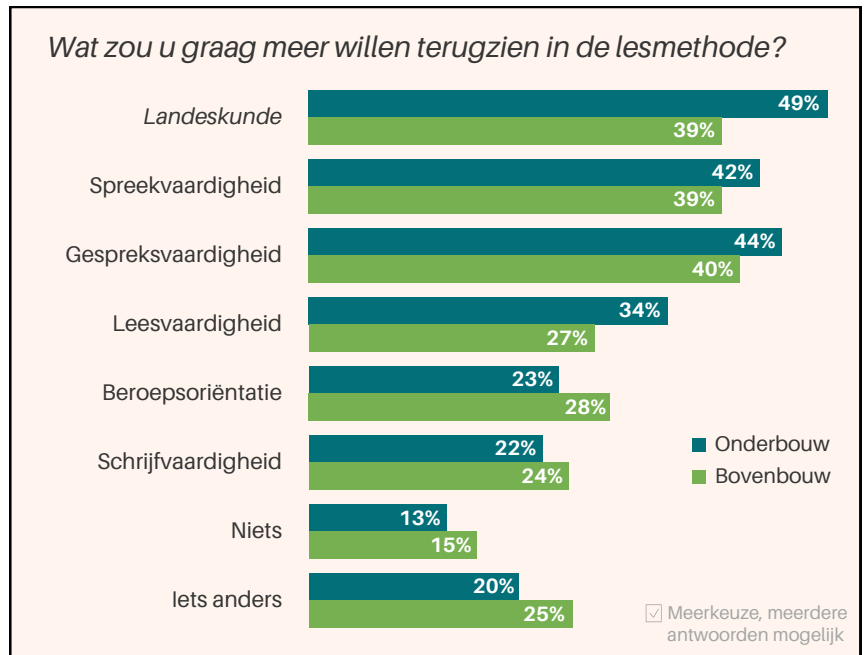
Hoe vindt u dat het schoolvak Duits inhoudelijk verbeterd kan worden?

Open vraag

Wat mist in de lesmethode?

Hoe zouden lesmethodes Duits in de toekomst beter kunnen aansluiten aan de behoeftes van de docent? Onze respondenten zouden vooral graag meer *Landeskunde*, spreekvaardigheid en gespreksvaardigheid willen terugzien in hun lesmethode. Ook beroepsoriëntatie wordt genoemd, vooral in de bovenbouw.

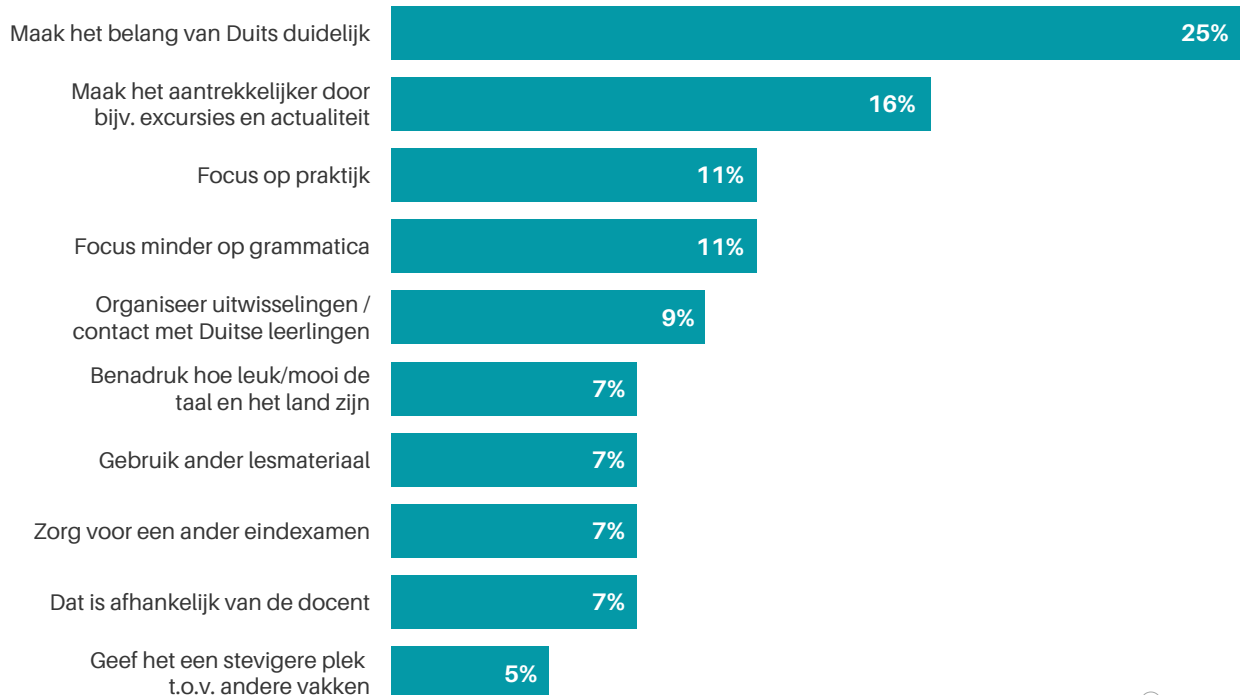

Imago verbeteren

We vroegen onze respondenten ook hoe je het imago van het schoolvak Duits zou kunnen verbeteren. De grootste groep, 25 procent, vindt dat het belang van Duits meer onder de aandacht moet worden gebracht. Ook praktische (schoolinterne) elementen worden relatief vaak genoemd zoals het aantrekkelijk maken van het vak door het aanbieden van excursies en uitwisselingen. Net als bij de vorige vraag blijkt weer dat docenten graag meer zouden willen focussen op de praktijk en minder gericht zouden willen zijn op grammatica.

25 procent vindt dat het belang van Duits meer aandacht moet krijgen

Hoe vindt u dat het imago van het schoolvak Duits verbeterd kan worden?

Open vraag

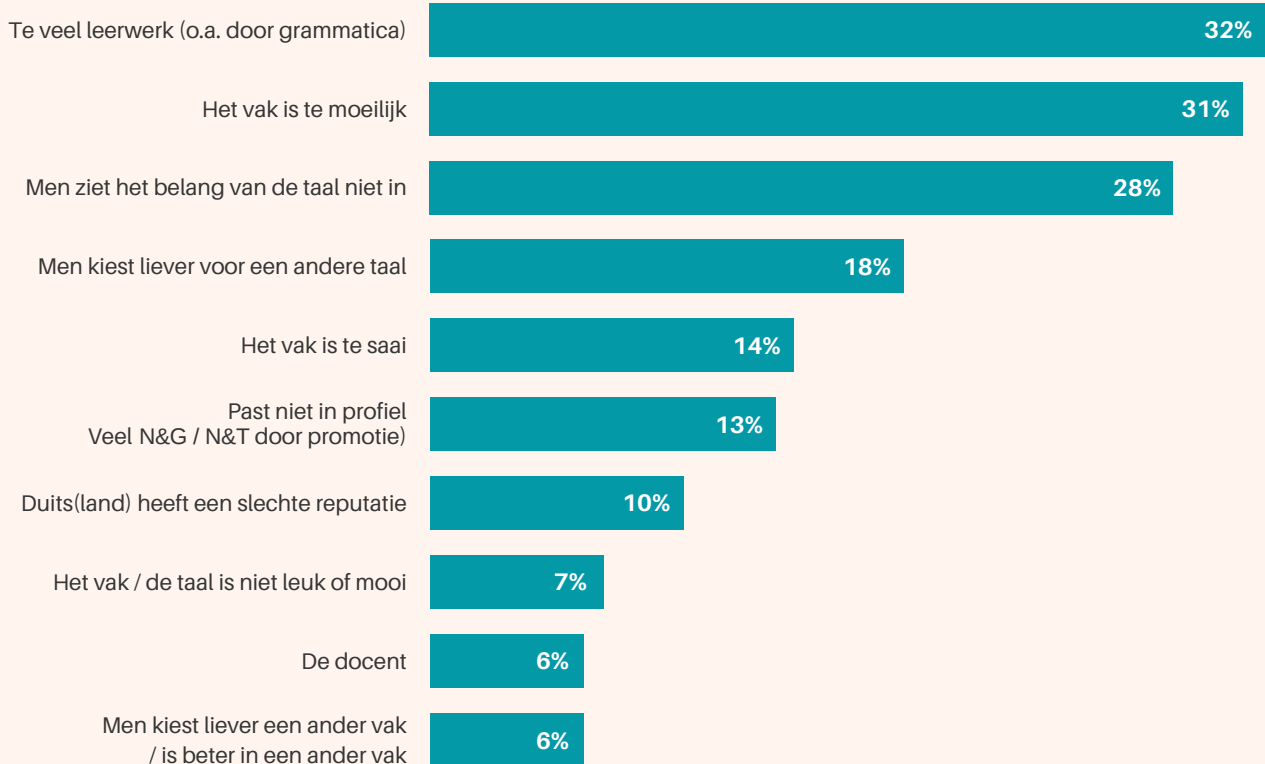
Redenen om geen Duits te kiezen

Waarom kiezen leerlingen niet voor het vak Duits? Wat hen volgens de meeste respondenten afschrikt, is het beeld dat Duits veel leerwerk betekent (onder meer vanwege het leren van grammatica) en dat het een moeilijk vak is. Daarnaast zien leerlingen het belang van de taal niet voldoende in (eerder ook al genoemd als een

belangrijk element om het imago van Duits te verbeteren).

Verder wordt als reden genoemd dat de leerlingen liever een ander vak kiezen, waarbij specifiek wordt verwezen naar de promotie voor de N&G- en N&T-profielen de afgelopen jaren. Door hiervoor te kiezen, wordt het voor de leerlingen vaak lastiger om Duits erbij te doen.

Wat is volgens u de reden dat een leerling geen Duits kiest?

Open vraag

Meer tijd

In de verdiepende gesprekken die wij voerden kwam meermaals naar voren dat (al dan niet noodzakelijke) examentraining ervoor zorgt dat er weinig ruimte blijft voor andere, inhoudelijke onderwerpen in de Duitse les. Het probleem dat er veel tijd gaat naar voorbereiding voor het CSE wordt versterkt door afname van het aantal contacturen, vindt een docent: "Als je leerlingen goed wilt begeleiden in hun leerproces en wilt motiveren, kom je er niet met twee uurtjes tekstanalyse. Dan heb je drie of vier uur, dan moet je nieuws kijken, films kijken, erover praten, muziek luisteren."

Examentraining zorgt ervoor dat er weinig ruimte blijft voor inhoudelijke onderwerpen

Belang van Duits

Ook aandacht voor het belang van Duits komt naar voren in onze enquête en in de gevoerde interviews. Docent Petra Dunweg zegt bijvoorbeeld: "Zoals de Visiegroep Buurtalen heel goed geeft: de buurtalen zijn belangrijk voor Nederland. Daar zouden we met z'n allen meer aandacht voor moeten hebben."

In de enquête schrijft een docent: "Meer *Landeskunde* en meer focus op de functie van de Duitse taal, zoals praktijkvoorbeelden waaruit de noodzaak blijkt." Veel docenten Duits zien de profielkeuze en het wegzetten van een profiel met twee moderne vreemde talen als 'pretpakket' als oorzaak dat Duits niet wordt gekozen.

"Ouders beginnen op de groep 8-dag al over *aus-bei-mit*. Dat is niet meer van deze tijd!"

Minder grammatica

Hier zijn veel docenten het over eens: grammatica stampen is niet goed voor het schoolvak.⁵² Docent Joanne Rullens is van mening dat het onaantrekkelijke imago ook bij ouders tegengegaan moet worden: "Ouders beginnen op de groep 8-dag al over 'aus-bei-mit'. Dat is niet meer van deze tijd!"

Reactie uit de enquête:

“

De focus op grammatica, met name geestdodende zinsontleding en naamvallen - *das ist die reinste Zeitverschwendung*. Vooral in de onderbouw en al helemaal op vmbo/havo! Voor de Duitse productieve taalvaardigheid tot niveau B2 is dat ook helemaal niet nodig.

”

⁵² In het Belevingsonderzoek 2017 (Duitsland Instituut Amsterdam: 25) werd grammatica al verreweg het minst genoemd als antwoord op de vraag: "Waar zou meer aandacht voor moeten zijn de methode?". Spreken, actualiteit en literatuur/cultuur stonden bovenaan de lijst.

Uit ons gesprek:

Omdat het onderwerp grammatica vaak negatief genoemd werd in onze enquête, hebben we ook in onze gesprekken hiernaar gevraagd. Docent Tom Cuijpers heeft met zijn collega's een nieuwe methode ontwikkeld waarbij er in de onderbouw geen lestijd naar grammaticaonderwijs gaat. "Mijn school was op zoek naar iemand die meer op communicatie zou zitten. Dus wij gingen overleggen over hoe het aantrekkelijker kan. Ik spreek vaak mensen die het hebben over dat ze zijn 'dood-gegooid met grammatica'."

In de onderbouw geen lestijd naar grammatica

Tom legt zijn keuze als volgt uit: "We hebben het boek wel en gebruiken het soms. Maar de grammatica wordt niet geleerd. Als je een nieuwe taal leert, ben je in Europa gebonden aan het ERK (Europees Referentiekader, red.). Als een leerling begint met Duits, is dat A1-niveau. Waarom zou dan een leerling die A1 moet bereiken in de tweede klas, op C2 alle voorzetsels en bijvoeglijk naamwoorden goed kunnen invullen?" En inderdaad:

Tom Cuijpers Docent Duits en geschiedenis

in de voorbeeldmatige uitwerking van de tussendoelen worden zogenoemde *Can do's* beschreven – deze bieden volop ruimte voor een docent of voor de vakgroep Duits.⁵³ Er wordt bijvoorbeeld niets gezegd over precieze noodzakelijke kennis van grammatica-rijtjes.⁵⁴

Mijn leerlingen zeggen: 'Het is leuker, makkelijker en ik leer ook echt Duits praten.'

Tom: "Mijn leerlingen zeggen: 'Het is leuker, makkelijker en ik leer ook echt Duits praten.' Dat de grammatica weg is bij ons in de onderbouw, en dat die stress er dus niet is – ik ben ervan overtuigd dat dat ertoe leidt dat leerlingen het leuker vinden en er ook meer van leren. [...] *Bij Deutsch als Fremdsprache*, vooral in het begin, heeft het toch weinig meerwaarde om zo vol in te zetten op grammatica." ⁵⁵

Meer spreken, meer *Landeskunde*

De meeste docenten geven aan dat zij (mondelinge) communicatie het belangrijkste vinden in hun onderwijs. "Ik wil gewoon heel graag dat mijn leerling een praatje kan maken met iemand bij de Duitse bakker of in een skilift", vat docent Sander Polak het samen.

Waar de docenten ook meer aandacht aan zouden willen besteden, en wat in hun optiek het vak ook ten goede komt, is *Landeskunde*. De taal niet los zien van de context, is ook waar veel lerarenopleidingen op inzetten. Alleen vinden niet alle docenten hiervoor de passende lesmethode. Hier is nog een inhaalslag te maken. Ook het curriculum uit

⁵³ "Voorbeeldmatige uitwerking – tussendoelen", Stichting Leerplanontwikkeling, geraadpleegd op 26-08-2022 van <https://leerplaninbeeld.slo.nl/regulier-onderwijs/5ca732b3-3ec2-4b13-9f08-d55b8739fe31/sub-targets?subject=91e9afb9-a8ab-4fde-aa97-9884a8920b78>

⁵⁴ Daarom werken veel docenten, die iets minder scherpe/harde keuzes maken dan docent Tom Cuijpers, ook soms met een "spiekbrief" voor naamvalregels.

⁵⁵ In deze context is het onderzoek van Leslie Piggott naar Engels in de onderbouw wellicht interessant ter vergelijking. In aflevering vier van de podcast "Taal: gewoon doen!" van Marrit van de Guchte en Eline van Batenburg wordt de zin en onzin van grammatica in de onderbouw bij Engels besproken:

<https://soundcloud.com/user-194650109/4-de-zin-en-onzin-van-grammatica-instructie>

2006 en het toetsingsprogramma lopen op dit gebied achter. João van Schie zegt hierover: "*Landeskunde* moet aansluiten op de beleavingswereld van jongeren. Daarnaast moet in de methode meer aandacht komen voor de Nederlands-Duitse betrekkingen."

Docenten geven ook aan dat het met de huidige gespreksvaardigheidsoefeningen lastig is om leerlingen daadwerkelijk te motiveren om Duits te spreken, omdat dit geen natuurlijke gesprekssituaties zijn. João van Schie lost dit op door zelf extra spreekopdrachten online op te zoeken, waarbij competitie toegevoegd is, zodat leerlingen aangezet worden tot het spreken van Duits. Petra Dunweg, die zelf veel ervaring heeft als docent, is enthousiast over de jongere garde docenten Duits, waar de bovengenoemde João dus een voorbeeld van is. Petra: "Zij leggen de nadruk op communicatie. En dat is goed, want dáár zit de lol."

Interculturele communicatie is een cruciaal element voor de toekomst van vreemdetalenonderwijs

Studies over het belang van de aandacht voor interculturele communicatie in het vreemdetalenonderwijs⁵⁶ benadrukken al langer de dringende behoefte aan een sterker accent op de interculturele competentie in de onderwijsprogramma's: een cruciaal element voor de toekomst van vreemdetalenonderwijs en zijn vormende rol voor toekomstige wereldburgers.

Sander Polak
Docent Duits

Uit ons gesprek:

“ Als je iemand wilt demotiveren, moet je aankomen met grammatica-rijtjes. Zo'n 90 procent van de leerlingen die voor het eerst bij mij in de klas komen, vinden Duits niet belangrijk. Mijn boodschap in les 1 is daarom: Duits is de grootste taal in de EU en Duitsland is de belangrijkste handelspartner voor Nederland.

”

⁵⁶ Onder andere Michael Byram, *Teaching and Assessing Intercultural Communicative Competence* (Clevedon: Multilingual Matters, 1997); Stefanie Stadler, "Intercultural competence and its complementary role in language education", in *Specialised Languages in the Global Village: A Multi-Perspective Approach*, red. Carmen Pérez-Llantada en Maida Watson (Newcastle upon Tyne: Cambridge Scholars Publishing, 2011).

Examinering

Visie op het Centraal Schriftelijk Examen (CSE)

Omdat veel docenten duidelijke ideeën hebben over het eindexamen, hebben we dit in een apart hoofdstuk uitgelicht. Ook wordt momenteel gewerkt aan nieuwe eindtermen voor moderne vreemde talen en een nieuw examen⁵⁷: een goed moment om juist nu de docent Duits om input te vragen.

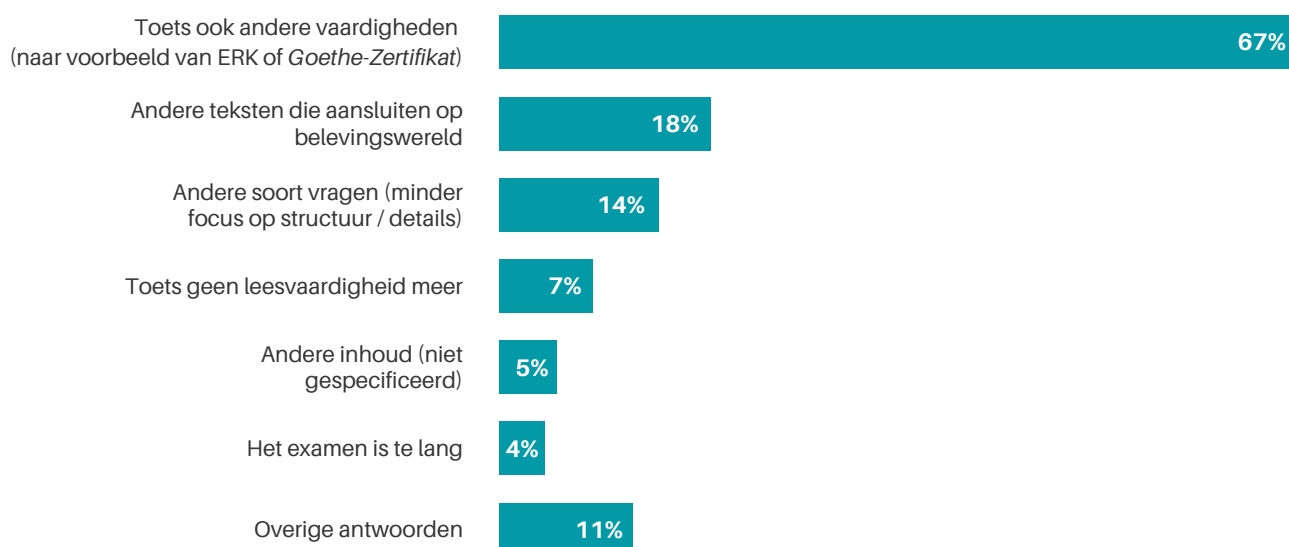
Moet het Centraal Schriftelijk Examen Duits op de schop?

We vroegen onze respondenten naar hun ideeën om het Centraal Schriftelijk Examen Duits te verbeteren. Het merendeel geeft aan dat er ook andere vaardigheden moeten worden getoetst en niet alleen maar leesvaardigheid. 7 procent vindt zelfs dat leesvaardigheid helemaal niet meer getoetst zou moeten worden. Als voorbeelden voor een andere

soort toetsing worden het Europees Referentie Kader en het *Goethe-Zertifikat* als leidraad genoemd.

Respondenten zien ook verbeterpunten bij de manier waarop het examen in elkaar zit: ze pleiten voor andere teksten die meer aansluiten bij de belevingswereld van de leerlingen en andere vragen, waarbij minder de nadruk ligt op structuur en talige details.

Hoe vindt u dat het Centraal Schriftelijk Examen Duits verbeterd kan worden?

Open vraag

⁵⁷ "Actualisatie kerndoelen en examenprogramma's", Stichting Leerplanontwikkeling, geraadpleegd op 23-08-2022 van www.slo.nl/thema/meer/actualisatie-kerndoelen-examenprogramma.

Momenteel wordt er gewerkt aan de actualisatie van de examenprogramma's. Wat zeggen onze docenten in de interviews over het CSE? En nog belangrijker: hoe zouden zij dit idealiter vormgegeven zien?

Meer vaardigheden toetsen

Bovenaan de lijst staat de wens dat er meer vaardigheden worden getoetst, maar liefst 67 procent van onze respondenten geeft dit aan. Dit wordt volop bevestigd in de gesprekken die we voerden: "Ik vind communicatie veel belangrijker dan alleen goed kunnen lezen. Op deze manier gaat er veel tijd verloren door de voorbereiding op het CE", zegt bijvoorbeeld docent Marlies Mäkelburg.

Uit de enquête komt bijvoorbeeld het volgende citaat dat hierbij aansluit: "Ik zie liever een examen waarin meer vaardigheden dan alleen lezen worden getoetst. Ik snap de overweging die is gemaakt in het kader van eerlijk nakijken en iedereen dezelfde toets, maar het is niet representatief voor wat een leerling wel/niet kan. Lezen is op deze manier oververtegenwoordigd in het curriculum. Ik wil graag teksten die dichter bij de leerling staan." Er is dus ook kritiek op het *soort* teksten.

Ander soort vragen

Sommige respondenten vinden de teksten vaak te vaag of te moeilijk en bovendien zijn de vragen naar de tekststructuur te specifiek. Dit wordt bevestigd in één van onze interviews, zo zegt bijvoorbeeld Joanne Rullens: "Ik vind de vragen zelf soms ook best lastig te beantwoorden, dat kan toch niet de bedoeling zijn." De wens naar minder detailvragen uit zich op verschillende manieren in onze enquête: "Minder muggenzifterige vragen", schrijft bijvoorbeeld een respondent.

Volgens docent Evelien Busse geeft deze manier van toetsen bovendien een vertekend beeld: "Ik vind het niet kloppen, je hebt leerlingen die heel goed kunnen lezen en voor hun CE een goed cijfer scoren, maar ze

João van Schie

Docent Duits

Uit ons gesprek:

“Ik vind het jammer dat er zoveel aandacht gaat naar lezen en leesstrategieën. Een school wil een zo hoog mogelijk resultaat halen. Omdat lezen zwaar meetelt, moet hier veel aandacht naartoe. En dat betekent ook: trucjes leren. Schrijven en spreken sneeuwen onder, omdat dit veel minder meetelt. De beoordeling moet meer gelijkgetrokken worden, vind ik.

”

Reactie uit de enquête:

“

Niemand leert een vreemde taal om dan krantenartikelen te analyseren.

”

kunnen nog helemaal niets produceren. Ze halen bijvoorbeeld een 3 voor hun mondeling en een 8 op hun examen."

Docenten geven aan dat de vorm van het huidige eindexamen een barrière vormt in het vormgeven van hun Duitse les: "Als het eindexamen veranderd zou worden, kan ook eindelijk de inhoud van het vak Duits veranderd worden."

Dit onderwerp zorgt in onze enquête in ieder geval voor de meest uitgesproken antwoorden. "Helemaal omgooien", schrijft een docent. "Afschaffen" is ook één van de antwoorden.

Zoek de ruimte

Een ander geluid is er echter ook. Eén van onze respondenten schrijft: "We moeten niet slachtoffer spelen van het CSE". Docent Tom Cuijpers sloot zich in het interview dat we met hem voerden hierbij aan: "Ja, het Centraal Examen ligt vast, maar het schoolexamen kun je zelf invullen, mits je je

houdt aan de eindtermen. Aan die eindtermen valt best een mouw te passen. Wees daar een beetje creatief, zou ik zeggen! Daar staat niet 'de leerling kent de *Modalverben* en kan ze toepassen'. Je kunt de eindtermen echt uitvoeren op je eigen manier." Dit klopt inderdaad, zie hiervoor de eindtermen op [examenblad.nl](https://www.examenblad.nl).⁵⁸

Nieuwsgierig naar veranderingen

Concluderend kunnen we stellen dat docenten graag meer vaardigheden getoetst zien in het Centraal Schriftelijk Examen en daarnaast ook een andere soort teksten én ander soort vragen willen. Het programma in de bovenbouw wordt volgens veel docenten nog te sterk gevormd door de voorbereidingen op het examen. Het veelvuldige gebruik van oude Cito-examens kan daarbij belemmerend zijn voor de motivatie van de leerling. In de gesprekken die wij voerden, lieten docenten dan ook weten erg nieuwsgierig te zijn naar de nieuwe plannen rondom het eindexamen.

dr. Sible Andringa

Hoogleraar didactiek van de tweedetaalverwerving
aan de Universiteit van Amsterdam

Reactie van een expert:

“ De eerdere vraag 'Wat zijn uw ideeën om leerlingen meer aan het lezen te krijgen?' laat denk ik de mismatch zien tussen wat wij belangrijk vinden en onze doelen (Duitse boeken kunnen lezen) ten opzichte van wat leerlingen belangrijk vinden. Om het motivatieprobleem op te lossen is het belangrijk om die mismatch onder ogen te zien en te beseffen dat een deel van het gebrek aan motivatie bij leerlingen hieraan te wijten is.

De resultaten laten ook zien dat docenten zich dit realiseren: men vraagt om een minder sterke focus op lezen en een sterkere focus op luisteren en spreken, communicatie, beroepsgerichtheid en aansluiting bij de belevingswereld van leerlingen. Dat lijken mij stappen in de goede richting. Sterker nog, volgens mij is het zaak om daar snel werk van te maken.

”

⁵⁸ College voor Toetsen en Examens, Examenprogramma moderne vreemde talen en literatuur havo/vwo, geraadpleegd op 26 augustus 2022 van https://www.examenblad.nl/examenstof/moderne-vreemde-talen-vwo/2023/f=/mvt_havovwo.pdf.

Reactie van een expert

SLO (Stichting leerplanontwikkeling) is de Nederlandse organisatie die de curricula ontwikkelt voor het primair, speciaal en voortgezet onderwijs in opdracht van het Ministerie van OCW.

Marjon Tammenga, vakdidacticus Duits en curriculumontwikkelaar moderne vreemde talen, geeft aan dat er best wat vrijheid is in het behalen van de eindtermen: "Grammatica kan je mogelijk helpen om tot een bepaald taalvaardigheidsniveau te komen, maar de manier waarop is helemaal vrij aan de docent, of de sectie. Wat moet en wat mag is globaal aangegeven in de eindtermen. Het woord 'grammatica' komt daarin niet voor."

"Wat moet en wat mag is globaal aangegeven in de eindtermen. Het woord 'grammatica' komt daarin niet voor."

"Een docent of vakgroep voelt zich blijkbaar belet om keuzes te maken die het vak ten goede komen. In de enquête worden volop goede ideeën genoemd. Formeel gezien houdt niemand je tegen om deze keuzes uit te voeren.", aldus Tammenga.

Docenten geven zelf aan dat ze een beperking ervaren doordat het Centraal Schriftelijk Examen enkel leesvaardigheid toetst. Ook wat dat betreft heeft Tammenga goed nieuws: Momenteel wordt

Momenteel wordt het examenprogramma geactualiseerd

het examenprogramma geactualiseerd. Het nieuwe examenprogramma zal andere eindtermen bevatten en aan het einde van het ontwikkeltraject komt de verdeling van de inhoud in het Centraal Schriftelijk Examen en het Schoolexamen op tafel.

Op de vraag of ze nog een laatste punt wilde toevoegen, antwoordde Tammenga: "Eén van de uitkomsten uit de enquête is dat de leerlingen geen Duits kiezen, omdat het te veel leerwerk is. Daarop zou ik zeggen: Dat hoort erbij, een taal leren is soms best hard werken. Zorg dus dat je leerlingen weten dat het zinvol leerwerk is. Vinden ze het saai? Daar kun je wél iets aan doen!"

dr. Marjon Tammenga-Helmantel

Leerplanontwikkelaar mvt bij SLO
Voormalig docent Duits en
vakdidactica Duits aan de RUG

Conclusies en *Ausblick*

Met deze enquête onder docenten Duits wil het Duitsland Instituut Amsterdam inzichtelijk maken hoe het schoolvak Duits er anno 2022 voor staat. Ook willen we de visie van de docenten Duits op de toekomst van het vak over het voetlicht brengen en hun inzichten over ontwikkelingen die gaande zijn op het gebied van onder meer lesuren Duits, ontleding, internationalisering, professionalisering en doeltaalgebruik een platform geven. De belangrijkste aanleiding voor de enquête vormde de afname

in de studentenaantallen van de lerarenopleiding Duits en de opleidingen Duitse taal en cultuur.

De 323 ingevulde vragenlijsten, aangevuld met vijftien verdiepende interviews, laten zien dat het vak weliswaar onder druk staat, maar dat er ook veel kansen zijn om het vak relevanter en leuker te maken. En dat docenten zelf daar de beste ideeën voor hebben.

Aantal lesuren Duits

We vroegen de respondenten in te schatten of het aantal lesuren Duits op hun school in de afgelopen vijf jaar is veranderd. 30 procent van hen gaf aan een afname te zien in de onderbouw. Iets minder, 24 procent, zag een afname in de bovenbouw. Dit zorgt voor minder spreekvaardigheidstraining en minder *Landeskunde*: de twee belangrijkste

elementen volgens de docenten die wij spraken. Volgens ons verdient het daarom aanbeveling om als schoolleiding terughoudend te zijn met het verminderen van lesuren bij de moderne vreemde talen en het belang van de buurtalen niet uit het oog te verliezen.

Extra lesmateriaal en activiteiten

We vroegen de respondenten of ze naast het gebruik van de lesmethode ook gebruik maken van ander lesmateriaal, zoals bijvoorbeeld eigen ontwikkeld materiaal en video- en audiomateriaal. Opvallend is dat vrijwel alle docenten aangaven ander lesmateriaal in te zetten. Slechts 2 procent van de docenten in de onderbouw en 0 procent van de docenten in de bovenbouw gebruikt nooit extra lesmateriaal. Dit is een positieve uitkomst, want met eigen materiaal kan er meer actualiteit in de les

gebracht worden. Een les wordt hierdoor voor leerling én docent interessanter. Daarnaast geeft het aan dat docenten extra energie in hun lessen willen steken. Voor het organiseren van vak-overstijgende projecten ziet de meerderheid van de docenten helaas zelden tot geen ruimte naast haar of zijn lesprogramma. Dit hangt mogelijk samen met de nasleep van de coronapandemie en zal hopelijk in de komende jaren weer meer aandacht krijgen.

Lezen in de Duitse les

Veel docenten geven aan dat de concentratieboog van leerlingen sterk is afgenomen. In hun eigen tijd zijn leerlingen veel bezig met (sterk visuele) sociale media die slechts kortstondige aandacht vragen. Lezen is daarbij ondergeschikt aan kijken en luisteren.

Papieren kranten en boeken worden minder populair bij leerlingen en hun ouders. De taalvakken hebben hier nog meer last van dan de andere vakken. Want hoe kun je leesvaardigheid in een vreemde taal onder de knie krijgen, als je in het Nederlands ook moeite hebt met het lezen van een roman of een long-read in de krant?

Leerlingen worden in hun vrije tijd volop geconfronteerd met kortere teksten met visuele ondersteuning en veel afwisseling. De opzet in lesmethodes en het landelijke nascholingsaanbod spelen hier nog niet vol op in. Er lijkt sprake van een overgangstijd waarin het zoeken is naar nieuwe leermethodes in een toenemend digitaal tijdperk. Waar een jonge docent helemaal probeert in te spelen op de belevingswereld van jongeren door sociale media in te zetten, blijft haar oudere collega liever bij het lesprogramma dat hij al tien jaar geleden gebruikte.

Samenvattend kunnen we stellen dat de docent Duits – net als alle docenten – dagelijks geconfronteerd wordt met de moeite die de huidige leerlingen hebben met het lezen van langere teksten.

Daar staat tegenover dat er alsnog veel gelezen wordt in de les en dat de docenten ook volop afwisselen tussen teksten. Songteksten worden bijvoorbeeld veel genoemd. Wat wel opvalt is dat er in de onderbouw relatief weinig met literaire teksten gewerkt wordt (21 procent geeft dit als antwoord en slechts 12 procent werkt met romanfragmenten).

Een platform met korte literaire teksten inclusief opdrachten en de nodige tekstuele ondersteuning zou een manier zijn om de docent Duits te ondersteunen. Dat zegt ook docent Petra Dunweg: "Ik zou blij zijn met bijvoorbeeld een website vol korte, interessante teksten of tekstfragmenten." Ook fragmenten van romans zijn een goed alternatief voor het lezen van kaptotkapt waarvoor de concentratie, de woordenschat en de voorbereidingstijd vaak ontbreekt.

Internationalisering

Bij een kleine meerderheid van de respondenten vinden er op school helemaal geen uitwisselingen plaats voor het vak Duits. De reden is direct herleidend: ongeveer de helft van de ondervraagden acht de ondersteuning hierin door de schoolleiding te gering. Wat zij wensen is meer tijd en meer geld voor de organisatie. Als zij een leerlingenuitwisseling hebben georganiseerd, was de opbrengst voornamelijk plezier, en pas op de vijfde plaats taalverwerving; leerdoelen als projectmatig werken en inzicht in een bepaald thema worden niet genoemd.

Voor het opnieuw op gang brengen van internationaliseringsactiviteiten na de coronapandemie (en na wijzigingen in de subsidieregelingen) is het van belang dat talendocenten informatie krijgen over beschikbare subsidies en dat zij *best practices* van andere scholen zien, ook waar het projecten betreft. De eerdergenoemde Austausch-website probeert hierin te ondersteunen.

Professionalisering

Opvallend is dat de nieuwe onderdelen die de werkgroep Engels en mvt binnen Curriculum.nu heeft opgesomd, in mindere mate terugkomen als nascholingswens: taalbewustzijn en meertaligheid. Vooralsnog zien docenten hier dus geen nascholingsbehoefte. Bij de invoering van een nieuw curriculum voorzien wij dus de noodzaak om docenten mvt hierin bij te scholen en ze op de hoogte van de nieuwe eindtermen en leerdoelen te brengen. Ook de focus op burgerschapseducatie, juist ook binnen

de mvt, zal in de komende jaren versterkt onder de aandacht gebracht moeten worden in het onderwijsveld.

De vraag van docenten Duits naar nascholing in leerlingen-motivatie toont aan dat het anno 2022 lastig is om leerlingen te motiveren. De beperkingen die leerlingen en leraren in de coronaperiode hebben ervaren zullen hier zeker een rol bij spelen.

Doeltaalgebruik

Op het gebied van doeltaalgebruik lijkt er winst behaald in de afgelopen jaren. Toch blijft er een discrepantie bestaan tussen de ambitie van de docent om de doeltaal te gebruiken en de dagelijkse praktijk (in de onderbouw meestal minder dan de helft van de les, bij bovenbouw meestal de helft van de tijd of iets meer). Daarmee is nog niets gezegd over de kwaliteit van het doeltaalgebruik, maar deze discrepantie legt een worsteling bloot.

De docent geeft aan dat leerlingen hem/haar onvoldoende begrijpen als zij/hij/hen Duits spreekt. Op het gebied van effectief doeltaalgebruik verwachten wij een nascholingsbehoefte. Daarnaast zou minder aandacht voor grammatica automatisch betekenen dat er meer Duits gesproken wordt, omdat veel docenten aangeven dat ze juist tijdens de uitleg van grammatica (begrijpelijkerwijs) wisselen naar het Nederlands.

Toekomstvisie voor het vak

Een aantal zaken komt steeds terug in de open vragen van onze enquête. Veel docenten vinden communicatie, en dan vooral gesproken communicatie het belangrijkste. Het grammaticaonderwijs, dat traditioneel nog een relatief groot gedeelte van de lestijd in beslag neemt, is het minst populair.

De nadruk op grammatica is iets waar veel docenten in onze enquête graag van af willen. Sommige

docenten hebben daar ook al zelf, met hun vakgroep, keuzes in gemaakt. De manier waarop er met grammatica wordt omgegaan verschilt overigens wel sterk; sommige docenten bieden het in de onderbouw niet aan, anderen laten de leerlingen met een spiekbrieven werken, weer anderen proberen de grammatica in te bedden in de vaardigheden.

Hoe dan ook: het klassieke grammaticaonderwijs en het stampen van rijtjes van bijvoorbeeld voorzetsels is volgens velen op z'n retour. Dit sluit direct aan bij de wens om meer aandacht te kunnen besteden aan spreekvaardigheid en gespreksvaardigheid. Docenten willen graag meer tijd voor levensechte taalsituaties inclusief *Landeskunde*, ook door middel van uitwisselingen. Veel docenten in onze enquête zijn het erover eens dat er daarom minder aandacht zou moeten zijn voor grammaticaonderwijs. Het goede nieuws is dat de eindtermen die ruimte bieden. Meer dan de gemiddelde docent misschien denkt.

Het klassieke grammaticaonderwijs en het stampen van rijtjes van bijvoorbeeld voorzetsels is volgens velen op z'n retour. Dit sluit direct aan bij de wens om meer aandacht te kunnen besteden aan spreekvaardigheid en gespreksvaardigheid

Visie op het Centraal Schriftelijk Examen

Docenten ervaren in de bovenbouw de inrichting van het eindexamen als een belemmerende factor. Dat 50 procent van het eindcijfer door leesvaardigheid wordt bepaald, leidt bij velen tot een fixatie op dit stukje taalvaardigheid, vooral aan het einde van de schooltijd. Dit komt de motivatie niet ten goede. Uit onze enquête: "Regelmatig besteed ik aandacht aan leesstrategieën. Maar dat is niet motiverend. Er zou meer tijd moeten zijn om samen te lezen en in combinatie met creatieve opdrachten het leesplezier te verhogen."

De ongelukkige combinatie van ontleding als breed probleem en toetsing van enkel leesvaardigheid in het CSE zorgt voor een vertekend beeld wat betreft de taalvaardigheid van de leerling

Tegelijkertijd lijken dezelfde docenten geen goed instrumentarium in handen te hebben om lezen goed te oefenen. Nog steeds worden oude examenteksten gebruikt als oefenmateriaal, bestaande uit oude krantenartikelen met de bekende Cito-vragen.

De ongelukkige combinatie van ontleding als breed probleem en toetsing van enkel leesvaardigheid in het CSE zorgt momenteel voor een vertekend beeld wat betreft de taalvaardigheid Duits van de leerling. Een CSE waarin niet enkel leesvaardigheid getoetst wordt, zou zorgen voor een evenwichtiger verdeling van de vaardigheden en daarmee leiden tot verbetering van de kwaliteit van het talenonderwijs.

Volgens Marjon Tammenga (SLO) wordt het CSE, dat nu voor 50 procent het eindcijfer bepaalt en voor 100 procent bestaat uit het lezen van artikelen, echt anders. Hoe het precies uitpakt is nog niet bekend en vraagt nog zo'n twee jaar geduld. Wij hopen uiteraard dat de ideeën van onze respondenten inspiratie bieden voor de vakvernieuwingscommissie Moderne Vreemde Talen.⁵⁹

⁵⁹ Houdt hiervoor de website van SLO in de gaten: <https://www.actualisatiemvt.nl>

Aanbevelingen voor docenten Duits

1

Laat leerlingen teksten kiezen en biedt aansprekende teksten aan. Zorg eventueel voor een spel-element. Probeer zelf regelmatig Duitse literatuur te lezen, zowel de klassiekers als hedendaagse schrijvers. Daarmee kun je gemakkelijker een passende tekst vinden voor je klas.

2

Zorg voor ontmoetingen met leeftijdsgenoten aan de andere kant van de grens. Vraag hierbij ondersteuning van schoolleiders en geef internationalisering een vaste plek in het curriculum. Denk ook aan digitale mogelijkheden.

3

Investeer in zinvol gebruik van de doeltaal als leer-taal. Doeltaalgebruik is de essentie van talen-onderwijs en vergt een bewuste aanpak. Werk eraan en bespreek dit ook in de vakgroep.

4

Richt je Programma Toetsing en Afsluiting (PTA) in volgens de eindtermen zoals landelijk opgesteld en bespreek dit goed binnen je vakgroep. Zoek waar mogelijk ook de vrijheid binnen de eind-termen om het onderwijs volgens jullie doelen in te richten.⁶⁰

5

Toets geen leesvaardigheid in het schoolexamen. Geef (inhoudelijke) aandacht aan literaire teksten, dit komt de leesvaardigheid eveneens ten goede.

Reactie uit de enquête:

“

Ik heb nog een tip voor collega's van andere vakken. Spreek nooit meer over een 'pretpakket' als het om een C&M-profiel gaat. Dat moet echt verboden worden. Ik had hier zelfs eens ruzie over (de enige keer in mijn schoolcarrière). Met een wiskundeleraar.

”

⁶⁰ Stichting Leerplanontwikkeling, Gespreksleiddraad PTA Duits, Engels, Frans, Spaans havo/vwo, 2020, www.slo.nl/zoeken/@16745/gespreksleiddraad-pta-du-eng-fr-sp-h-v.

Uit onze gesprekken:

“ Een sectie die goed samenwerkt is de sleutel tot een leuk schoolvak Duits.

Tom Cuijpers ”

“ Ik nodig de man van een collega uit in de klas die lang in Duitsland heeft gewerkt en uitstekend kan vertellen wat het spreken van Duits hem allemaal opgeleverd heeft.

Evelien Busse ”

6

Zorg voor goed overleg binnen de sectie en investeer in continue open uitwisseling met collega's. Wissel aantrekkelijk en actueel lesmateriaal uit, binnen en buiten je school.

7

Houd je onderwijs aantrekkelijk en origineel en straal enthousiasme uit. Investeer in de band met je leerlingen, waar mogelijk ook buiten de les Duits om.

8

Maak voor je leerlingen het nut van het leren van de Duitse taal expliciet. Iedere nieuwe jaar-laag moet verteld worden waarom de taal niet alleen voor de Nederlandse economie van belang is, maar ook voor de leerlingen zelf, voor hun eigen carrière. Gebruik hiervoor de argumenten van de Actiegroep Duits⁶¹ en/of laat vacatures zien waarin taalbeheersing Duits gevraagd wordt.

9

Blijf als docent kritisch naar jezelf kijken en geef ruimte aan modernisering van je vak.

10

Nodig een professional uit om te vertellen over het belang van Duits binnen haar of zijn vakgebied.

⁶¹ Zie bijvoorbeeld "10 redenen voor Duits" op de website <https://www.machmit.nl/>, <https://www.machmit.nl/daarom-duits/10-redenen-voor-duits>.

Aanbevelingen voor schoolleiders

1

Zorg voor een stevige positie van Duits in de uren-
tabel. Wees alert op constructies zoals flexuren
omdat dit het aantal contacturen vermindert,
terwijl die noodzakelijk zijn voor effectief talen-
onderwijs.

2

Investeer in personeel door actief naar hun
wensen en ideeën te informeren. Het schoolvak
Duits kan aantrekkelijker worden als docenten
afwisselender werk aangeboden krijgen door
taakuitbreiding.

3

Wees terughoudend met studenten in dienst
nemen. Studenten moeten eerst hun opleiding
kunnen afmaken om duurzaam inzetbaar te zijn.

4

Beperk zoveel mogelijk de groepsgrootte om
spreekvaardigheid goed te kunnen oefenen. De
werkdruk verlichten kan ook door de inzet van een
Duitstalige taalassistent⁶² voor het bevorderen van
spreekvaardigheid.

5

Start met Duits in de brugklas.

6

Zoek schoolbreed naar manieren om ontleding
tegen te gaan. Alle schoolvakken zullen daar baat
bij hebben.

⁶² Een oproep doen kan bv. via een Facebookgroep 'Deutsche in [stad]' of via de netwerken van het Goethe-Institut en het DIA.

Uit ons gesprek:

Joanne Rullens, zelf docent Duits, heeft Duits vroeger laten vallen:

“ Ik heb economie gekozen omdat ik geen 'pretpakket' wilde. Maar ik was zo belabberd slecht in economie dat ik veel beter Frans én Duits had kunnen kiezen.

”

7

Zorg voor ondersteuning bij internationalisering (financieel, faciliterend). Maak het onderdeel van het curriculum vanwege het belang hiervan voor leerlingen.

8

Goed doeltaalgebruik heeft baat bij afspraken zoals die bij scholen die tweetalig onderwijs aanbieden, zijn vastgelegd.⁶³ in de mvt-les wordt in principe de doeltaal gesproken.

9

Ontmoedig het woord 'pretpakket' als het gaat om het C&M-profiel: alle profielen zijn gelijkwaardig. Sommige leerlingen zijn beter af met een extra taal. In taal en cultuur kun je ook excelleren.

10

Laat decanen uitleggen wat het belang van taal en geesteswetenschap is en tevens wat het belang van kennis van Duitse taal en cultuur is.

⁶³ Laura Hermans-Nymark, English in the EFL classroom: why not? (Nijmegen: Radboud Universiteit Nijmegen, 2005), https://www.researchgate.net/publication/254856077_English_in_the_EFL_classroom_why_not_classroom_discourse_patterns_and_teachers_beliefs; Nuffic tto, Kwaliteitsstandaard tweetalig onderwijs 2.0 (Den Haag: Nuffic, 2020), <https://www.nuffic.nl/sites/default/files/2020-08/kwaliteitsstandaard-tweetalig-onderwijs-2-0.pdf>.

Aanbevelingen voor lerarenopleidingen

1

Zet de trend van inhoudelijk sterk en inspirerend onderwijs voort en werk hierin samen met de andere opleidingen: het blijkt dat nieuwe docenten met veel enthousiasme en goede ideeën van de opleiding komen. Hierbij valt te denken aan communicatief onderwijs dat ERK-gebaseerd is. Dit is de verdienste van goede lerarenopleiders en vakdidactici op Nederlandse hogescholen en universiteiten.

2

Zorg voor meer kennis over het belang van internationalisering en de mogelijkheden en hulpmiddelen die hiervoor bestaan. Faciliteer ook het delen van *best practices*.

3

Geef literatuur een stevige plek in het curriculum. Benoem ook het belang van lezen en literatuur in het kader van burgerschaps- en persoonsvorming.

4

Neem het maken van een Programma Toetsing en Afsluiting (PTA) op in de opleiding zodat studenten op de hoogte zijn van de vereiste inhoud.

5

Richt waar mogelijk *Double degree* en *joint degree* opleidingen in. Hierdoor wordt de vijver van docenten Duits vergroot en wordt het vak van docent veelzijdiger. Dit komt vervolgens de kwaliteit van het onderwijs ten goede. Denk hierbij aan vakoverstijgend onderwijs.

6

Geef voorlichting over de lerarenopleiding Duits bij aangrenzende bacheloropleidingen zoals Europese Studies of Taal en Communicatie. Of laat studenten deze voorlichting geven.

Uit onze gesprekken:

“ Ik begin mijn eerste les altijd met het belang van Duits. Mijn eerste boodschap is dat Duits de grootste taal in de EU is.

Sander Polak ”

“ Mijn leerlingen die in de Bijlmer wonen, gaan bijvoorbeeld niet op ski-vakantie. Het zou mooi zijn als lesmethodes beter kunnen aansluiten bij de verschillende interesses van leerlingen, bijvoorbeeld met hoofdstukken over Duitse steden en actuele, populaire cultuur.

Bettina Merten ”

Aanbevelingen voor uitgeverijen van lesmethodes Duits

1

Geef het belang van het leren van Duits een grotere rol in de methode. Raadpleeg hiervoor onder meer machmit.nl.

2

Werk samen met lerarenopleidingen en jonge docenten voor een betere thematische aansluiting op de beleavingswereld van leerlingen. Denk hierbij ook aan diversiteit en het belang van representatie van alle leerlingen.

3

Geef veel aandacht aan spreekvaardigheid en gespreksvaardigheid.

4

Creëer steeds voldoende ruimte voor *Landeskunde* en koppel dit aan taalvaardigheid.

5

Neem ook Duitstalige literatuur, bijvoorbeeld in de vorm van tekstfragmenten of poëzie, op in de methode.

Aanbevelingen voor beleidsmakers

1

Zorg voor informatieverstrekking op het gebied van internationalisering aan scholen en vakgroepen. Workshops op landelijke studiedagen voor talendocenten kunnen hierin voorzien. Naast taalvaardigheid levert een scholieren-uitwisseling een stimulans in het kader van Europees burgerschap op.

2

Zet een taalassistentenprogramma op voor de bemiddeling van jonge moedertaalsprekers aan Nederlandse middelbare scholen. Dit zorgt voor vermindering van de werkdruk bij vakgroepen en tevens voor een *boost* op het gebied van doeltaalgebruik in de les.

3

Investeer in nascholingen om docenten bij te scholen in het kader van de curriculumherziening van de moderne vreemde talen.

4

Garandeer een doorlopende leerlijn van ERK-gebaseerde kerndoelen tot en met het examenprogramma voor het vak Duits.

5

Zorg voor een spoedige invoering van de nieuwe eindtermen en met name het vernieuwde Centraal Schriftelijk Examen.

Suggesties voor toekomstig onderzoek

Voormalige docenten

We hebben in deze enquête de huidige docenten Duits aan het woord gelaten. Het zou waardevol zijn om in de toekomst ook in kaart te brengen wat mensen vinden die juist niet meer werkzaam zijn als docent Duits. Omdat we in Nederland elke docent hard nodig hebben, is het interessant te weten: wat waren voor hen de redenen om te stoppen en hoe kunnen we dat in de toekomst voorkomen?

Native speakers

We hebben in de enquête geen onderscheid gemaakt tussen native en non-native speakers. Het werven van docenten Duits in Duitsland is één van de dingen waar het DIA zich voor inzet.⁶⁴ Een toekomstig onderzoek naar de verschillen tussen deze twee groepen zou kunnen bijdragen aan onze kennis over hoe Duitsers hun beroep als leraar Duits en het vak Duits hier in Nederland ervaren. Zo zouden wij de informatie die wij hen bieden kunnen verbeteren.

Corona-maatregelen

Bij meerdere onderwerpen werden moeilijkheden genoemd die zijn veroorzaakt door de corona-pandemie. Bijvoorbeeld een leerachterstand bij leerlingen en de onmogelijkheid om uitwisselingen met Duitstalige landen te organiseren. Het zou interessant zijn om in de toekomst te onderzoeken

in hoeverre deze problemen nog nawerken zonder (verregaande) corona gerelateerde maatregelen: komen extra projecten en initiatieven zoals uitwisselingen terug?

Andere schoolvakken

Ten slotte zouden onze resultaten kunnen worden vergeleken met andere schoolvakken, bijvoorbeeld andere moderne vreemde talen zoals Frans. In hoeverre zijn de onderwerpen in dit rapport ook een urgent thema voor andere docenten in Nederland? Waar kunnen we van elkaar leren en waar kunnen we beter samenwerken?

⁶⁴ Bijvoorbeeld via de website www.lehrerinholland.de.

Kanttekeningen bij dit rapport

De respondenten van onze enquête zijn niet geselecteerd met een aselechte steekproef. Dit brengt automatisch de beperking met zich mee dat de bevroegde docenten in bepaalde aspecten niet representatief zijn voor alle docenten Duits in Nederland. Uit de basisgegevens die wij bij iedere docent hebben gevraagd, blijkt onder meer dat veel respondenten in de Randstad werkzaam zijn: 54 procent. Dit is deels te verklaren door het grotere aantal scholen en leerlingen dat deze provincies tellen.⁶⁵ Een tweede element was de relatief grote hoeveelheid respondenten met een eerstegraads lesbevoegdheid. In Nederland zijn er juist meer tweedegraads docenten Duits dan eerstegraads. Het voordeel van deze verdeling was echter wel dat we veel respondenten hadden die zowel in de onder- als bovenbouw lesgeven. Zo konden zij het onderwijs in deze leerjaren goed met elkaar vergelijken.

We zijn er trots op dat we op veel gebieden diversiteit zien: docenten die les geven op het vmbo, havo en vwo hebben onze enquête ingevuld en we hebben zowel input gekregen van beginnende docenten (20 procent geeft minder dan vijf jaar Duits) als zeer ervaren docenten (24 procent staat al meer dan 25 jaar voor de klas).

Bij het kiezen van de interviewpartners is er expliciet op gelet dat alle 'soorten' docenten aan het woord kwamen. Dat wil zeggen wat betreft leeftijd, locatie, bevoegdheid en klasniveau, maar ook andere gegevens die wij konden herleiden uit de gegeven antwoorden. De gekozen citaten

ondersteunen de resultaten uit de enquête en dienen ter illustratie van onze bevindingen. De docenten hebben toestemming gegeven om deze citaten in dit rapport op te nemen.

Omdat wij ervoor gekozen hebben de vragenlijst na het invullen niet te blokkeren op basis van IP-adres, zodat meer dan één docenten op een specifieke locatie de vragenlijst kan invullen, hebben wij geen garantie dat docenten de vragenlijst niet meerdere keren hebben ingevuld. Die kans achten wij echter zeer klein op basis van het onderwerp van deze enquête. Het is onwaarschijnlijk dat iemand de legitimiteit van de resultaten zou willen verstoren met een politieke of ideologische reden.

Omdat de docenten in het netwerk van het DIA zijn geworven, hebben we waarschijnlijk in verhouding veel professionals bereikt die actief zijn online, onze nieuwsbrief ontvangen, naar evenementen en nascholingen komen of ons lesmateriaal inzetten. Door op te roepen de enquête ook door te sturen naar collega's hebben wij geprobeerd ook docenten te bereiken die nog niet in ons netwerk zitten. Daarnaast hebben we andere organisaties gevraagd de link te delen. Docenten die het DIA nog niet kennen, maar wel een van deze andere organisaties, konden we zo bereiken.

⁶⁵ "Verkenkende data analyse van de open data over middelbare scholen in Nederland", AlleCijfers, geraadpleegd op 31-08-2022 van <https://allecijfers.nl/analyses/middelbare-scholen-in-nederland/>.

Slotwoord en dank

We hopen dat de uitkomsten van de enquête en de persoonlijke ervaringen uit de praktijk van docenten Duits u hebben geïnspireerd. "Wege entstehen dadurch, dass wir sie gehen", zoals Franz Kafka het zei. Dus laat dit rapport een aanmoediging zijn voor de ontwikkeling van nieuwe ideeën en strategieën voor het vak Duits.

We willen alle respondenten bedanken voor hun deelname, de goede ideeën, de geuite zorgen en het engagement voor de toekomst van het schoolvak Duits.

Onze bijzondere dank gaat hierbij naar de geïnterviewde docenten die ons uitleg en verdieping hebben gegeven: Evelien Busse, Tom Cuijpers, Petra Dunweg, Piet Klont, Marlies Mäkelburg, Cees Mes, Niels Müller, Elke Olfe, Sander Polak, Joanne Rullens, Tina Sand, João van Schie, Gabi Stemmerling, Caja Stokvisch en Ineke van der Worp.

Daarnaast willen wij graag de overige partners bedanken die vanuit hun expertise een mondelinge of schriftelijke reactie hebben gegeven op onze enquête: dr. Sible Andringa (UvA), dr. Sebastiaan Dönszelmann (VU), Marie-Louise Lubbers (Nuffic) en dr. Marjon Tammenga-Helmantel (SLO).

Veel dank gaat tot slot uit naar de stagiair(e)s die ons bij het vooronderzoek en bij het uitwerken van de resultaten hebben ondersteund: Noa Beekman, Luna Mewissen, Jelle de Munnik en Rosanna Schuur.

Bijlage 1

Vragenlijst

Introductie

Beste docent,

Hartelijk dank voor het invullen van deze vragenlijst! Uw input wordt zeer gewaardeerd om zo goed mogelijk in kaart te brengen hoe docenten Duits in Nederland hun vak beleven. De vragenlijst wordt verspreid onder eerste- en tweedegraads docenten Duits in het voorgezet onderwijs. Het invullen van de vragenlijst duurt ongeveer 15 minuten. Het invullen van de vragen is geheel anoniem. Wij horen graag uw oprechte mening, er zijn geen goede of foute antwoorden. Daarnaast stellen wij het op prijs als u zo uitgebreid mogelijke antwoorden geeft. Onder alle inzendingen verloten wij een boekenbon ter waarde van 50 euro. Laat uw e-mailadres aan het einde van deze enquête achter om kans hierop te maken. Dit wordt niet gekoppeld aan uw antwoorden: u blijft dus geheel anoniem.

Nogmaals hartelijk dank voor uw medewerking!

Met vriendelijke groet,

De Onderwijsafdeling van het Duitsland Instituut Amsterdam

Algemene gegevens

Om een goed beeld van uw functie als docent Duits te krijgen, volgt hieronder een aantal algemene vragen.

Wat is uw leeftijd?

Hoeveel jaar bent u werkzaam als docent Duits?
(tel hierbij stages niet mee)

In welke provincie ligt uw school?

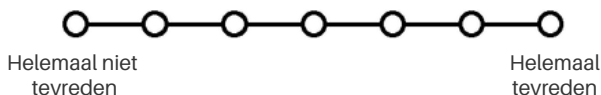
- ☐ Drenthe
- ☐ Flevoland
- ☐ Friesland
- ☐ Gelderland
- ☐ Groningen
- ☐ Limburg
- ☐ Noord-Brabant
- ☐ Noord-Holland
- ☐ Overijssel
- ☐ Utrecht
- ☐ Zeeland
- ☐ Zuid-Holland

Welke lesbevoegdheid heeft u?

- ☐ Eerstegraads
- ☐ Tweedegraads
- ☐ Ik heb (nog) geen lesbevoegdheid
- ☐ Anders, namelijk:

Hoeveel fte is uw aanstelling als docent Duits?

Bent u tevreden met de omvang van uw huidige aanstelling?

Hoe lang duren de lessen bij u op school?

Aan welke klassen geeft u dit schooljaar les?
Meerdere antwoorden mogelijk

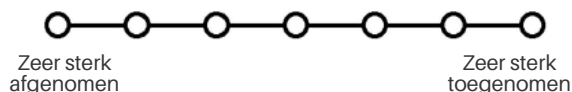
☐ 1 vmbo basis	☐ 3 vmbo basis
☐ 2 vmbo basis	☐ 4 vmbo basis

☐ 1 vmbo kader	☐ 3 vmbo kader
☐ 2 vmbo kader	☐ 4 vmbo kader
☐ 1 vmbo gem. leerweg	☐ 3 vmbo gem. leerweg
☐ 2 vmbo gem. leerweg	☐ 4 vmbo gem. leerweg
☐ 1 vmbo theoretisch	☐ 3 vmbo theoretisch
☐ 2 vmbo theoretisch	☐ 4 vmbo theoretisch
☐ 1 havo	☐ 4 havo
☐ 2 havo	☐ 5 havo
☐ 3 havo	
☐ 1 vwo	☐ 4 vwo
☐ 2 vwo	☐ 5 vwo
☐ 3 vwo	☐ 6 vwo

Wat zijn het aantal lesuren (contacturen) per week voor de klas(sen)

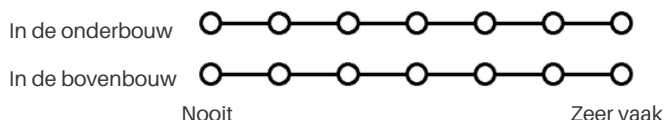
Deze vraag werd gesteld voor elke klas waarvan de respondent had aangegeven les te geven dit schooljaar

Is het aantal lesuren Duits op uw school volgens u de afgelopen vijf jaar toegenomen, gelijk gebleven of afgenomen?

Wat zijn volgens u de oorzaken voor het toenemen / afnemen van het aantal lesuren Duits op uw school?

Gebruikt u naast de lesmethode Duits ook ander materiaal?

Optioneel: welk materiaal gebruikt u?

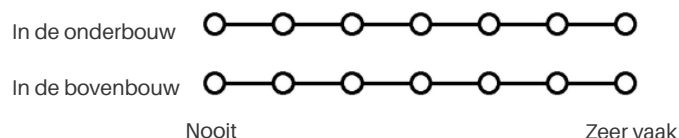
Wat zou u graag meer willen terugzien in de lesmethode Duits die u gebruikt in de onderbouw?

- ☐ Spreekvaardigheid
- ☐ Schrijfvaardigheid
- ☐ Landeskunde
- ☐ Gespreksvaardigheid
- ☐ Leesvaardigheid
- ☐ Beroepsoriëntatie
- ☐ Niets
- ☐ Iets anders, namelijk:

Wat zou u graag meer willen terugzien in de lesmethode Duits die u gebruikt in de bovenbouw?

- ☐ Spreekvaardigheid
- ☐ Schrijfvaardigheid
- ☐ Landeskunde
- ☐ Gespreksvaardigheid
- ☐ Leesvaardigheid
- ☐ Beroepsoriëntatie
- ☐ Niets
- ☐ Iets anders, namelijk:

Heeft u in uw lessen Duits tijd voor vakoverstijgende projecten? (denk bijvoorbeeld aan uitwisselingsprojecten, projectweken, taaldorp)

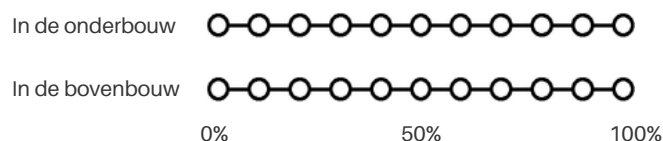

Optioneel: licht uw antwoord toe

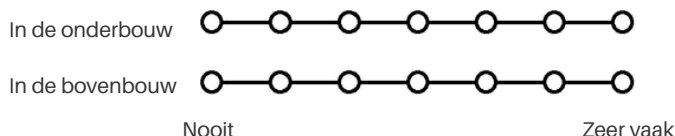
Lezen

De volgende vragen gaan over het oefenen van leesvaardigheid in de les.

Welk percentage van de tijd die uw leerlingen aan het vak Duits besteden, besteden zij aan lezen?

Hoe vaak leest u hardop met uw leerlingen in de les?

Wat voor soort teksten leest u met uw leerlingen in de onderbouw? Meerdere antwoorden mogelijk.

- ☐ Teksten uit de lesmethode die ik gebruik
- ☐ Songteksten
- ☐ Korte verhalen
- ☐ Sprookjes
- ☐ Stripverhalen
- ☐ Graphic novels
- ☐ Romans
- ☐ Fragmenten uit romans
- ☐ Poëzie
- ☐ Theaterteksten
- ☐ Artikelen uit (online) kranten, tijdschriften of nieuwspagina's
- ☐ Teksten van sociale media
- ☐ Niet van toepassing
- ☐ Iets anders, namelijk:

Wat voor soort teksten leest u met uw leerlingen in de bovenbouw? Meerdere antwoorden mogelijk.

- ☐ Teksten uit de lesmethode die ik gebruik
- ☐ Songteksten
- ☐ Korte verhalen
- ☐ Sprookjes
- ☐ Stripverhalen
- ☐ Graphic novels
- ☐ Romans
- ☐ Fragmenten uit romans
- ☐ Poëzie
- ☐ Theaterteksten
- ☐ Artikelen uit (online) kranten, tijdschriften of nieuwspagina's
- ☐ Teksten van sociale media
- ☐ Niet van toepassing
- ☐ Iets anders, namelijk:

Hoe bereidt u uw leerlingen voor op het examenonderdeel lezen?

Wat zijn uw ideeën om leerlingen meer aan het lezen te krijgen?

Internationalisering

De volgende vragen gaan over internationalisering in het kader van het vak Duits.

Wat is gebruikelijk op uw school: hoe vaak worden fysieke leerlingenuitwisselingen georganiseerd in het kader van het vak Duits?

- ☐ Nooit
- ☐ Eén keer in de schoolcarrière van de leerlingen
- ☐ Twee keer in de schoolcarrière van de leerlingen
- ☐ Drie keer of vaker in de schoolcarrière van de leerlingen
- ☐ Weet ik niet

Optioneel: kunt u dit antwoord toelichten?

Wat is gebruikelijk op uw school: hoe vaak worden digitale leerlingenuitwisselingen georganiseerd in het kader van het vak Duits?

- ☐ Nooit
- ☐ Eén keer in de schoolcarrière van de leerlingen
- ☐ Twee keer in de schoolcarrière van de leerlingen
- ☐ Drie keer of vaker in de schoolcarrière van de leerlingen
- ☐ Weet ik niet

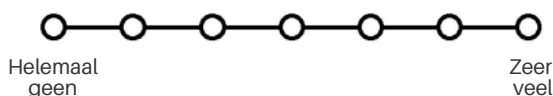
Optioneel: kunt u dit antwoord toelichten?

In hoeverre denkt u dat digitale leerlingenuitwisselingen een deel van het toekomstige curriculum zullen zijn?

- ☐ Het zal een groter deel uitmaken dan nu
- ☐ Het zal een even groot deel uitmaken als nu
- ☐ Het zal een kleiner deel uitmaken dan nu
- ☐ Weet ik niet

Optioneel: kunt u dit antwoord toelichten?

Hoeveel ondersteuning is er bij u op school vanuit de schoolleiding voor leerlingenuitwisselingen?

Optioneel: kunt u dit antwoord toelichten?

Wat helpt u om een uitwisseling te organiseren?

Meerdere antwoorden mogelijk

- ☐ Informatie over subsidies
- ☐ Handleiding voor het organiseren van een uitwisseling
- ☐ Extra uren voor de voorbereiding
- ☐ *Best practices* van andere scholen ter inspiratie
- ☐ Opdrachten voor leerlingen
- ☐ Samenwerking met collega's
- ☐ Niet van toepassing
- ☐ Anders, namelijk:

Met welke landen heeft u wel eens een leerlingenuitwisseling georganiseerd?

Wat waren volgens u de belangrijkste opbrengsten voor uw leerlingen? Meerdere antwoorden mogelijk

- ☐ *Landeskunde*
- ☐ Taalverwerving
- ☐ Reflecteren op eigen cultuur en cultuur/culturen van het andere land
- ☐ Persoonlijkheidsvorming
- ☐ Voor het plezier dat de leerlingen eruit halen
- ☐ Anders, namelijk:

Kent u de website austausch.nl?

- ☐ Ja
- ☐ Nee

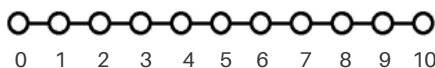
Professionalisering

De volgende vragen gaan over professionalisering voor uw functie als docent Duits.

Heeft u in de afgelopen 5 jaar deelgenomen aan een nascholing gerelateerd aan het schoolvak Duits / moderne vreemde talen?

- ☐ Ja
- ☐ Nee

Hoe vaak?

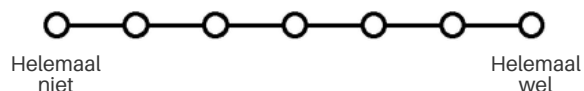
Deze vraag werd gesteld aan docenten die de eerste vraag met 'ja' hadden beantwoord.

Optioneel: wat was het onderwerp / waren de onderwerpen van uw nascholing?

Over welk onderwerp zou u graag nog een nascholing willen volgen? Meerdere antwoorden mogelijk.

- ☐ Taalvaardigheid Duits
- ☐ *Landeskunde*
- ☐ Doeltaalgebruik in de les
- ☐ Een doorlopende leerlijn literatuur
- ☐ Differentiatie bij de mvt-les
- ☐ Een PTA schrijven
- ☐ Filmdidactiek
- ☐ Formatief toetsen bij de mvt-les
- ☐ Leerlingenmotivatie in de mvt-les
- ☐ Persoonlijk leiderschap
- ☐ Internationalisering vormgeven
- ☐ Toetsen ontwerpen anno 2022
- ☐ Werken aan taalbewustzijn
- ☐ Werkvormen meertaligheid
- ☐ Opfriscursus ERK
- ☐ Burgerschap in de mvt-les
- ☐ Ik wil geen nascholing volgen
- ☐ Anders, namelijk:

Biedt de school voldoende ruimte voor het volgen van nascholing?

Welke ondersteuning zou u bij het geven van uw vak goed kunnen gebruiken? Meerdere antwoorden mogelijk.

- ☐ Ondersteuning door een (ervaren) docent Duits (bijvoorbeeld het DIA buddy-systeem)
- ☐ Uitwisseling met vakgenoten
- ☐ Door inzet van een assistent in de klas
- ☐ Geen ondersteuning nodig
- ☐ Anders, namelijk:

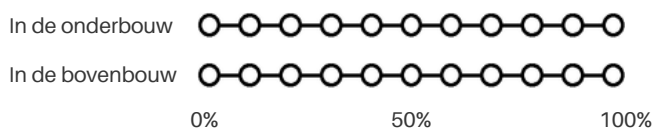
Op welke manieren houdt u uw kennis van de Duitse taal op niveau? Meerdere antwoorden mogelijk.

- ☐ Door het lezen van Duitstalige kranten, tijdschriften en andere media
- ☐ Door het lezen van Duitstalige boeken
- ☐ Door privé-verblijf (vakantie of familiebezoek) in een Duitstalig land
- ☐ Geen behoefte / niet nodig
- ☐ Anders, namelijk:

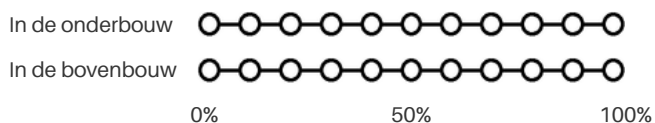
Doeltaalgebruik in de les

De volgende vragen gaan over het gebruik van Duits in de les.

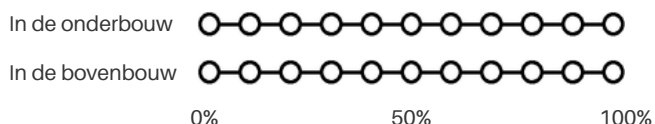
Hoeveel procent van de les spreekt u (gemiddeld) Duits?

Hoeveel procent zou u Duits willen spreken tijdens de les Duits?

Hoeveel procent van de les laat u uw leerlingen Duits spreken?

Welke problemen ervaart u bij het hanteren van het doeltaalgebruik tijdens de les?

Bij welke onderdelen gebruikt u de doeltaal niet en waarom?

Toekomst van het vak Duits

In dit laatste gedeelte willen wij graag uw visie weten voor de toekomst van het vak Duits.

Hoe vindt u dat het schoolvak Duits inhoudelijk verbeterd kan worden?

Hoe vindt u dat het imago van het schoolvak Duits verbeterd kan worden?

Wat is volgens u de reden dat een leerling geen Duits kiest?

Optioneel: hoe vindt u dat het Centraal Examen Duits verbeterd kan worden?

Tot slot

Hartelijk dank voor uw antwoorden! Om de resultaten van dit onderzoek beter te kunnen interpreteren, gaan wij graag in gesprek met enkele respondenten. Dit is waardevol om de bevindingen van deze enquête te verdiepen.

Zou u willen meewerken aan een telefonisch interview over uw beleving van het vak Duits bij u op school? Het gesprek duurt maximaal 30 minuten. Laat dan uw e-mailadres of telefoonnummer achter:

Bijlage 2

Volledige resultaten

Algemene gegevens

Leeftijd	Aantal	Perc.
Jonger dan 30	38	12%
Tussen 30 en 39	51	16%
Tussen 40 en 49	79	25%
Tussen 50 en 59	106	33%
60 of ouder	48	15%
Niet beantwoord	1	n.v.t.

Aantal jaren werkzaam als docent Duits

	Aantal	Perc.
Minder dan 5	65	20%
5 tot 9	65	20%
10 tot 14	36	11%
15 tot 19	42	13%
20 tot 24	35	11%
25 tot 29	24	7%
30 of meer	56	17%

Locatie van school

	Aantal	Perc.
Noord-Holland	70	22%
Zuid-Holland	64	20%
Utrecht	42	13%
Gelderland	37	11%
Noord-Brabant	30	9%
Groningen	21	7%
Friesland	17	5%
Overijssel	15	5%
Limburg	11	3%
Flevoland	9	3%
Zeeland	4	1%
Drenthe	3	1%

Lesbevoegdheid

	Aantal	Perc.
Tweedegraads	151	47%
Eerstegraads	142	44%
(Nog) geen bevoegdheid	30	9%

Aan welke klassen geeft u les dit schooljaar?

	Aantal	Perc.
1 vmbo basis	12	4%
2 vmbo basis	11	3%
3 vmbo basis	10	3%
4 vmbo basis	7	2%
1 vmbo kader	9	3%
2 vmbo kader	19	6%
3 vmbo kader	17	5%
4 vmbo kader	14	4%
1 vmbo gem. leerweg	13	4%
2 vmbo gem. leerweg	26	8%
3 vmbo gem. leerweg	26	8%
4 vmbo gem. leerweg	23	7%
1 vmbo theoretisch	34	11%
2 vmbo theoretisch	87	27%
3 vmbo theoretisch	77	24%
4 vmbo theoretisch	71	22%
1 havo	27	8%
2 havo	122	38%
3 havo	120	37%
4 havo	87	27%
5 havo	83	26%
1 vwo	28	9%
2 vwo	129	40%
3 vwo	131	41%
4 vwo	103	32%
5 vwo	98	30%
6 vwo	91	28%
Geen	8	2%

Aantal minuten per lesuur

	Aantal	Perc.
40 minuten	23	7%
45 minuten	107	33%
50 minuten	97	30%
60 minuten	50	15%
65 minuten	5	2%
70 minuten	8	2%
75 minuten	4	1%
80 minuten	12	4%
Overige	17	5%

Aantal lesuren Duits

Omvang van aanstelling in fte

	Aantal	Perc.
Minder dan 0,4	20	6%
0,4 tot 0,5	43	13%
0,6 tot 0,7	81	25%
0,8 tot 0,9	103	32%
1,0 of meer	76	24%

Tevreden over aantal fte

	Aantal	Perc.
Zeervrededen	155	48%
Tevreden	70	22%
Redelijk tevreden	54	17%
Neutraal	22	7%
Beetje ontevreden	7	2%
Ontevreden	8	3%
Zeervrededen	4	1%
Niet beantwoord	3	n.v.t.

Toelichting

	Aantal	Perc.
Ik wil meer werken	34	11%
Ik wil minder werken	32	10%
Ik wil andere taken oppakken	18	6%
Ik wil minder werken vanwege de hoge werkdruk	12	4%
Tevreden (geen nadere toelichting)	8	2%
Uren komen niet overeen met de praktijk	7	2%
Organisatorische omstandigheden	3	1%
Andere redenen	20	6%
Geen toelichting	200	62%

Verandering aantal lesuren in onderbouw?

	Aantal	Perc.
Zeervrededen	6	2%
Afgenomen	23	8%
Beetje afgenomen	56	19%
Gelijk gebleven	182	63%
Beetje toegenomen	15	5%
Toegenomen	4	1%
Zeervrededen	2	1%
Niet beantwoord	35	n.v.t.

Verandering aantal lesuren in bovenbouw?

	Aantal	Perc.
Zeervrededen	4	2%
Afgenomen	14	5%
Beetje afgenomen	44	17%
Gelijk gebleven	175	68%
Beetje toegenomen	14	5%
Toegenomen	4	2%
Zeervrededen	3	1%
Niet beantwoord	65	n.v.t.

Reden voor af- / toename

	Aantal	Perc.
Onderwijsvernieuwing zoals projecturen/flexuren	36	12%
Andere vakken krijgen prioriteit, zoals Spaans en Chinees	20	7%
Bezuinigingen	16	5%
Aantal leerlingen is veranderd	14	5%
Verandering van het lesrooster (minuten per lesuur)	10	3%
Er zijn te weinig docenten Duits	7	2%
Het is gelijk gebleven	4	1%
Overig	41	14%
Geen toelichting	187	64%

Extra lesmateriaal en activiteiten

Hoe vaak extra lesmateriaal in onderbouw

	Aantal	Perc.
Nooit	1	0%
Zelden	4	1%
Soms	27	9%
Gemiddeld	39	13%
Regelmatig	75	25%
Vaak	63	21%
Zeervrededen	86	29%
Niet beantwoord	28	n.v.t.

Hoe vaak extra lesmateriaal in bovenbouw

	Aantal	Perc.
Nooit	1	0%
Zelden	0	0%
Soms	3	1%
Gemiddeld	26	10%
Regelmatig	56	22%
Vaak	63	25%
Zeervrededen	100	40%
Niet beantwoord	74	n.v.t.

Welk extra lesmateriaal gebruikt u?

	Aantal	Perc.
Eigen (zelf ontworpen) materiaal	144	45%
Video- en audiomateriaal (bijv. televisie en radio)	143	45%
Websites / Internet	80	25%
Teksten en artikelen (bijv. tijdschriften en kranten)	76	24%
Van externe organisaties (bijv. DIA of Goethe-Institut)	55	17%
Literatuur (romans / korte verhalen / poëzie)	55	17%
Spellen en quiz-tools (bijv. Kahoot)	42	13%
Films	39	12%
Muziek	33	10%
Examens	29	9%
Werkbladen / stencils	22	7%
(Onderdelen uit) andere lesmethode	19	6%
Overig materiaal	57	18%
Geen / onduidelijke toelichting	29	9%

Tijd voor vakoverstijgende projecten in onderbouw

	Aantal	Perc.
Nooit	22	8%
Zelden	51	19%
Soms	64	24%
Gemiddeld	54	20%
Regelmatig	49	19%
Vaak	17	6%
Zeer vaak	7	3%
Niet beantwoord	59	n.v.t.

Tijd voor vakoverstijgende projecten in bovenbouw

	Aantal	Perc.
Nooit	22	10%
Zelden	50	23%
Soms	53	25%
Gemiddeld	46	21%
Regelmatig	31	14%
Vaak	9	4%
Zeer vaak	5	2%
Niet beantwoord	107	n.v.t.

Toelichting vakoverstijgende projecten

	Aantal	Perc.
Te weinig ruimte naast stof die behandeld moet worden	29	10%
Te weinig tijd voor organisatie	15	5%
Door corona is hier geen mogelijkheid (meer) toe	7	2%
Wij doen projecten met geschiedenis	8	3%
Wij doen projecten met overige vakken	7	2%
Details over het soort project	41	14%
Overige	38	13%

Lezen in de Duitse les

Percentage dat leerlingen besteden aan lezen in de onderbouw

	Aantal	Perc.
Minder dan 10 procent	10	4%
10-29 procent	113	40%
30-49 procent	131	46%
50-69 procent	27	10%
70-89 procent	1	0%
90-100 procent	0	0%
Niet beantwoord	41	n.v.t.

Percentage dat leerlingen besteden aan lezen in de bovenbouw

	Aantal	Perc.
Minder dan 10 procent	1	0%
10-29 procent	28	12%
30-49 procent	110	46%
50-69 procent	76	32%
70-89 procent	26	11%
90-100 procent	0	0%
Niet beantwoord	82	n.v.t.

Hoe vaak hardop lezen in onderbouw

	Aantal	Perc.
Nooit	4	1%
Zelden	30	11%
Soms	63	22%
Gemiddeld	73	26%
Regelmatig	60	21%
Vaak	33	12%
Zeer vaak	19	7%
Niet beantwoord	41	n.v.t.

Hoe vaak hardop lezen in bovenbouw

	Aantal	Perc.
Nooit	11	5%
Zelden	25	11%
Soms	56	24%
Gemiddeld	67	28%
Regelmatig	50	21%
Vaak	21	9%
Zeer vaak	6	3%
Niet beantwoord	87	n.v.t.

Soort teksten in de onderbouw

	Aantal	Perc.
Teksten uit de lesmethode	242	94%
Songteksten	156	60%
Korte verhalen	139	54%
Sprookjes	68	26%
Stripverhalen	40	16%
Graphic novels	25	10%
Romans	54	21%
Fragmenten uit romans	31	12%
Poëzie	32	12%
Theaterteksten	3	1%
Artikelen uit (online) kranten, tijdschriften of nieuwspagina's	172	67%
Teksten van sociale media	96	37%
Iets anders, namelijk:		
Oude Cito-examens	4	2%
Andere soort teksten	12	5%
Niet beantwoord	65	n.v.t.

Soort teksten in de bovenbouw

	Aantal	Perc.
Teksten uit de lesmethode	161	79%
Songteksten	103	50%
Korte verhalen	141	69%
Sprookjes	33	16%
Stripteksten	9	4%
Graphic novels	38	19%
Fragmenten uit romans	106	52%
Poëzie	79	39%
Theaterteksten	33	16%
Artikelen uit (online) kranten, tijdschriften of nieuwspagina's	166	81%
Teksten van sociale media	72	35%
Romans/Literaire werken	150	73%
Iets anders, namelijk:	35	17%
Oude Cito-examens	29	14%
Andere soort teksten	5	2%
Niet beantwoord	118	n.v.t.

Vorbereiding op Centraal Schriftelijk Examen

	Aantal	Perc.
Oefenen met oude examens	122	62%
Strategieën leren (bijv. vraagsoorten, signaalwoorden)	84	43%
Andere teksten lezen (bijv. kranten, romans)	43	22%
Idioom/woordenschat opbouwen	35	18%
Examentraining	31	16%
Lesmethode	17	9%
Woordenboekgebruik	10	5%
Overig	83	42%
Niet beantwoord	127	n.v.t.

Ideeën om leerlingen aan het lezen te krijgen

	Aantal	Perc.
Aansprekende teksten (aansluiten bij beleavingswereld)	82	31%
Leerlingen zelf laten kiezen	59	22%
In de les lezen (klassikaal of zelfstandig)	53	20%
Afwisseling in tekstsoorten	36	13%
Korte teksten	30	11%
Aansluiten bij (taal)niveau	21	8%
Creatieve en activerende opdrachten	19	7%
Combineren met film	14	5%
Voorbeeldfunctie docent	13	5%
Minder opdrachten en/of toetsen	11	4%
Lezen koppelen aan een andere vaardigheid	8	3%
Onmogelijke opgave / geen ideeën	16	6%
Andere manieren	97	36%
Niet beantwoord	55	n.v.t.

Internationalisering

Hoe vaak fysieke uitwisselingen

	Aantal	Perc.
Nooit	156	53%
1x in de schoolcarrière	96	33%
2x in de schoolcarrière	13	4%
3x of vaker in de schoolcarrière	6	2%
Weet ik niet	22	8%
Niet beantwoord	30	n.v.t.

Toelichting fysieke uitwisselingen

	Aantal	Perc.
Niet (meer) vanwege corona	25	8%
Details over een specifieke reis	21	7%
Gebrek aan tijd	15	5%
Gebrek aan (financiële) middelen	13	4%
Geen uitwisseling, wel reis voor kleine groep	11	4%
In verleden wel, nu niet meer/minder	8	3%
Uitwisseling bij andere vakken (bijv. Engels)	7	2%
Vrijwillig/keuzeonderdeel	5	2%
Overig	19	6%
Geen toelichting	191	65%

Hoe vaak digitale uitwisselingen

	Aantal	Perc.
Nooit	228	79%
1x in de schoolcarrière	32	11%
2x in de schoolcarrière	7	2%
3x of vaker in de schoolcarrière	2	1%
Weet ik niet	21	7%
Niet beantwoord	33	n.v.t.

Toelichting digitale uitwisselingen

	Aantal	Perc.
Staat op de planning	11	4%
Geen onderdeel op school/geen kennis hierover	8	3%
Gebrek aan tijd	7	2%
Hebben het uitgeprobeerd (bijv. door corona)	5	2%
Geprobeerd, geen succes	5	2%
Geen partnerschool te vinden	3	1%
Overig	10	3%
Geen toelichting	242	83%

Meer digitale uitwisselingen in toekomst?

	Aantal	Perc.
Het zal een groter deel uitmaken dan nu	110	38%
Het zal een even groot deel uitmaken als nu	36	12%
Het zal een kleiner deel uitmaken dan nu	6	2%
Weet ik niet	138	48%
Niet beantwoord	33	n.v.t.

Toelichting: digitale uitwisselingen in toekomst

	Aantal	Perc.
Vornemen om te gaan doen	24	8%
Fysieke uitwisseling levert meer op	5	2%
Gebrek aan tijd/geen prioriteit	9	3%
Maakt uitwisseling makkelijker/veiliger	6	2%
Internationalisering/burgerschap steeds belangrijker	2	1%
Ik hoop op meer mogelijkheden	2	1%
Overig	12	4%
Geen toelichting	232	80%

Hoeveel ondersteuning vanuit de schoolleiding voor uitwisselingen?

	Aantal	Perc.
Helemaal geen	20	8%
Een klein beetje	46	18%
Redelijk weinig	54	22%
Gemiddeld	57	23%
Redelijk veel	42	17%
Veel	24	10%
Zeer veel	7	3%
Niet beantwoord	73	n.v.t.

Toelichting: ondersteuning van schoolleiding

	Aantal	Perc.
School faciliteert in praktijk niet (tijd/geld/lesuitval)	27	10%
Ik word goed ondersteund	20	8%
Docent/sectie moet alles zelf doen	12	5%
Geen aandacht voor/geen prioriteit	9	3%
Meer ondersteuning andere talen	4	2%
Overig	13	5%
Geen toelichting	181	69%

Wat helpt u een uitwisseling te organiseren?

	Aantal	Perc.
Extra uren voor de voorbereiding	219	82%
Informatie over subsidies	184	69%
Samenwerking met collega's	184	69%
Handleiding voor het organiseren van een uitwisseling	160	60%
Best practices ter inspiratie	153	58%
Opdrachten voor leerlingen	143	54%
Iets anders, namelijk:		
Vinden partnerschool	6	2%
Extra (les)uren	2	1%
Overige	6	2%
Niet beantwoord	37	n.v.t.

Met welke landen uitwisseling georganiseerd?

	Aantal	Perc.
Duitsland	93	92%
Ander West-Europees land	18	18%
Zuid-Europa	17	17%
Oost-Europa	15	15%
Noord-Europa	7	7%
Azië	1	1%
Afrika	1	1%
Niet beantwoord	222	n.v.t.

Toelichting: digitale uitwisselingen in toekomst

	Aantal	Perc.
Voor het plezier dat de leerlingen eruit halen	101	85%
Reflecteren op eigen cultuur en cultuur/culturen van het andere land	84	71%
Persoonlijkheidsvorming	74	62%
<i>Landeskunde</i>	73	61%
Taalverwerving	65	55%
Niet beantwoord	204	n.v.t.

Bekend met austausch.nl?

	Aantal	Perc.
Ja	50	17%
Nee	236	83%
Niet beantwoord	138	n.v.t.

Professionalisering

Hoe vaak nascholing gevolgd afgelopen 5 jaar?

	Aantal	Perc.
1 tot 2 keer	52	18%
3 tot 4 keer	75	26%
5 tot 6 keer	46	16%
7 tot 8 keer	20	7%
meer dan 8 keer	16	6%
Geen nascholing gevolgd	78	27%
Niet beantwoord	36	n.v.t.

Wat was het onderwerp van deze nascholingen?

	Aantal	Perc.
Leesvaardigheid	30	14%
Examentraining	28	13%
Nascholing/examen bij Nuffic / GI / DIA / Levende Talen	28	13%
Formatief toetsen	21	10%
Doeltaal-voertaal	18	9%
Literatuur	17	8%
Nationaal Congres Duits	14	7%

(vervolg)

	Aantal	Perc.
Een gehele opleiding gevolgd	13	6%
Landeskunde	12	6%
Gespreks- of spreekvaardigheid	12	6%
Digitale training	12	6%
Differentiatie	11	5%
Activerende didactiek	10	5%
Films in de les	6	3%
Woordenschat	5	2%
Leerlingenmotivatie	5	2%
<i>Gamification/Escape rooms</i>	4	2%
Andere onderwerpen	43	21%
Geen toelichting	65	31%

Wat voor nascholing gewenst in toekomst?

	Aantal	Perc.
Leerlingenmotivatie in de mvt-les	151	53%
Differentiatie bij de mvt-les	129	45%
Een doorlopende leerlijn literatuur	116	41%
Formatief toetsen bij de mvt-les	112	39%
Doeltaalgebruik in de les	108	38%
Toetsen ontwerpen anno 2022	87	31%
Filmididactiek	83	29%
Werken aan taalbewustzijn	77	27%
Internationalisering vormgeven	75	26%
<i>Landeskunde</i>	72	25%
Burgerschap in de mvt-les	66	23%
Taalvaardigheid Duits	51	18%
Een PTA schrijven	45	16%
Werkvormen meertaligheid	42	15%
Opfriscursus ERK	32	11%
Persoonlijk leiderschap	22	8%
Ik wil geen nascholing volgen	11	4%
Ander onderwerp	21	7%
Niet beantwoord	38	n.v.t.

Biedt school genoeg ruimte voor nascholing?

	Aantal	Perc.
Helemaal geen	3	1%
Een klein beetje	12	4%
Redelijk weinig	32	12%
Gemiddeld	47	17%
Redelijk veel	63	23%
Veel	62	22%
Zeer veel	59	21%
Niet beantwoord	45	n.v.t.

Welke ondersteuning zou u kunnen gebruiken?

	Aantal	Perc.
Uitwisseling met vakgenoten	160	57%
Door inzet van een assistent in de klas	76	27%
Ondersteuning door een (ervaren) docent Duits (bijv. DIA buddy-systeem)	35	13%
Anders, namelijk:		
Moedertaalspreker	3	1%
Meer uren	4	1%
Kleinere klassen	2	1%
Overig	11	4%
Geen ondersteuning nodig	71	25%
Niet beantwoord	44	n.v.t.

Hoe houdt u kennis van de Duitse taal op niveau?

	Aantal	Perc.
Duitse media, zoals kranten, televisie, podcasts	228	80%
Privéverblijf in een Duitstalig land	211	74%
Lezen van Duitstalige boeken	205	72%
Geen behoefte / niet nodig	24	8%
Op een andere manier	56	20%
Niet beantwoord	38	n.v.t.

Doeltaalgebruik

Hoe vaak spreekt u Duits in de onderbouw?

	Aantal	Perc.
Minder dan 25 procent	85	33%
25-49 procent	119	46%
50-74 procent	50	19%
75-100 procent	7	3%
Niet beantwoord	62	n.v.t.

Hoe vaak spreekt u Duits in de bovenbouw?

	Aantal	Perc.
Minder dan 25 procent	37	17%
25-49 procent	72	33%
50-74 procent	65	30%
75-100 procent	43	20%
Niet beantwoord	106	n.v.t.

Hoe vaak wilt u Duits spreken in de onderbouw?

	Aantal	Perc.
Minder dan 25 procent	7	3%
25-49 procent	36	14%
50-74 procent	135	52%
75-100 procent	81	31%
Niet beantwoord	64	n.v.t.

Hoe vaak wilt u Duits spreken in de bovenbouw?

	Aantal	Perc.
Minder dan 25 procent	5	2%
25-49 procent	10	5%
50-74 procent	57	27%
75-100 procent	142	66%
Niet beantwoord	109	n.v.t.

Duits spreken door leerlingen in onderbouw

	Aantal	Perc.
Minder dan 25 procent	152	61%
25-49 procent	79	31%
50-74 procent	18	7%
75-100 procent	2	1%
Niet beantwoord	72	n.v.t.

Duits spreken door leerlingen in bovenbouw

	Aantal	Perc.
Minder dan 25 procent	71	33%
25-49 procent	88	41%
50-74 procent	43	20%
75-100 procent	12	6%
Niet beantwoord	109	n.v.t.

Problemen bij hanteren doeltaalgebruik

	Aantal	Perc.
De leerlingen begrijpen het niet / vinden het te moeilijk	119	47%
De leerlingen hebben geen motivatie / haken af	58	23%
Het kost te veel tijd	46	18%
De leerlingen durven geen Duits te spreken	41	16%
Ik ben onzeker en/of val snel terug op Nederlands	38	15%
Bemoeilijkt klassenmanagement	16	6%
Bemoeilijkt kennisoverdracht (bijv. grammatica)	13	5%
Bemoeilijkt (persoonlijk) contact	12	5%
De leerlingen doen alsof ze je niet begrijpen	7	3%
Ik ervaar geen problemen	8	3%
Overig	15	6%
Niet beantwoord	68	n.v.t.

Bij welke onderdelen gebruikt u de doeltaal niet?

	Aantal	Perc.
Grammatica	203	80%
Instructies voor opdrachten en toetsen	50	20%
Klassenmanagement	26	10%
Uitleg (geen specificatie)	24	9%
Leesvaardigheid	23	9%
Literatuur/literatuurgeschiedenis	14	5%
Persoonlijke gesprekken	12	5%
Overig	18	7%
Niet beantwoord	68	n.v.t.

Toekomstvisie voor het vak

Inhoudelijke verbeteringen

	Aantal	Perc.
Focus op andere vaardigheden (spreken, luisteren)	65	27%
Ander eindexamen (minder nadruk op lezen)	62	26%
Focus meer op belang van de taal	36	15%
Meer <i>Landeskunde</i>	30	13%
Meer focus op communicatie	26	11%
Maak het vak beroepsgericht	23	10%
Minder grammatica	23	10%
Organiseer meer uitwisselingen	23	10%
Betere aansluiting op belevingswereld jongeren	20	8%
Methode taakgericht/praktischer	19	8%
Meer contacten	13	5%
Meer aandacht voor cultuur/literatuur	10	4%
Focus op lezen	7	3%
Duits (eerder) aanbieden of verplicht maken	6	3%
Doeltaal = voertaal	4	2%
Overig	30	13%
Niet beantwoord	85	n.v.t.

Meer nodig in de lesmethode onderbouw

	Aantal	Perc.
Spreekvaardigheid	115	42%
Schrijfvaardigheid	60	22%
<i>Landeskunde</i>	133	49%
Gespreksvaardigheid	120	44%
Leesvaardigheid	92	34%
Beroepsoriëntatie	64	23%
Niets	35	13%
Iets anders, namelijk:	54	20%
Niet beantwoord	49	n.v.t.

Meer nodig in de lesmethode bovenbouw

	Aantal	Perc.
Spreekvaardigheid	86	39%
Schrijfvaardigheid	52	24%
<i>Landeskunde</i>	84	39%
Gespreksvaardigheid	88	40%
Leesvaardigheid	58	27%
Beroepsoriëntatie	62	28%
Niets	33	15%
Iets anders, namelijk:	54	25%
Niet beantwoord	105	n.v.t.

Hoe kan het imago van het schoolvak Duits verbeterd worden?

	Aantal	Perc.
Maak belang van Duits duidelijk	56	25%
Maak het aantrekkelijker door bijv. excursies en actualiteit	36	16%
Focus op de praktijk	24	11%
Focus minder op grammatica	24	11%
Organiseer uitwisselingen/contact met Duitse leerlingen	21	9%
Benadruk hoe leuk/mooi de taal en het land is	16	7%
Gebruik ander lesmateriaal	16	7%
Zorg voor ander eindexamen	16	7%
Dat is afhankelijk van de docent	16	7%
Geef het een stevigere plek t.o.v. andere vakken	10	5%
Focus meer op <i>Landeskunde</i>	9	4%
Maak reclame voor het vak	9	4%
Verbinding met bedrijfsleven	7	3%
Bij ons geen imago probleem	21	9%
Overig	27	12%
Niet beantwoord	101	n.v.t.

Reden dat leerling geen Duits kiest

	Aantal	Perc.
Te veel leerwerk (o.a. door grammatica)	79	32%
Het vak is te moeilijk	77	31%
Men ziet belang van taal niet in	70	28%
Men kiest liever een andere taal	45	18%
Het vak is te saai	35	14%
Past niet in profiel (veel N&G / N&T door promotie)	33	13%
Duits(land) heeft een slechte reputatie	24	10%
Het vak/de taal is niet leuk of mooi	16	7%
De docent	15	6%
Men kiest liever ander vak / is beter in ander vak	15	6%
Te veel lezen (door CSE)	13	5%
Overige redenen	35	14%
Niet beantwoord	77	n.v.t.

Hoe kan het Centraal Schriftelijk Examen Duits verbeterd worden?

	Aantal	Perc.
Toets ook andere vaardigheden (naar voorbeeld van ERK of <i>Goethe-Zertifikat</i>)	138	67%
Andere teksten die aansluiten op belevingswereld	37	18%
Ander soort vragen (minder focus op structuur / details)	28	14%
Toets geen leesvaardigheid meer	15	7%
Andere inhoud (niet gespecificeerd)	11	5%
Het examen is te lang	8	4%
Overige antwoorden	23	11%
Niet beantwoord	117	n.v.t.

Stichting Duitsland Instituut
bij de Universiteit van Amsterdam

Bezoekadres
Oude Hoogstraat 24
1012 CE Amsterdam

Postadres
Postbus 1628
1000 BP Amsterdam

020 525 3690
dia@uva.nl

www.duitslandinstituut.nl

DUITSLAND
INSTITUUT
AMSTERDAM